

ليکوال: دكتور نجيب كيلاني

ژباړن: عبدالصبور غفورزی

د پامير په لمنو کې

۹۸

Ketabton.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اهداء

هنه عزتمن انسان ته چې :
د وحي په رڼا کې يې د دارينو د سعادت
لاره موندلې ، د ژوند په ټولو چارو کې
يواخې دالله (برحق معبود) بندگي منلې ، په
الهي امر د بشريت حقيقي نيکمرغي لپاره
د طاغوت (باطلو معبودانو) د نابودولو ملا تړلې
او تر هدف يا شهادت پورې له خالق سره په
ژمنه لکه پامير ټينگ پاتې شوی ، ددې وړې
هڅې زيار اهداء کوم .

(ژباړن)

ديپامير په لمنو کي

ليکوال : دکتور نجيب "گيلاني"

ژباړن: عبدالصبور "غفورزی"

د کتاب پیژندنه :

د کتاب نوم : د پامیر په لمنوکې

لیکوال : دکتورنجیب «گیلانی»

ژباړن : عبدالصبور «غفورزی»

کمپوز : مولوی نورمحمد

د پښتۍ ډیزاین : فیهاش

د چاپ تاریخ : ۱۴۲۷ هجری قمری - ۱۳۸۵ هجری لمریز

تعداد : ۱۰۰۰ جلد

خپرونکی : میوند خپرنډویه ټولنه اومطبعه

کابل : دفارمیسی دریاست ترڅنگ ، مطبعه معارف ته مخامخ

تیلیفون : ۲۱۰۳۵۶۹ موبایلونه : ۷۰۲۸۴۹۵۲ ، او ۷۰۲۹۵۲۱۴

اودصدارت څلورلاری ، د سبا کتابخانه ، تیلیفون : ۲۲۰۰۴۵۵

موبایل : ۷۹۳۲۰۳۶۶ ، پوست بکس : ۱۲۷۸

E-Mail maiwand@asia.com

د چاپ ټول حقوق محفوظ دی

دژباړې سریزه

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيد المرسلين محمد وعلى آله و أصحابه أجمعين وعلى من اتبع هداه إلى يوم الدين ... وبعد :

شرقي ترکستان چي اوس مهال تقريباً (۱۷۱۰ز) زره کيلو متره مربع مساحت او (۱۵) ميلونه وگړي لري ، په (۹۶) هـ ق کال داسلامي فاتحانو نوميالي سالار قتيبه ابن مسلم الباهلي په لاسونو فتحه او داسلام رڼا ور رسېدلې ده.

چينايانو دغه ټاټوبي په (۱۸۷۸) م کال هغه مهال ښکېل کړ چي سلطان يعقوب بيگ (۱۸۶۳-۱۸۷۸) م پرې واکمن وو، او ترنيولو وروسته د شرقي ترکستان نوم يې په (سنکيانگ) بدل کړ چي د (نوې مستعمرې) په معنی ده ، ددغه ملک مسلمانانو د پرديو يرغلگرو خلاف بار بار پاڅونونه وکړل او په سلگونو زره پکي شهيدان شول ، دمبارزې په اوږدو کي يې لومړی ځل په (۱۹۳۳) م کال تر کستاني جمهوريت تاسيس او اعلان کړ، مگر لږه موده پس د استعمارگرو له خوا ړنگ کړای شو ، او په دوهم ځل په (۱۹۴۵) م کال يې جمهوريت بيرته اعاده کړ چي په (۱۹۴۶) م کال کي مسلمانانو د روسانو په سخت فشار د چينايانو له سروال جنرال (شانگ کاي شیک) سره د ذاتي استقلال په بدل کې سو له وکړه خو چينايي حکومت پخپلو ژمنو ټينگ پاتې نشو او ښکېلاکگر پوځونه يې په (۱۲-۱۰-۱۹۴۹) م تاريخ شرقي ترکستان ته ور ننوتل .

ماوونستي کمونستانو هم (۱۹۴۹-۱۹۶۵) م دخپلې واکمنۍ په دوران کي لکه د خپلو اسلافو په څير ډيرې ناخوالي پر دې کړيدلي اولس راوستلې ، شاوخوا (۱۲۰) زره دعلم ، فن او فرهنگ خلک يې ترې شهيدان کړل ، اسلامي املاک ، مؤسسات او شتمنۍ يې مصادره کړې ، دانقلاب ضد عناصرو دټکولو په نامه يې ټولې اسلامي ډلې او ټولني تر يرغل لاندې

ونیولې او له یوه سره یې نابودې کړې ، د ترکستاني مسلمانانو د هویت د له منځه وړلو او د نړۍ له نقشي څخه ددغه اسلامي ملک د محو کولو په موخه یې دچین له مختلفو سیمو څخه دبودایي چینایانو په اجباري کډونې او په شرقي ترکستان کې په میشتونې پیل وکړ .

په شرقي ترکستان کې په (۱۹۴۹) م کال د بودایانو له اجباري میشتونې مخکې مسلمانان ۹۵% او بودایان ۵% ول ، چي له میشتونې وروسته د بودایانو فیصدي ۴۷% ته لوړه ، او د مسلمانانو فیصدي ۵۳% ته را ټیټه شوه ، چي بنایي په راتلونکي کي تر دې هم را ټیټه شي ځکه دچین لوړ پوړو چارواکو په څرگنده ویلي : (دغه مسلمانان سیمه د ۲۰۰ ملیونو چینایي بودایانو د مېشتېدنې ظرفیت لري !) .

دچین مشهور انقلاب (۱۹۶۶-۱۹۷۵) م کلونو په دوران کي چي په فرهنگي انقلاب شهرت لري د ملک ټول مساجد وټرل شول او مسلمانان له مذهبي شعایرو منع کړای شول ، ټول اسلامي کتابونه ممنوع اعلان شول ، په عربي ژبه او حروفو لیک لوست بند او چینایي ژبه پر مسلمانانو تحمیل او لازمي شوه .

شرقي ترکستان د لوی اسلامي جسد یوه برخه ده ، لکه اندلس ، فلسطین ، کشمیر او چي د اسلام د دښمنانو له خوا غصب شوېده ، او د اسلام حنیف دین چي پدې خاوره کې د تاریخ په اوږدو کې فعال حضور درلود ، اوس د له منځه تلو او محوکیدو په حال کي دی .

مونږ مسلمانان چي ددیني اصولو په اساس مکلفیت لرو په ستونزو کې خپلو وروڼو ته د مرستې او ژغورنې لاسونه ورکړو ، د عربي نړۍ نامتو ادیب دکتورنجیب گیلاني هم بنایي همدې مسولیت ته د پاملرنې ، عقیدوي او انساني تړاو په بنسټ دشرقي ترکستان دغه لویه غمیزه دقیقه تر غور لاندې نیولې او بیایي د اوږدو مبارزو دلړیو دیوې برخي هنري

انځور پدې موخه چې غميزې ته د مسلمانانو مخه ور واړوي او له اسلامي بدن څخه تقريباً ديوې غوڅې شوې ټوټې د اعادې په فرائضو کې د يوه کام په اوچتولو سره ونډه اخستې وي ، د ادب په ډگر کې پخپلو وتليو حساسو گوتو دغه ارزښتناک انځور کښلی وي .

دژباړې موخه هم تر دې بله نده چې پښتون غير تي قوم دخپلو کшалو د اوارولو تر څنگ د اسلامي نړۍ له نورو کшалو خبر او په اوارولو کې يي ونډه واخلي ، او لدینه چې داسلامي امت دکر اوونو شپې يو بل ته سره ورته دي گوندې د دغه غملرلي داستان لوستل زما د قوم په سياسي بصيرت کې اضافه راولي ، ديني احساسات يي لا ژوندي کړي او ايماني غيرت يي لا پياوړی کړي چې له روان دردوونکي حالت نه دوټلو لار تشخيص کړاي شي او مناسب تصميم ونيسي ، داسې تصميم چې کم تر کمه د اندلس د نورو خوښندو دزيريدو مخه ډپ کړي! بآذن الله .

په پای کې بايد ووايم چې له محترم ورور مولوي نور محمد څخه د زړه له کومي مننه کوم چې د خپلو ډيرو مصروفياتو سره سره ددې کتاب دکمپوز کار يي په ډېر اخلاص تر سره کړ ، او همدا رنگه طارق جان غفورزي ته له الله نه قوي ايمان ، پراخ نافع علم او له باطل سره د مبارزې په ډگر کې ثبات غواړم چې په تنکي عمر يي د املايي تصحيح او ترتيب چارې په ډيره مينه سرته ورسولې ، نور نو دا نا سو او دا مو د پامير لمنې

په درنښت

عبد الصبور "غفورزی"

پېښور - هجرت کلی

۱۳۸۵ / ۵ / ۵ ش

دداستان شخصیتونه :

- حاجي خوجه نیاز (دکومل متدین دروند مشر)
 - دکومل امیر
 - شهزادگی (دامیرلور)
 - نجمه (دامیرپه کورکی خادمه)
 - مصطفی مراد حضرت (دامیرد کور محافظ)
 - منصور درغا (دمصطفی مراد حضرت مجاهد ملگری)
 - جین شورین (دچین تولواک)
 - دکومل چینایي حاکم
 - شین سي سای (چینایي کمونست مشرچی دجین شورین په خلاف یي کودتا وکړه)
 - خانون (ترکستاني میرمن چې تیری پرې شوی)
 - چین لي (چینایي قوماندان)
 - جنرال شریف خان (دمجاهدینو قوماندان)
 - حاجي سید (دمرکزي استخباراتو مسؤل)
 - باودین (چینایي یرغلگر ضابط چی له نجمې سره اړیکې لري)
 - جنرال عثمان باتور (دترکستاني جهادپه یوه مرحله کې د مجاهدینو امیر)
- دداستان** {
- دوووهي** {
- شخصیتونه** {

(۱)

دمکې مکرمې مقدس ښار دبيت الله له حاجيانو خوټيرې ، د کعبې شاوخوا ته ډير لوی مخلوق راټول شوی چې بېل بېل رنگونه لري او له مختلفو هېوادونو راغلي ، تور رنگي له افريقا، سپين له اروپا او امریکا، خانکري ژېړ رنگونه له لېرې پرتو آسيايي هېوادونو راغلي ، عرب او عجم په ځپاندو ډلو روان دي، تکبيرونه او تهليلونه وايي، دبيت الله طواف کوي ، د صفا او مروا تر منځ سعي کوي ، په مقام ابراهيم کې لمنځونه کوي ، او يا هم زمزمو ته په ځان رسولو کې يو تر بله مخکې کېږي ...

دلته پدې مبارک ځای کې خلک له هرې خوا راټولېږي يوله بل سره د ورورۍ په فضا کې چلن کوي ، ژبې يې بېلې، رنگونه يې بېل، مگر يو شی چې دوي سره راغونډوي هغه پر الله ، رسولانو او کتابونو ... ايمان دی ... دما سپڅين تر لمانځه وروسته په مکه مکرمه کې د هستوگنځي په لور وخوځېدم ، د لارې په تنگو کوڅو کې چې واړه واړه دکانونه يې لرل سوکه سوکه روان وم هلته تسبیح ، جاينمازونه ، خولۍ ، د ماثوراتو واړه کتابونه او داسې نور شيان ... پلورل کېدل ، په يوه واړه دکان کې کېناستم، د دکاندار مخ ته مې وکتل د عمر په اوومه لسيزه کې ښکارېده، دمخ له رنگ ، نښانو ، او خبرو وپوهېدم چې عرب ندی ... څو جوړه ښکلې تسبیح مې په لاس کې وې چې ورته مې وويل:

- "تره! له کوم وطنه يې؟ ..."

له غم او درده په ډکو سترگو په څير راوکتل ويې ويل:

- "د الله تعالی له پراخ وطنه ..."

- "پوهېږم ... مگر بيا هم ..."

نېغ شو، په اُښلنو سترگو يې په جگ آواز وويل:

- "له ترکستانه ..."

- "دالکه چې د ترکيې په ګاونډ کې کوم هيواد دی؟ ..."

په نهیلیو شونډو یې ملنډنې مسکا خرگنده شوه وې ویل:

- "مسلمانان خپل ملکونه، نه پېژني؟! څه کاره یې؟ ..."

- "داکتر یم ، د مصر یم . . ."

- "دازهر شریف له ملکه یې او ترکستان نه پېژني؟! خیر، حتماً امام

بخاري ، امام ترمذي فیلسوف رئیس ابن سینا ، فارابي او لوی

عالمه البروني ... خو پېژني؟ ..."

- "هو ، پېژنم یې . . ."

- "هغوی زما له وطنه دي . . ."

سړي شروع وکړه ، خپل نوم یې راوښود (مصطفی مراد حضرت) ترکستان

یې رامعرفي کړ ، په لېرې شمال کې پرته ده ، استعمار گرو په دوو برخو:

شرقي او غربي وېشلې ده ، روسانو غربي ترکستان نیولی او د شوروي له

جمهوریتونو سره یې یوځای کړی ، او شرقي ترکستان چینایانو نیولی له

خانه سره یې یو ځای کړی او (سنکیانگ) یې نومولې چې دنوې

مستعمرې په معنا ده ، کمونیزم د ترکستان پر شرق او غرب وزرونه خواره

کړي . . . په دې توگه یو اسلامي ملک له لاسه و ووت ، چې په مدني ،

تاريخي او رزمي لحاظ د الله تعالی یو له لویو ملکونو څخه وو . . . دوهم

اندلس یې بللای شو . . . دمسلمانانو یو لوی عیب دادی چې له خپل

تاريخه نا خبره دي ، او دخپلو مسلمانو ورونو او اسلامي ملکونو په هکله

ډېر کم معلومات لري . . .

داسې ویناوې یې کولې او سپینه رېږه یې رېږدله . . . بیا یې را وکتل او

وې ویل:

- "چای چښي؟ ..."

- "بده نده . . . مگر ټوله قصه به راته کوې . . ."

دچای پیاله یې له واړه هلکه چې لمسی یې ښکارېده اخیستله ، او

ویل یې:

- "قصه ډېره اوږده غمیزه انځوروي . . . حاجیان هر کال مکې ته

راځي ، مناسک تر سره کوي ، بیا پر هغو روان شي چې پرې

راغلي وي ، آيا حج همدي لپاره پر مسلمانانو فرض شوی چې راشي او لاړ شي؟! داسې گومان نه کوم چې وجيبه يې يوازې همداوي ... داسې څوک شته چې له مانه ددې بدمرغه مسلمان اولس چې په لور اوختک توکړې توکړې شول ، دغم داستان ، ددې مقدسې خاورې زائرينو ته ورسوي؟! هو کې کېدای شي ما بنام سره و وینو، ځيني کتابونه به هم درته راوړم ، خپله ټوله قصه به هم درته وکړم ، قالب مې دلته دی خو قلب مې دپامير په لمنو کې ، زه دلته يم خو نظر مې پر هغو تور سرو چې بورقې يې په زوره له سره پورته کړای شوې ولاړ دلته يم خو سوچ مې له هغو خپل شويو ببخوده شويو خوانانو سره دی چې د الحاد ښودنې په موخه مکتبونو ته وړل کېږي ، هلته ورته لاديني ، درواغ او رنگ رنگ يې لاربتوبونه وربښودل کېږي چې خپل دين او تاريخ هېر کړي ، داسې انگېرم چې د مسجدونو پر گنځو او منارو مې سترگې دي ، جسم مې دلته خو روح مې له هغو مستضعفينو سره دی چې د سايبيريا په شاوخوا په سينه څښېږي د ظالمانو په ستغو سپورو او د تعذيبونو په اور سوځي ، زه د شرقي ترکستان يم دادی قصه مې له اوله واوره ..."

(٢)

دا ١٩٢٠م کال دی ، د کومل په ولایت کې اوسېږم ، چین دا ولایت په همدې کال لاندې کړ ، پس له نیولو منطقه د چینایي قوماندان په لاس پرېوتله ، هر څه به دهغه په خوښه تر سره کېدل ، لدې امله زړونه له غم او درده ډک وو ، او د هر چا په سترگو کې له ورايه ښکارېدل ، د کومل یې وزلی امیر پخپله مانی کې اوسېده ، هغه تش په نامه امیر وو ، ما د سر په سترگو لیدل چې دلې دلې چینایي کډوال به کومل ته راتلل ... او کوداګي حکومت به د مسلمانانو له منصوبه شتمنیو یې ډېرې پیسې ورکولې چې خمکې پرې واخلي ، او کورونه پکې ودان کړي ، او هتی پکې ودروي ، زما عمر هغه وخت ٢٥ کاله وو ، قرآن کریم مې په مسجد کې حفظ کړی وو ، لیک او لوست مې په عربي ، او ملي ژبه زده کړي وو ، زه په چینایي ژبه هم پوهېږم مونږ له چین سره په ګاونډ کې پاتې شوي یو او زه کولای شم چې د منګولیا د خلکو په ژبه وغږېږم چې مونږ ته لنډ دي او دروسانو تر نفوذ لاندې دي ...

دلته چنګیز خان او اولاده یې اوسېدلې ... او دلته په هر رنگ او فن کې د اتلولۍ ډیرې قصې دي ...

او له ورڅو نه په یوه ورځ ، چینایي واکمن یو فرمان صادر کړ چې له یوې ځنډې نیولې تریلې پورې ټول هیواد یې له یوه سره ورپرېداوه .. دې فرمان په هر ترکستاني اړینه کړې وه چې خپله لور او خور هغه چینایانو ته ورکړي چې غوښتنه یې کوي ، ولو که عقاید یې سره فرق ولري !... د ملکونو لاندې کول لنډ مهاله وي ، او یوه ورځ به پای مومي او له دښمن سره به جګړه د تړپ او خړپ وي ... اما دا چې دښمن د وگړو احساسات تر پښو لاندې کړي ، شریعت ته یې په سپکه وگوري په دین پورې یې وخاندي ، دا د زغملو وړ ندي

چینایي واکمن یې وزلی امیر خپل حضور ته وغوښت ، ورته وېي ویل :

- "اميره ! زه غوارم ستا زوم شم ، ستا ..."
 د امير رنگ ژېر وتبښتېد ، لاسونه يې په رېږدا شول ، په ضعيف آواز يې وويل :

- "حاکمه! ته پوهېږې چې دا کار نا ممکن دی..."
 حاکم په کرس کرس وخنډل :

- "اميره ! زه نا ممکن نه پېژنم ..."

- "دا دالله امر ده ..."

- "دا دزړونو کار دی ، نه د الله ... زما ورسره دزړه مينه ده ..."

- "دا يو تاريخي واقعيت دی چې فاتحانو د مفتوحه علاقو د عقيدې درناوی کړی..."

- "دا هغه خرافات دي چې زه پرې عقیده نلرم ..."

- "حاکمه ! دا کار ما لپاره له مرگه هم سخت دی..."

دحاکم مخ سور شو او چيغه يې کړه :

- "خبره يوازې ستا لور پورې اړه لري ... ورشه خبره يې کړه ..."

او ته فقط يو څو ساعته وخت لري ..."

ترکستاني امير و ووت چې تش کالبد وو او په هېڅ نه پوهېده ... دا هغه سپکه وه چې تر هغې بله نه وه ، لويه مانۍ پرې تنگه شوه ، ځمکې ځای نه ورکولو ، له مېرمنې او اولادونو سره به څنگه مخ کېږي ؟ ژوند ته نور ارزښت پاته نه وو ، آیا غرونو ته وتبښتي چې پانې او بوټې به خوري ؟ له وحشي حيواناتو سره به ژوند پيلوي ؟ چې غميزه په سترگو ونه وينې؟ او که څه به کوي؟ دې وضعې يې وزلی مظلوم امير ډېر خواشینی کړی وو ، په رښتيا خواشيني هلته ډيره زياته شي چې د شان ، واک او دبدبې خاوند امير له داسې چارې سره مخ شي لکه دا!...

امير خپلې مانۍ ته ننووت ، لرغوني تورې خوړندې وې ، تش ټوپک پر ديوالونو لکه دمرو گډو بدبويه جسدونه خړېدلې وو ، د نيکونو تاريخونه يې تر گړدونو لاندې د سر په سر شوو پاڼو په غېږ کې په خواږه خوب ویده وو ...

- ميرمني يې ورو غوندي وويل :
- "خه درباندي شوي؟..."
- اوبلني سترگي يې ور وارولې ويې ويل :
- "د الله د امر په انتظار يم..."
- پوه نه شوه ، ويې ويل :
- "خه غميزه ده؟ زه پدې چينايي کافرانو کې خير نه وينم..."
- "خوک چې الله نه پېژني ، هغه رحم او شفقت هم نه پېژني..."
- "رښتيا دې وويل..."
- "حاکم زما لور غواړي..."
- لکه ليوني يې چيغه کړه :
- "لورې راشه زما گرانې لورې!..."
- شهزادگۍ په بيره راغله د پلار پر مخ روانه اوبنکه يې ور پاکه کړه ...
- "زما خوږې شهزادگۍ يې عقله سرکوزي چينايي حاکم دې رانه غواړي... دا ناممکنه ده ... ستا راسره خوښه ده؟..."
- ورې شهزادگۍ چې پلار ته يې په غم او حيرانتيا سترگي وارولې وويل :
- "پلاره ! ددې معنی څه ده؟..."
- ترکستاني امير وخنډل ، مخ يې نک سور لکه سکروټه :
- "هو ، اوس ډېر شيان شته چې يې معنی دي ، پخپله ژوند نور يې معنی دی ..."
- "مگر پلاره زه يې نه غواړم"
- "هغه دې غواړي"
- "لعنت دې ورباندي وي"
- "لعنتونه همېش پر ماتې خوړليو خلکو وي ..."
- "په کوم دين او قانون کې پيغله يې له خوښۍ په زور او جبر نکاح کېدای شي!؟..."
- "گرانې لورې ! د غالب او مغلوب تر منځ نسبت او تړاو ديني بنسټونو او آزادو ارادو ته نه گوري ..."

حيران امير خپل چار چاپېره وکتل ، ويې ليدل چې فضا دومره تنگونکي ده چې نژدې ساه يې بنده شي ، بې ارادې يې له هرشي سره لويې کولې :

- "لورې ستا خوبه څه ده ؟ ..."

- "مرگ مې خوښ دی ، نه دا ..."

- "ولې ؟ ..."

- "د الله امر د چينايانو تر امر لور دی پلاره ..."

ولاړ شو ، شهزادگۍ يې په غېږ کې راونيوله ، د هغې په سترگو کې وژونکې حيرانيا څرگنده وه ، لکه د کلاب تازه مخ يې د گبراوۍ خبرې کولې ، په زگبريو او ژړا سر شوه :

- "پلاره ! گمان نه کوم چې پېغله دې داسې رابشکل شي ...

ددار ځلې ته ورختل تر دې ډير آسان دي"

پلار د لور روانې اوبښکې وچې کړې ، په سره بخنو ژير چکه پستو وېستانو يې لاس رابښکه ، بيا يې په گلابي مخ په پلرني مينه لاسونه راکش کړه ، بيا ودریده او ځمکه يې په پښه وډوله ، په لوړ آواز يې وويل :

- "دا ناممکنه ده"

مېرمنې په لړزېدلي غږ وويل :

- "پکار ده چې له تدبير او حکمت نه کار واخلي ..."

- "پوهېرم ، چينايي واکمن په دومره ساده کي ماتې نه مني ..."

- "اوحتماً ډير سخت تدابير به ونيسي ... او ته چينايي واکداران

ډير ښه پېژني ..."

- "آخريڼ سخت کار چې کولای شي هغه څه ده ؟ هغه زما د

ژوند خاتمه ده ..."

مېرمنې يې په غمجن حالت سر وخوځاوه ...

ترکستاني امير آواز وکړ :

- "مصطفى مراد حضرت ! ..."

- "امر وکړئ ، صيب ! ..."

داسې حال کې حضور ته ورغلم چې پورته مې نه ور کتل:

- "مصطفیٰ! قلم کاغذ او مشوانی راوړه"

امير کښناست چينايي حاکم ته يې لنډ غونډې ليک وليکه چې داسې پکې راغلي وو:

".... دا کار زما تر صلاحيتنه اوچت دی، خکه زمونږ دين اجازه نه راکوي، بله دا چې زما لور په واده کې رغبت نلري، او زه هم د انسان په صفت د گروهې او انساني ارزښتونو تر اثر لاندې يم، او لرغونی چين هم نه غواړي د گاونډيو دودونه تر پښو لاندې کړي، يايې عقايد په پام کې ونه نيسي يا يې په احساساتو ملنډې ووهي ... دا موضوع دچين په عظمت او فاتحانه دريځ پورې اړه نلري، دا يوه خانگړې خبره ده، د ملک له نيولو او د سياسي او مادي شهرگونو له تر لاسه کولو وروسته کوم زيان نه در رسوي، ته باور وکړه چې داسې يو کار به ډېرې بدې پايلې ولري، چې د دواړو قومونو - چينايي او ترکستاني - تاريخي اړيکو ته به زيان ورسوي، که ددې فرمان چې - مسلمانې ترکستاني له چينايانو سره په واده کولو اړينې کوي - پايلو ته زير شو، نو وبه گورو چې ډېره خطرناکه لوبه ده، لدېنه مې وپروڼه او تهديد مقصد ندی، بلکې د دوستانو مصلحت او په ملک کې د آرامۍ او امنيت ټينگوالی دی، زه ستا په عقیده په هر عظيم او مقدس قسم درکوم چې پدې کې بيا فکر وکړه... بنايي د موضوع ټولې خواوې درته روښانه شي"

په درناوي

د کومل امير

ديسمبر ۱۹۳۰م

دا خبره په خلکو کې داسې خورېدله لکه اور په وچو خسو کې، او ددنگې مانۍ له ديوالونو په چټکۍ واوښتله، او د بنخو په منځ کې زمزمه شروع شوه، نارينه وو په خواشيني او قهر سره تر لاسه کړه ... دهيواد ښکېل کېدل څه وخت لپاره د خلاصون تر مناسب فرصت پورې يو څه

زغمل کېدای شي ، مگر د خلکو په خانگرو کارونو کې لاس وهل لکه دا او په عقیده او عزت لوبې کول بېله خبره ده ، چې ډېرې خطرناکې پایلې لرلای شي ...

کله چې چينايي حاکم ليک ولوست ، چې ما ور وړی وو ، په لاس کې يې تاو کړ ، بيا يې گوزار کړ او لارې يې پرې تو کړې بيا يې ما ته مخ کړ ويې ويل : ورشه بادار ته دې ووايه : " دماشومانو لوبې مکوه داد (چن يان چن) د چينايانو د لوی بابا قوانين دي ... او د خمکې پر مخ داسې زورور نشته چې دهغه قوانين مات کړي ... "

زما مشر په هماغه شپه زندان ته واچول شو ، په هغه شپه ټول بناړ وژړل ، لکه پروڼ يې چې دغزا په شهيدانو ژړل ، پدې شپه خلک پوی شول چې چينايي بنکېلاک د خمکې له قبضې آخوا نور خطرونه له خان سره لري ... همدې ته ورته - په نورو اشکالو - وحشتونه په غربي ترکستان کې چې روسانو لاندې کړي وو پېښېدل ، پدې شپه خوب د نارينه وو او ښځو سترگې پکې نه شوې کړای ! وايي چې ، تر ټولو بده غميزه هغه ده چې په يوه وخت کې ژړوونکې هم وي او خندونکې هم ، پېغلو هڅې شروع کړې چې يو مسلمان ته لاس ورکړي واده ورسره وکړي ، مخکې لدې چې يرغلگر پرې لاس کېږدي او لکه دمردارې يې راکاږي ...

زما خپله يوه خندنې قصه ده ... له يوې پېغلې سره مې مينه وه چې د يوه کال راهيسې يې د امير په ماني کې چوپړ کاوه هيڅ لاره يې راسره نه نيوله ، په واده نه راضي کېدله ، له ما نه يې د جگې پورې سړی غوښته زه فقط دمانې يو ساتونکی وم ... او ماني ته به ډير لويان راتلل خو کله چې امير زندان ته واچول شو ، په منډه منډه راغله چې مخ يې په اوبښکو کې ډوب وو :

- "مصطفى !... دادی زه دې په خدمت کې يم ..."

زه په امير خوارکي ډير غمجن وم ، خان راته له دنيا او دنياوالو پردی ښکارېده ، په لوړ آواز مې ورته وويل :

- "نجمې رانه لرې شه ..."

- "کېدای شي ما در سره ښه نه وي کړي ... خو زه در سره مينه لرم ..."

د زنداني امير تصوير مې د خيال په څپو وو ، ددرنو مشرانو زولانه کېدو سوچ قدرې هم ډير سخت وي ، چې بيا لکه مريانو رانگل کېږي ، يا الهي ! دهغه مشهد هېرول د ژوند تر پايه ممکن نه دی ، امير د چينايي سرپخورو په منځ کې هسکه غاړه روان وو ، پر مخ يې د بغاوت نښې وې په چوپتيا کې يې لوی راز وو ، په تسليمۍ کې يې طوفان ، په خغلهدونکو کتو کې يې خونړی وپروونکی غږ ...
زما پخوانی معشوقې وويل :

- "مصطفی ولې خواب نه راکوي ؟ دڅه انتظار کوي؟ که سپرخور چينايي راشي او درنه مې بوزي ، بيا به د ژوند تر پايه پښمانه يې ..."

پداسې حال کې لکه د خپل زخمي غرور او احساس غچ چې اخلم ، ومې ويل :

- "زه داسې بيرنی واده نه کوم ..."

- "نادانه ! ستا دخوبونو دپوره کېدو وخت دی ... زما د ژغورنې ، عزت او دين ساتنې وخت ..."

مخ مې ور واړوه ، کورم چې سترگې يې له اوبښکو ډکې شوې ، ومې ويل :
- "مه ژاره ... مخونو ته نور نشم کتلی ، هرې خوا اوبښکې ... دا ژوند نور د زغم ندي ، په ډاگه درته وایم چې څو امير له زندانه وتلی نه وي ، زه واده نه کوم ..."

غور ته مې نژدې شوه ، ويې ويل :

- "ليونيه !... د امير زمانه پای ته ورسېدله ، خپل مستقبل په ماضي پورې مه تړه ..."

له مټه مې ونيوله ، ټکان مې ور کړ ، ومې ويل :

- "نجمې دا خیانت دی ..."

"مصطفیٰ ! نه اشتباه کوې ، زه له امير او دهغه له کورنۍ سره داسې مينه لرم لکه خپل روح سره ... مگر پدې معنې نه چې فرصتونه له لاسه وباسو ، چې پدې به خپله امير هم خوښ نه شي ..."

بې له دې چې موضوع فيصله کړم ترې روان شوم ، دامير په مانۍ غم کېږدی. وهلې وه ، مېرمن يې لکه ليونۍ تله راتله ، د مانۍ په دهليزو کې يې اختياره گرځېدله ، نه خوراک نه څښاک ، زامن ، لوبې ، خپلوان يې ترې تاوېدل ، غم ټول وړيت کړي وو ، مگر وړه شهزادګۍ دمانۍ د لوی دالان په قيمتي فرش ودرېدله ويې ويل :

"که واده ورسره وکړم ، ويې وژنم څنگه به وي ؟ ..."

خبرې ته يې چا توجه ونکړه ، مگر هغه تاوېدله را تاوېدله ، په موضوع يې فکر کاوه ، په آخره کې مور يې په اوږه لاس ور کېښود ، ډيره هوبښياره مېرمن وه ، ويې ويل :

"خبره لدې ډيره لويه ده ..."

په بله ورځ د (کومل) لارې کوڅې له بورنوونکي وېسته سپينوونکې غميزې ډکې وې ، چينايي پو لیسو پېغلې رابښکلې او له چينايي کډوالو او پوځيانو سره واده ته يې مجبورولې ، د ترکستاني نه منونکيو پلرونو شاګانې پر قمچينو سرې وينې وې ، په قونداقونو وهل کېدل ، د سپکاوی لغتې يې خورلې ، ډير خلک ، درنې کورنۍ له ښاره په تېښته وې چې شپه شي نو غرونو ته به پناه يوسي ، او يا پراخو دښتو ته ، د غم شپې ورځې تېرېدې ، زمونږ په ښار کې يو نوميالی متنفذ سړی وو ، چې حاجي خوجه نياز، نومېده عالم او متقي انسان وو، په ريښتني نارينتوب مشهور وو ، د کومل حيران خلک د خان پوهونې لپاره ورتلل ، ده به ويل :

"دکامبابۍ چارې در معلومې دي صبر او زغم ... تر مرګه جهاد ... د رسول الله صلى الله عليه وسلم له ليارې او وينا وروسته بله نوې لاره نشته ... وګورۍ ... د اوسپنې چاره په اوسپنه کېږي ..."

خومره چې زه پوهېږم ، بې دینه او بې عزته قومونه... داسې وي
لکه مړي ، ولو که خوراک څښاک تنفس هم کوي خو هغوي په
مړو کې حسابېږي... یواځې ددښمن په کرو وړو بد مه وایئ ،
مگر پخپل غفلت او تنبلی هم وژاری، خپله تسلیمي هم ورتی ...
پوهېږئ که نه؟ ..."

مگر د جبر او ظلم لمن پلنېږي ، دچینو کوکارو آوازونه لا جگ شول ،
متروکې پورته کېږي ښکته کېږي د بر بندو جسدونو غوښې پرېکوي ،
ښځې د چینایي ظالمانه قانون له مخې پوخ ته بیولې کېږي ، نارینه
دخجالت او ذلت په احساس کې ډوب دي ، چینایي پوځیان خوشحاله
دي، په جگه جگه خاندې ، دښځو پر اندامونو له لاس رانیکلو خوند
اخلي ، لکه د خرڅلاو رمه چې پلتي ... دکومل ښار لکه کتوه خوټېږي ،
له وژونکي غم نه د وتو لار نه مومي ، امیر یې په زندان کې تروحشت او
تعذیب لاندې وختونه اړوي... او زه کمزوری بنده (مصطفی مراد حضرت)
څه کولای شم؟ د گران ښار درانه مشر حاجي خوجه نیاز وویل :
- "مصطفی! ته خپل امیر ته په زندان کې ورشه ... ورته ووايه
چې... دلارې چارې غم وکړه ..."

(۳)

حق همېشه په دنيا کې حق وي ، هيڅوک يې مخالفت ته زړه نه ښه کوي، مگر کله چې نفسونه د هوی او هوس په خوسا ډنډ پرېوزي ، بيا ډېر ځله له باطله حق او له حقه باطل جوړېدای شي ، سره لدې چې زه اصلاً پوليس يم ، د مانی له ساتونکيو څخه يم ، خو د نرم طبيعت خاوند يم ، ډېره وړه بدي مې غوسه راپاروي ، په وړې سپکاوی مې کېنه طوفاني شي ، تر دې چې هغه ساده جينې چې مينه يې پرون زما په زړه کې وه ، تر چينايي فرمان مخکې يې په ما پورې خندل ، خو مينې يې زه ليوونی کړی وم ، بېرنيو حالاتو يې رايه واړوله ، او هغه چې رايه اړوي ، ايا طبيعت يې هم ورسره اړوي؟ باور وکړه ... زه نه پوهېږم ، هر څه طوفاني او گډ وو ، په کومل کې هېڅ شی پخپل حال نه وو ، چينايانو ته زموږ له لونو سره واده هغه حق برېښېده چې څه باک يې نه لاره ، يو ساده او آسانه غونډې دليل يې درلوده ، هغه دا چې انسانان ټول سره خویندې ورونه دي ، دين د هغو په گمان له ټولنيزو کارونو سره کار نه لري ، او برېمن لوری هغوی وو ، دا چې زموږ لونه يې په جنگ کې نيوليو شويو وينځو په څير نه بلکې تر يوه قانون لاندې خپلولې خپله يوه مهرباني گڼله ، دهغو په نظر چې هر څه وو، خو زموږ ترکستانيانو په نظر لوی ظلم او زياتی وو ، او که چينايان د الله په قانون فيصله نه کوي نو له جنگه خلاصی نشته مطلب دا چې د مرگ ميدان ته بيول کېدو ... په جنگ کې مو ناکامي په برخه شوه ، دهغه سختو بنديزونو سره چې پر امير په زندان کې لکول شوي وو ، خو ځينو خواخوږو او خادمانو ته د ورتلو او ملاقات اجازه وه ، بنايې مناسب فرصت په لاس ورشي حاکم ته دلور په ودولو رضا شي ، امير په زندان کې معتکف وو لمنځونه او سوچونه يې کول ، د زمانې نادودو دردولو ، له مانی يې زندان ته کوز کړی وو ، او له آمريته يې ما موريت ته غورزولی وو ، دا ټول ديوه کافر له خوا چې په

الله او رسول يې ايمان نه وو ، او د مات شويو اميرانو د غمونو حال احوال له ما و پوښته ... هغوی ډېرې اوبښکې نه تويوي ، مگر دردونه په زړونو کې ساتي ، چې بيا وختيږي او روان شي ، لکه د اور يې رحمه آتشفشان ...

اربان دربان ورغلم پښې مې رپېدې ...

- "مصطفى بيا څنگه راغلي ؟ ..."

- "بې له تا چېرته په مونږ وخت تېرېږي ! ..."

- "تاسو مه بې حوصلې کېږئ ، په دې کي به د الله حکمت وي ..."

- "خلک دې غواړي ، زما باداره ..."

- "څنگه مې غواړي ؟ ..."

په حيراني يې راوکتل ، ومې ويل :

- "حاجي خوجه نیاز راته وويل ..."

- "څه يې وويل ؟ ..."

- "پکار ده چې امير مونږ ته راو ووهي ..."

امير په خدا شو ، د تپي شاهين په څېر يې پورته أفق ته وکتل ، په وينا

شو چې دغاړې پرسوب يې گربان ورتنگ کړی وو :

- "له ما سره خو د زندان کيلي گانې نشته ..."

- "زندان ديوالونه لري ، باداره ! ..."

امير په عصبانيت وخنډل ...

- "په يوازې خان يې څنگه ونروم ؟ ..."

- "خوجه نیاز ويلې ... که د زندان کيلي گانې او د نړولو مټي

نلري ... نو دخپل عقل په وزرونو کولاي شي بهرته پرواز

وکرې ..."

- "درسته ده ، ولاړ شه حاجي نیاز ته ووايه ، امير سبا درځي ..."

امير په رښتيا ويلو عادت کړی وم ، دوکه يې راسره نه وه کړې ، نو بهر ته

مې منډه کړه ، پيغام مې خوجه نیاز ته ورساوه ، خوجه نیاز له ښاره بېرون

له څو تنو مشرانو سره په خبرو اترو ، لمنځونو او تلاوت بوخت وو ، هغه

خبر چې ما ددوی غوږونو ته ورساوه ډېر پرې خوښ شول ، اما پر خوجه
نیاز دډیر اهتمام علامې څرگندې شوې ، خواشینی شو ، سترگې یې
وارولې ، لاسونه یې آسمان ته پورته کړل ، له خانه سره وغومبېده ...
" یا الله ستا بخښنه غواړو ... یا الله ستا مرسته غواړو ... "

خنکو ته یې دخپلو تجربو خبرې بیا پیل کړې ، و یې ویل :
" لوی موضوعات او خطرناک حوادث په تجزیو نه حل کېږي ... او نه
وسط حل مني ، او بریمن لوری مات لوري ته هېڅکله اصیل دکار شی نه
ور کوي ، بلکه فضول او ردي شی ور کوي ، او زموږ مظلوم ولس د دوو
دوزخي دکتاتورانو تر منځ محاصره دی ، چې یو روسي او بل چینیایي
دی ، او موږ د زهرجنو تورو توپونو ... او اور تر منځ راګېر یو ... دا
هڅونې له ډیر لیرې کېږي ... زه په نړۍ کې صلیبي بلندویان او تبشیریان
ډیر ښه پېژنم ، هغوی زموږ له کمزوریو پوره ګټه پورته کوي ، دلې دلې
به راورسېږي توکمیز او سکتوریز (قومي او منطقي) تعصبونه به پاروي ،
هغوی هره وسیله په کار اچوي چې له اسلامه مو وباسي ... پدې
پوهېږي ؟ د همدې لپاره هغوی خپل پوځیان او پولیس زموږ لټونو سره د
واده لپاره ځانګړي کړي دي ، دې لپاره نه چې هغوی د پېغلو له کمښت
سره مخ دي ... مګر هغوی غواړي زموږ ارزښتونه او بنسټونه له منځه
یوسي ، اوتاسو ښه پوهېږي چې همدې دیني ارزښتونو زموږ پټ او
عزت د تاریخ په اوږدو کې ساتلی دی او موږ پرې پایو ... "

زنداني امیر پدې پوهېده چې پایله یې مرګ ده ، موږ د مرګ کلمه
څومره په آسانه تلفظ کوو ، یا یې پر کاغذ لیکو ، یې لدې چې زموږ په
نفسونو کې ویجاړوونکي احساسات وپاروي ، زموږ امیر د مرګ په پوله او
درشل ولاړ دی ... دا څه آسانه کارندی ... کله چې انسان ومري ښایسته
نیمګړي خوبونه ترې پاتې شي ، د ارمانونو له خوانې څپاندې مینې ډک
پسرلي سره مخه ښه وکړي ، او کله چې خان حق ته سپاري نو دخپل

لوبن واړه ماشوم سترگو ته گوري ، او په سترگو کې يې د خوندورې قصيدې بيتونه لولي ، بيا نارينه او ښځينه دوستانو ته وگوري بيا دا سوچ ورشي چې لېرې ، تيارې ، بې حسه ، بې خبره کندی ته ور روان دی ، او اوږده موده هلته پايي ، ښايي زرگونه کاله هلته په قبر کې يې وسه ويده پروت ... شاوخوا ته خوځوونکي درنې پښې کېږي ، دی پکې هيڅ نشي کولای ... ما شومان به خاندي ، ښايسته ، پستي تور سرې به موسکا کوي ، ځمکه به زرغونېږي ، باغونه به سمسور وي ، سر کښه ظالمان به په ملکونو گډېږي ، لوبېږي ، هرڅه به تالا کوي ، مسلمانې نجونې به واده ته اړ باسي ... او هغه ... هغه امير ... تر تورو خاورو لاندې يې وزله لکه وروست لرگي پروت دی ... نو دا ويروونکی مرگ ندی؟! ...

د کومل زنداني امير چينايي حاکم ته په بېره ليک واستاوه ، د څرگند شوي انکار او ممانعت په هکله يې بخښنه وغوښته ، وعده يې ورکړه چې پدې باب به دوهم ځل سوچ وکړي ، ښايي گټوره او نجات بخښونکي لاره ومومي ، حضور ته دمنلو غوښتنه يې وکړه ...

چينايي حاکم موسکي شو . سترگې يې يوه شېبه پټې کړې ، د ښکلې شهزادگۍ او د واده د شپې د خوندونو په سوچ کې لار ، گمان يې وکړ هر څه نور دده په واک کې دي ، دا ممکنه نه ده چې نور دې څوک خبره ماته کړي ، دا هغه څه دي چې همېش يې ځواکمن بريمن لوری احساسوي ، ولو که د لنډې مودې لپاره وي ، پداسې وخت کې ټول بشریت ته د ترحم او عطف په سترگه گوري ، دکبرجن سپړخور ترحم او عطف او حاکم وويل :

"امير دربار ته راولی چې څه وايي؟ ..."

بي وسه غمجن اميره! نور خوشحاله اوسه ، دلاسونو او پښو په ولچکو او زولنو مه زورېږه ، او دا چې يوه ډله ناپوه چينايان درنه تاو دي ، په دنگو مانيو نازېږي ، ژېړ مخونه يې آسمان ته نيولي مه خفه کېږه او زړه مه خوره ... د کومل اميره روان شه ، سترگې پټې کړه چې د سپکاوی حرکات ونه وښي ، ورشه خو په لاره وښي او بيدار اوسه ، غوږونه بند

وساته چې سترگې سپورې دې تر غوړه نشي ، او سترگې وټړه چې
پېغوريزې نېانې او حرکات ونه وينې...

- "حاکم صيب ! سهار مو په خير ..."

- "اميره ! ښه راغلاست ..."

امير زورند سر کېناست ، تر هغې چې حاکم خپل اکثر سړي رخصت
کړل ، کله چې ټول ووتل ، ترکستاني امير د حاکم غوړ ته نژدې وويل :

- "داسې يو کار په زور نه تر سره کېږي ..."

حاکم وويل :

- "له مهلت درکولو وروسته بله چاره مې نه ليدله او تا پخپله
له شهزادگۍ سره زما واده رد کړ ..."

- "صيب ! کولای شو له موضوع سره په نرمۍ چلند وکړو ..."

- "هغه څنکه ؟ ..."

- "له ما سره يوه طرحه ده ..."

- "هغه څه ده ؟ ..."

امير خپله طرحه وړاندې کړه ، چې دده په خوشې کېدو يې ناکېد
کاوه ، چې له ديني عالمانو سره مشورې وکړي ، او خبره ورسره
شريکه کړي ، ښايې هغه فتوی تر لاسه کړي چې دا رنگه نکاح ته
جواز ورکوي ، او د زړو پخوانيو کتابونو له منځه ورته دلايل را
برسېره کړي ، که امير د علماوو له خوا د مهر شوي فتوی په لاسته
راوړنه بريالی شي ، ستونزه به حل ، آرامي به خوره او ټول ملک به
ښېرازه شي ...

حاکم موسکې شو ، په بربټو يې لاس کش کړ ، وغو ښېده :

- "وينم چې سره نژدې کېږو ... فاصلې مو سره لنډېږي ... باور

وکړه چې د امارت پر کرسی دې پاتې کولای شم . ځکه ټول

چينايي مشران مې خبره مني ..."

حاکم ناڅاپه په لوړ آواز وخنډل ، چې امير ورته حيران شو ، ويې ويل :

- "فکر کوم ، اوس نو ډير زيات خوشحاله يې ؟ ..."

- "اميره ټوله خوښي زما ده ، هرکله چې وانکېرم شهزادګۍ زما په منګولو کې ده ... ماشومان به راته وزېږوي ، دا مې دهيلو او خوښيو انتها ده . نژدې ده له خوښۍ ليونۍ شم ... سره يوه خوشحاله کورنۍ به شو... نور به هلته غالب او مغلوب نه وي..."

دده دا پوچه فلسفه چې د ورورۍ او انسانيت تر پردې لاندې پټه ده ... زه ترې سخت نفرت لرم ... زما بې وسې لور دده منګولو کې؟! زه ورته نژدې کېدای نشم او کانکې راځي ، نو دهغې مسکېنې به څه حال وي چې ددې ځناور په لاسو کې وي؟! ... زما لور به لدې وحشي ځناور سره څنگه ناسته ولاړه کوي؟ ځکه انسان ځانته وينه ، غوښه او رنگ ندی ... بلکې فکر او عقیده هم ده ... هغه مهم او لوی شيان چې انسان پرې ايمان لري ، هغه مې اړينوي چې ورته وګورم ويې ارزوم ، يا يې ومنم يا يې رد کړم ، فکر دی چې غوښي او هډوکو ته معنی او ارزښت ورکوي ، د منلو وړتيا او شفافيت ورکوي ... فکر دی چې انساني هيکل رانغاړي ، جامې ور اغوندي ... اړينوي يې چې موسکا وکړي ، د وړتيا موسکا، خبرې وکړي ، خوږې خبرې ، انسان ترې جوړوي ...

حاکم له ځانه سره وبونګېد:

- "ته دترکستاني او چينايي ترمنځ په توپير قايل يې؟ ..."

- "هو ولې نه؟ ..."

حاکم امير ته تروه وکتل:

- "څه وايې؟ ..."

- "چېنايان بريالي دي ..."

حاکم په زوره وځنډل ويې ويل:

- "دا ښکاره خبره ده ، مونږ تل بريالي يو ... دا زمونږ په تاريخ

کې څرګند ټکی دی ..."

امير ځواب ورکړ:

- "هو، دافيونو (۱) د جگړې راهيسې او له هغې مخکې!..."
 دحاکم مخ سور شو، داسې يې تصحيح کړه:
 - "خو ښکېلا کې برياوې ندي توانيدلي زموږ شخصيت له منځه
 يو سي..."
 لږه چوپتيا خوره شوه، چې بيا چينايي حاکم داسې ماته کړه:
 - "علماء وايي چې موږ هغه قوم يو چې د برياوو صفات لرو...."
 - "دا څنگه؟..."
 حاکم دامير په طرف راتاو شو، په ټوله پاملرنه يې تفصيلات ورکول، چې
 د وراثت علماوو په اثبات رسولې، که يو چينايي له يوې اروپايي ښځې
 سره واده وکړي، نو اولادونه يې په چينايي صفاتو دنيا ته راځي، داد
 هغو جينونو دقوت له وجې چې زموږ په جسمونو کې دي....
 امير په حيرانۍ خواب ورکړ:

(۱) د افیونو جگړه (۱۸۴۲ - ۱۸۳۹) م:

چينايانو د اولسمې (۱۷) ميلادي پېړۍ په پای کې د افیونو استعمالول پيل
 کړل، چې له هند او ترکيې ورته راتلل، بدي تجارت کې غربي حکومتونه خپلو
 سوداگرو ته د نفوذ په ترلاسه کولو کې پاتې راغلل، خو کله چې چينايي
 امپراطورۍ د افیونو په راکړه ورکړه د بنديز فرمان صادر کړ، برتانويانو په ډېر
 مقدار کې افیون چين ته قاچاق کړل، مگر د چينايي حکومت له خوا په
 (۱۸۳۹)م کال لوی مقدار يې مصادره شو، برتانويانو دغه واقعه د لوی يرغل
 پلمه وگڼله او د دواړو هيوادونو تر منځ جگړه ونښتله، برتانويانو دغه جگړه په
 ډيره آسانی وگټله، بالاخره د دواړو تر منځ د (نانکينگ) معاهده لاسليک شوه
 چې تر مخه يې چينايان مجبور ول خپل پنځه (۵) بندرونه د برتانوي تجارت پر
 مخ پرا نيزي. د جگړو له پایلو څخه دا هم وو چې هاڅک کنگ د برتانويانو
 لاسته ولوېد، د چين پر اقتصاد بهرنيان مسلط شول، آن تر دې چې داخلي
 کمزوری شو او د بهرنيانو د فشار په نتيجه کې چينايي حکومتي نظام ډير زيات
 خلاصې شوې (ژباړونکی).

- "او دا جينونه څه ته وايي؟..."
- "زه هم پرې نه پوهېږم... خو خلک همداسې وايي...."
- "يا الهي!... ولې مو خپلې لوني او اولادونه پلورل؟..."
- "دا کار شوی وو... خو د ولورې او سختيو ورځې وې... نور راته هغه له غمونو ډکې ورځې مه يادوه...."
- ناڅاپه د چينايي حاکم وچولی تړيو شو، د بدلون نښانې يې پر مخ را څرگندې شوې را ولاړ شو، په واړه دهليز کې څو قدمه مخکې ولاړ، بېرته را وگرځېد په لاس کې يې دبېکاره شرابو بوتل وو، په غوسه يې ترې غرې کاوه په غمجنه لهجه يې وويل:
- "ډېر کلونه مې وپلټله...."
- "حاکم صيب! څوک يادوي؟..."
- "خور مې...."
- "په جنگ کې ورکه شوې وه؟..."
- "دافيونو په جنگ کې تښتول شوې وه... د جاهلانو پر هغو خبرو باور مکوه چې وايي، مور يې دنورو اولادونو دساتنې لپاره پلورلې وه، دا درواغ دي... دواغ... درواغ..."
- امير له ځايه پاڅيده او وپي ويل:
- "حاکم صيب! ته مه وارخطا کېږه... زه له علماوو سره دسلا مشورې وروسته له داسې احوال سره به درشم چې ښه به پرې خوشحاله شي، اوس نو دتلو اجازه راکوې؟..."
- چينايي حاکم بېرته خپل عادي حالت ته راوگرځېد، د شرابو پياله يې ښي خوا ته وارټوله...
- "هو کې، دکومل اميره! کولای شي چې آزاد ولاړ شي... او بيا به د واده په شپه ډير شراب وچښو... وبه نخپرو، سندرې به ووايو... او دغالب صفت لرونکی جنس به هم معلوم شي... په ختيځ او لويديځ کې ډېر جنگېدلی يم، بری به تل زما وو... مرگ ساده خبره ده... ما هيڅکله پکې فکر ندي کړی... ځکه

- "او دا جينونه څه ته وايي؟..."
- "زه هم پرې نه پوهېږم ... خو خلک همداسې وايي...."
- "يا الهي! ... ولې مو خپلې لوني او اولادونه پلورل؟..."
- "دا کار شوی وو ... خو د ولورې او سختیو ورځې وې ... نور راته هغه له غمونو ډکې ورځې مه يادوه...."
- ناخاپه د چينايي حاکم وچولی تریو شو ، دبدلون نښانې يې پر مخ را څرگندې شوې را ولاړ شو ، په واړه دهليز کې څو قدمه مخکې ولاړ ، بېرته را وگرځېد په لاس کې يې دبېکاره شرابو بوتل وو ، په غوسه يې ترې غږ کاوه په غمجنه لهجه يې وويل:
- "ډېر کلونه مې وپلټله"
- "حاکم صيب ! څوک يادوي؟ ..."
- "خور مې"
- "په جنگ کې ورکه شوې وه؟ ..."
- "دافيونو په جنگ کې تښتول شوې وه ... د جاهلانو پر هغو خبرو باور مکوه چې وايي ، مور يې دنورو اولادونو دساتنې لپاره پلورلې وه ، دا درواغ دي ... دواغ ... درواغ ..."
- امير له خايه پاڅيده او وېي ويل:
- "حاکم صيب! ته مه وارخطا کېږه ... زه له علماوو سره دسلا مشورې وروسته له داسې احوال سره به درشم چې ښه به پرې خوشحاله شې ، اوس نو دتلو اجازه راکوي؟..."
- چينايي حاکم بېرته خپل عادي حالت ته راوگرځېد ، د شرابو پيال يې ښي خوا ته وارتوله ...
- "هو کې ، دکومل اميره! کولای شې چې آزاد ولاړ شې ... او بيا به د واده په شپه ډير شراب وچښو ... وبه نڅېږو ، سندرې به ووايو ... او دغالب صفت لرونکی جنس به هم معلوم شي ... په ختيځ او لويديځ کې ډېر جنگېدلی يم ، بری به تل زما وو ... مرگ ساده خبره ده ... ما هيڅکله پکې فکر ندی کړی ... ځکه

ترې وېره نلرم ... زر دفعې ورسره مخ شوی يم ... زه لا دا
دی تر اوسه هم جنگېرم او بريالی کېرم ... دا دی د کومل
ټولوک يم زما ټوله خوښي په برياليتوب کې ده ... تر دې
هاخوا په بل څه کې فکر نه کوم ، اميره ! ... تاسو په جنت او
دوزخ کې زيات فکرونه کوئ ...

"دا ځکه چې هغه يو حقيقت دی ..."

"هغه څنگه ؟ ..."

"ستا په لاس کې دا اوس دشرابو ډک جام دی؟ ..."

"هو ..."

"جام هغه خوند ، نېشه او سرمستي چېرې ده؟ ..."

"سرمستي؟ ..."

"هو ، خوند ، سرمستي او سرخوشي چېرې ده؟ ..."

"دا خو څه ماده نه ده ... پدې باره کې مې د لېن ، مارکس او

انگلز په کتابونو کې څه ندي لوستي ، دشرابو له نېشې ځکه

ندي غړيدلي چې ماده نه ده ..."

"مگر ته خو يې محسوسوي؟ ..."

"هو کې ، ځکه خو يې چنيم ، که مې نه محسوسوله بيا مې نه

چنل ..."

"موجوديت يې ثابت دی؟ ..."

"هو اميره ، ثابت دی ..."

"زه غواړم چې لمس يې کړم ..."

"خو نه يې زه لمس کولای شم ، او نه ته ..."

امير وينگېده:

"اصلي خوند او حقيقي نېشه د الله تعالی په جنت کې ده ... او

زه يې دا اوس يې جامه او يې پيالې محسوسوم ..."

(۴)

امير مو راغي ، لکه څنگه چې تللی وو ، هغسې نه وو ، ما يې پر مخ شاهانه سترگې ونه ليدې ، بنکلې جامې يې اچولې وې ، ساتندوی گارد يې څارنه کوله ، د شرف گارد شاوخوا ترې روان وو ، دمانې دروازې يې پر مخ خلاصې وې ، په بنکلو جامو کې خادمان او نور مانيوال چې له امير نه راتاو وو ، عقل ورته حيرانېده ، مگر مولا مې لدې ټولو سره سره ډېر خاکساره وو ... مخ يې راتاو کړ په غوږ کې يې راته وويل :

- "مصطفى !... دا چې امير يې ، يعنې څه ؟ ..."

د سوال په معنی يې پوی نه شوم ، ورپرېدم ، ژبه مې دخوځېدونه وه ، په قهر جن غږ يې وويل :

- "خواب را کړه احمقه ! ..."

ټکنی شوم غاړه مې صافه کړه :

- "چې خلکو ته منلی وې ... دا شاوخوا ټول شان اوشوکت

درسره وي ..."

ترخه خدا يې وکړه او ويې ويل :

- "امير هغه نه وايې چې خپلواک وي ، اوله خانه راضي وي ..."

مايې پر خبره څه ونه ويل ، په خواشینی يې زياته کړه :

- "نو چېرته ده هغه خپلواکي ، او زه څنگه له خانه راضي شم ،

چې غليم وينم پر ځمکه فساد خوروي زمونږ عزت لوتي ... ای

مصطفى ! ... زمونږ عزت زمونږ دين دی ..."

بيايې هغو لېرې غونډيو ته اشاره وکړه ، کوم چې له ډير لېرې والي

صحيح نه بنکارېدل ، او ويې ويل :

- "هلته په هغو غونډيو کې څه خپلواک باتور شپانه اوسېږي ، د

تيري او ظلم څپو لاندې نشو کړای ، نور سړي يې په زور ندي

نکاح شوي ... هغوی د وزو شيدې چيني خېټه مروي ، له وړيو

يې اوبې او اغوندي ، يواځې دالله بندگي کوي ، او له الله

پرته بل چانه ، نه ويرېږي ... آيا پوهېږي؟ هغوی بې تاجه شاهان او اميران دي ، مصطفى ! زړه مې ډير زيات پر هغو بايللی دی ... غوارم له هغوی سره يوځای شم ...

ډاډه مې وويل :

- "هغوی ټول ستا رعایا دي ، باداره! ..."

- "مصطفى ! مريان رعایا نلري ... او مريان غير له زنځيرونو او سپکاوی نور څه نه پيژني ..."

بادار مې ماني ته غمجن دلګير ننووت ، کورنۍ ترې راتاوه شوه ، بيا له هرې خوا د عالمانو ډلې او د قومونو مشران راغلل ، ماښام ته يې يوه تاريخي نه هېرېدونکې جرګه راوبلله ، چې حاجي خوجه نیاز هم پکې وو. ټول لويان پتې غاړې ، تيب سرونه ناست وو ، زما مشر امير وويل :

- "دړنو حاضرینو! حتماً بايد هغه ځای ته وګرځو له کومه چې

راغلي یو ..."

- "څنگه؟ ..."

دا پوښتنه خوجه نیاز وکړه.

امير ځواب ورکړ:

- "بايد شاهانه او ملکانه لباس او چينې له ځانه وغورزوو او بيرته

بزګرۍ د اوسانو ، ګډو، وزو شپونټوب ته مخه کړو ... او بيا له

سره جهاد پيل کړو ، که مړه شو دابه مو عزت وي ... او که

بريالي شو او پاتې شو ... نو بيا به ووايو چې مونږ اميران يو

اما ، مات شوي اميران ندي ... او پکار هم نده چې په غلامۍ

حکومت وکړي ... د مات شويو په حکومت کولو ځان راته

مسخره ښکاري ، زه امير يم خو کرغېړن چينايي په ما حکمونه

چلوي ، آيا دا پخپله لوی ذلت او عذاب ندي؟! ..."

مګر حاجي خوجه نیاز دچوپتيا هغه وربخې ترغې په ترغې کړې چې

دمانی پر افق خورې وې ، وې ويل :

- "امير صيب او درنو حاضرينو! پکارده چې دچينايي حاکم نظر ومنو..."

حاضرین ټول هک پک شول او سخت مخالفتونه شروع شول ، خو امير موسکی شو په آرامه يې وويل:

- "زه له خوجه نیاز سره موافق يم ... واده به زما په ماني کې وي او چينايي حاکم به زما گرانې لور سره واده وکړي ، دکومل د اولس له خواجه دقربانی گد (فديه) شي ، او خلک به له وړانوونکي ويجارونکي جکرې وژغورل شي ..."

د علماوو يو تن چيغه کره ويې ويل:

- "الله ..."

امير خواب ور کر:

- "الله له مونږ سره دی ... يوازې به مونه پرېږدي ..."

عالمه بيا وويل:

- "چې مونږ يې شريعت تر پښو لاندې کوو ، نو الله به څنگه له مونږ سره وي؟ ..."

بونگېدل او غومبېدل زيات شول ، حاضرينو پسپسکې شروع کړې، له امير سره غوږونه جنگوي ، بيا خوجه نیاز ته ورځي ، پداسې بڼه چې دلاسونو او شونډو له خوځيدا او په سترگو کې د حيرانی او وېرې پرته نور څه نه ليدل کېدل ، په بله ورځ چينايي حاکم ته ليک واستول شو چې پکې راغلي وو:

(امير دلور په واده له تاسو سره راضي شو ، د واده مجلس به دکومل په مشورې ماني دامير په هستوگنځي کې وي ، دعوت عام دی ، دچينايي حکومت ټولو پوځي او ملکي چارواکو ته د حضور بلنه ورکول کېږي).

چينايي حاکم له ډېرې خوبۍ نژدې وو ليونی شي ، مذهبي نيوکه له مخې لېرې شوه، دامير اودعلماوو په خلاف دکومل دخلکو سخته غوسه راپارېدلې وه ، خلک د وړو وړو ډلو په بڼه وخوځېدل ، دعلماوو فتوايې ردوله ، امير ته د نه تسليمۍ نارې يې وهلې ، خينو لا غوښتل دامير ماني

به نېرو وولي ، دمظاهرو دپراخېدو او دخوځښت دطوفاني کېدو له وېرې دښکېلاک پوځ دمخنيوي کوبښن وکړ ، مگر دامير به شرطونو چې مراسم بايد په آرامۍ ترسره او خلک واقعيت ته پخپله تسليم شي دمقابلې او تشدد اجازه نه ورکوله... دادی خلک قصر ته پخپل وخت به راتلو شول ... له زغم پورته تورې شپې کومل راوونغاړله ، چې په درنو وگړو يې ډېره سخته وه ، هغه مهال چې شهزادگۍ پلار ته راغله ، نژدې لويه پېښه را منځته شي وبې ويل :

- "پلاره! هېڅکله واده ورسره نه کوم ، ستا ومنم ... او که دانته؟ ..."

الله له مونږ سره حاضر او ناظر دی هر څه مو ويني ..."

- "د الله تعالی اراده به همداسې وي لورې ..."

- "د الله ارادې دخير وي پلاره ..."

- "ښايي ټول خير په همدې کې وي ..."

شهزادگۍ چې کوکارې وهلې وويل :

- "نور نو له تانه هم خم ... او ستا له ملکه هم ... پرې مې ږده

چې لاره شم ..."

- "لډې ليوانو نه په کومه خوا خان خلاصوي لورې؟ ..."

کورته دننه شوه ، د ژړا آوازونو يې زړونه سوري کول ، د وړې کوتې ور

يې په خان پورې وتاړه ، مور يې چې هر څه وکړه ، ور يې خلاص نکړ ،

مور يې د دروازې له درزه ور وکتل ، گوري چې خنجر په لاس ده ،

اسمان ته گوري لکه چې په لمانځه وي او له الله نه بخښنه غواړي ، مور

يې نور فرصت ضايع نکړ ، امير ته يې ورسنه کړه ، ټول حال يې ورته تېر

کړ ، له حکمته په ډک چټک حرکت امير دروازه خلاصه کړه ، مخکې

لډې چې خنجر پر سينه ومنډي ، شهزادگۍ يې له لاسه ونيوله ...

دچينايي حاکم ورا له پوځي موزيک ، آتښازيو او لرغونيو چينايي نڅاگانو

سره راغله ، د کومل شېخان ، زاهدان دښار له زړه وتلي او په تېښته وو ،

چې څه په اطرافو کې تر ونو لاندې پټ په سجدو پراته وو ، او څه نورو

درعدران) په ساحل کې دعاگانې زمزمه کولې ، او ځينو صوفيانو په پخوانيو مزارونو کې ډبرې په اوسکو لمبولې ... پداسې حال کې چې دلرغونو مسجدونو شمعي او رنګانې مړې وې ، خو د امير ماني لا هماغسې پرکېدله ، امير دغريو خلکو يوه ځانګړې ډله لرله چې په ځانګړو مراسمو کې به يې شاهي مناسباتو دلانسکلا لپاره راغوښتله - لکه څنگه چې ښکارېدله - زمونږ امير دکوم احمق ديد تصريف له وېرې چې خوښي به په لوی غم واړوي ، خپل غرنی لښکر دمانی دننه او بهر په مهمو ځايونو ګمارلی وو ، او لارښونه يې کړې وه ، چې دوتو او نوتو اجازه دې چاته نه ورکوي او ټول تحرکات دې په خير سره څاري ...

چينايي حاکم د چينايي او ترکستاني لرغونو ملتونو ددوستۍ په وياړ ښه ډېر شراب چينلي وو ، اولاجنيل يې تردې چې نژدې وو يې هوبښه پريوزي ، شروع يې وکړه ويې ويل

کله چې دواړه قومونه له زړو غټينو او دودونو وزغورله شي بيا به ومنو چې مونږ عصري شوي يو ... عصري وګړي پخپله دځانونو معبودان دي ... نه آسمان پرې واکمني کولای شي ...

او نه يې کوم بل مجهول قوت ويرولاي شي ... مور به مې ويل : دا کار مکوه چې الله ناراضه کېږي ، ما به چينه کړه : چيرته دد دا رب ؟ مسکينې به ژړل په لاس به يې يا هسکې ته اشاره وکړه ... او يا يو واړه بت ته ... ما به په لوړ آواز وڅنډل او هغه

به مې کول چې ښه رابريښدل : او هغې به حيراني حيراني را کتلې ... لکه چې کوم لوی جرم مې کړی وي ... ها ... ها ...

ها ... وروسته له هغې چې خور مې وتښتولې شوه ، مور مې مړه شوه ، دهغې له مرګه وروسته پر هغو ټولو بتانو چې مونږ کړه وو راخلاص شوم په ډېرو لږو غنمو مې ټول وپلورل ...

ها ترکستاني دوستانو ! راځی چې د زړو ، بوبينو دودونو دلمنځه وړلو په وياړ پيالې اوچتې اګرو ، تاريخ زمونږ دی ... دانسان

دی... دا دی ناسو شاهدان یاست چې خیالي معبودان یو په بل پسې نړول کيږي، هورا..."

حاجي خوجه نیاز په دده شو. دیوه عالمه وانې وانې وتښتېدې او سترگې یې شخې ودرېدې، یو بل سړی هم یې هوبښه شو او بهر ته مو یووړ، یو آواز مو واوریده چې ټوله مانی یې خوځوله... الله اکبر... الله اکبر... څلور خله یې وویل، چې په لږه شېبه کې بیا توره وپړ کېدې، زرو ټوپکو خولې پرانستې، جگره ونښتله، کومه چې دغرونو خلکو پیل کړې وه، او له هرې خوا پرې راتوبېدل، دمانې له پورتنې پوره او دحمکې له لاندې او ددیوالونو له سره، په لږه شېبه کې، چینایي حاکم، شاوخوا نور لور پورې چارواکي، شخصیتونه، او ساتندویان خواره واره کالېوتونه دمانې په گوټ گوټ کې پراته وو، ټول چینایان ووژل شول، په کومل کې دهیست او وېرې فضا خوره شوه، سهار وختي خلک راووتل چینایان وژني او خپلې مظلومي لوني کورونو ته بیایي او نور بندیان له زندانونو او توقیف خابونو را وباسي او آزادوي بي، دچینایانو پاتې کسان څوک په تېښته وو او چا په زاریو دځان خلاصولو کوښښ کاوه، او څوک پر مخکه په سجدو پراته وو بخښنه یې غوښتله او خپل اسلام یې اعلانا وه... امیر ددې ساحې په منځ کې ودریده دځونړي منظر ننداره کوي، لور یې تر څنکه ده، په مینه یې راکاږي او له ځان سره یې پیوستوي او وايي:

"اوس ویلای شم چې دکومل امیر یم..."

شهزادگۍ په خواشینۍ وویل:

"مگر هغوی مو هیڅکله داسې نه پرېږدي..."

امیر وځنډل:

"زه به دژوند تر وروستی شېبې امیر یم... مطلب داچې وسله به ونه غورزوم او تسلیمي به بیا ونه زغمم... که ناکام هم شوم خپل جهاد ته به تر مرگه دوام ورکوم... همدا یوازینی لار ده چې امیر به پام او امیر به مرم... او الله ته به مسلمان ورځم..."

(۵)

هرې خوا ته د سهار رڼا خوره شوه ، دکومل په گوټ گوټ کې دبرې
بیرغونه ورپېدل ، شاوخوا بناړونو ته دمشروع انتقام انکازې خورېدلې ،
کوم چې حاجي خوجه نیاز یې نوښتگر او امیر یې سالار وو...
ما سره لدې چې په دیني او وطني انتقامي روحيې په کلکه برخه
اخيستې وه ، دامې محسوسوله چې لویه جگړه لاپیل شوې نده ، چينايان
مو تر هغې نه پرېږدي څو چې یې زمونږ شینکې ټاټوبي دوحشي عقاب په
وینو سورکړی نه وي ... داسې برېښېدم چې په مرگ او ژوند کې فکر
کوم... دهر شي لپاره پای شته ، د الله تعالی لیدوته لیوال وم ، که دشهید
خای جنت وي بیا ولې دمرگ مېدان ته په زړورتیا نه وردانگو؟ زمونږ
علماوو به په مسجدونو کې راته ویل: "تاسو بهترین امت یاست چې
دخلکو دژغورنې لپاره را ایستل شوي یاست" بیا به مې پخپل هېواد
دچېنایانو استعمار او په غربي ترکستان کې دروسانو استعمار ته وکتل ،
خپل ملت به راته ډېر ذلیل او خوار ښکاره شو ، چې انساني کرامت یې
دبې ایمانه قوم له خوا تر پښو لاندې شوی وو ...

- "هو ، زه در روانه يم ستا خواته"

- "نجمې! ته څنگه راغلي؟ ..."

- "ته مې روح او ژوند یې ، ومې لیدې چې هرې خوا دې تورې

وهلې ، جنرالان دې لاندې کول ، له ډیره شوقه درویلې

کېدم..."

- "او نجمې! خاتنه بل سړی وگوره"

- "مصطفی! یوازې تا غواړم او بس ..."

نه ایسارېدونکې شپه ... له رازونو او یادونو ډکه شپه ، وغومبېدم :

- "نجمې! داشپه له هولناکو رازونو ډکه ده ..."

- "دادمینانو ښکلې شپه ده"

- "زه پکې له خونړیو جگړو پرته بل څه نه وینم ..."
- رانه نژدې شوه ، له یخو لاسونو یې ونيوله ، ورو یې وویل:
- "تر څنگ مو دمانی بن دی ، گوټ گوټ ته یې زړه رابښوونکې وړمې چلېږي"
- "پرون مې ځکه په واده کې سوچ کاوه ، چې کوم مهم کار مې مخې ته نه وو"
- "مصطفی زه نن درغلي يم"
- "د ارواگانو خوښي په آسمان پورې تړلې وي ... په لوی جهاد پورې ..."
- "واده د جهاد مانع نه گرځي ... جهاد به هم کوي او د ماشومانو پالنه هم"
- "نجمې ، وعده مو په نن شپه نده"
- "نو کله ده؟ ..."
- "پدې یوازې الله پوهېږي ..."
- په پرېکنده دردونکې لهجه او غوسه ناک حالت یې وویل:
- "تاسو څوک یاست؟ گمان کوی ملیونونه چینایان به مات کړی؟"
- پرېږده چې واده سره وکړو ، او لدې خاورې ولاړ شو ...
- قهر جنه خندا مې وکړه ، دلاس کمکی ورغوی یې په غوسه مړم :
- "چېرې دی داسې هیواد چې مونږ لپاره د هوساینې وړ وي ؟ ژوند مو پکې تیر شي؟ توره وباء له شرقه را روانه ده ، سور ښامار له غربه راخښېږي ، او مونږ دروسانو دطمعې او دچینایانو دحرص تر منځ حیران ... مرگ او ژوند نلرو مگر همدلته ..."
- لاس یې رانه کش کړ ویې ویل:
- "دمرگ له راتلو مخکې په مراندې زړه ژوند کوي! ..."
- "زه جهاد ته خلاص مټ ژوند کوم"
- جهاد هېڅ شی نه تحریموي مصطفی وگوره ... دا کلان نمو کوي او غټېږي اُمېد وارې میندې اولادونه زېږوي ، شپانه

دغرونو په لمنو کې سندرې وايي ، خلک کروندې او ربېل کوي... او يو ته لکه هغه راهب بي چې غواړي له جهاد او په هغه کې له فکر او سوچه معبد جوړ کړي او بيا خائنه پکې واوسېږي!...."

خبرې يې سختې تاثير ناکې او درنښتولې په پاتو سينگار وې، له حرف حرفه يې دتاوده خپاند ژوند وړمې ختلي ، "کورم چې خولې مې پر وچولي راماتې شوې، پوی شوم چې اعصاب مې ورو ورو آرامېږي سترگې مې پر هغو شنو لمنو ورخښې وې چې سپوږمې پخپلو زرينو وړانکو بڼايسته کړې وې ، له سرې ، خوږې هوا مې ژوره سا واخيسته ، را ولاړ شوم ومې ويل :

- "نجمې! زه درسره مينه لرم"

- "نو کله به وي ؟ ..."

- "تر هغه ډير ژر چې ته يې گمان کوې ..."

اورم چې خوځښت دی ، د آسونو ترپهار دی ، د گاديو قرقر دی ، گد وډ آوازونه دي ، هاخوا دپخوا خوځنده خبرې وينم ، پدې پوهېدم چې لويه غونډه به ددې لويې واقعي د ارزونې په موخه کېږي ، چې پر پایلو يې خبرې وشي ...

- "نجمې! ته اوس ولاړه شه ..."

هغه لکه ښکلې فرشته ولاړه ، د شپې په تيارو کې ډوبه شوه ، شپې خلدونکې گوهرينې سترگې ، ژوند بختونکې ښکلې سپين مخ چې ناليدلې موسکا پرې خوږه وه ، هغه دمانې جانبي ور په لور ولاړه ، خو تصوير يې زما په زړه او روح خوړند پاتې شو ...

د کومل د امير په مانې کې لويه غونډه جوړه شوه ، دقوسونو مشران علماء مفکرين ، پوځي شخصيتونه ورته راغلي وو ، همدارنگه شرقي ترکستان ته دخبرمه ولاياتو شخصيتونه هم بلل شوي وو، د کومل امير خپله وينا پدې شروع کړه چې :

له پرونی جگرې خلاصی نه وو، نه یوازې کومل بلکې ټول ترکستان دا نه غواړي اسلامي ارزښتونه یې تر پښو لاندې شي، چینایي حاکم له خپلو وضعي قوانینو تېر نه سو، نو له تصادم پرته بله چاره نه وه، ځیني به پدې لحاظ چې مونږ یې پایلې نالیدلې گڼلې، زمونږ کار ته دلېونو کار ووايي، مگر له نسلیمی پرته بل بدیل یې نه وو.... ناسو پوهېږي چې پخوانیو تسلیمېو پر مونږ ډیر ظلمونه راوستل، او د مات شوي لوري تیریدنې او تنازلات پای نلري... په همدې لحاظ پایلو ته دپاملرنې په رڼا کې دیوه قوي گوزار سخت ضرورت وو...."

یو له حاضرینو خواب ورکړ، داسې ښکارېده چې شوی کار یې لویه سهوه بلله، ځکه چې ترکستان دومره ځواک نلري چې دچینایي ځواک مقابله وکړای شي، اته ملیونه ترکستانیان نشي کولای له هغه چین سره وجنگېږي چې شمېره یې څلور سوه ملیونو(۱) ته رسېږي ددې پرځای دا ممکنه وه چې ستر چینایي حاکم ته مو هیات ولېږلې وای دموضوع په اړه یې ورسره خبرې اترې کړې وای، ښایي ظلم او زیاتې یې کم کړي ترڅو قوانین یې له منځه وړي وای کوم چې زمونږ له دین او عزت سره په تعارض کې وو، او کوم څه چې مونږ یې په جگره نشو تر لاسه کولای په سیاست به مو تر لاسه کړي وای، یعنی دخبرو اتروله لارې داخبره دخینو زرو سیاستوالو او تکنوکراتانو له خواچې غونډه کې وو بدرگه شوه، او وړاندیز یې وکړ چې اوس هم باید "چین شورین" دشرقي ترکستان ستر حاکم ته هیات ولېږل شي، مگر حاجي خوجه نیاز په لاس د نه منلو اشاره وکړه او په قهرجنه لهجه یې وویل:

(۱) دا د هغه وخت احصایه او سر شمیرنه وه، چې په اوس وخت کې د چین نفوس یومیلارد او درې سوه ديارلس ملیونو او په چین کې دترکستانیانو نفوس ۱۵ ملیونو ته رسېږي.

"او خلکو! که هیات مو ورو لېرلو زما په عقیده هریو غړی به بیل بیل له چرې تېر کړي... چینیایان به ور اوښتی زیان هېڅکله مونږ ته ونه بڅي، زما نظر داده چې بې له جګړې بله لار نشته... که سوله ییز حل پسې وګرځو هسې وخت به مو ضایع کړی وي، هغوی به خپلې وینې هېڅکله هېرې نکړي، بې ګناه بې تعدیبولو او وژلو، او اوس خو مو یو ستر حاکم وژلی او لوړ پوړي چارواکي او پوځیان مو تر خاورو لاندې کړي!..."

بیا حاجي خوجه نیاز را ولاړ شو، په لوړ آواز یې وویل:

"اورم چې دڅلور سوه ملیونو چینیایانو خبرې کوی، خبرې مو داسې دي ګویا غوندې ته دچینیایانو له خوا هیات راغلي یاست؟! نه دسریندونکي مسلمان په صفت، که پوځونه په شمېر قیاس کېدای، والله چې اسلام به تر مونږ نه وای رسېدلای، او که لمړنیو مسلمانانو داسې سوچ کړی وای لکه ستاسو، د الله بیرغ به پرمخکه اوس نه رپېدای، داسې برېښي چې د الله لدې وینا ناخبره یاست چې وایي: (کم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة باذن الله...) ترجمه: "څومره وړې ډلې غالبه شوي دي پر لویو ډلو، د الله په اراده" دې لپاره چې دښمن مو دخپل دین احترام ته اړ کړی وي، پکار ده چې قرآن دلاړې مثال وګرځوو، ځکه ددنیا او آخرت خیر او بری مو په همدې کې دی، او په الله قسم چې غلیم هغه مهال را باندې مسلط شو او په اوږو مو سپور شو کله چې قرآن او دین ته مو شا کړه، او زه همدا اوس ستاسو په وړاندې له قدیر او ذوانتقام ذات سره خپل هوډ یو ځل بیا تازه کوم چې تر هغې به وسله ونه غورزوم څو چې مې د دین او خاورې غچ نه وي اخیستی، څوک چې د مسلمان اولاد وي راپسې راځي دې..."

• حاجي خوجه نیاز د امير له مانی و ووت ، دهغه وسلتون په لور ورغی چې د پروني وژل شویو چینایانو وسلې پکې خای پر خای شوې وې ، نور ټول ورپسې وخوځېدل ... زه هم لدې پارېدلي غونډې سره روان وم ، څه گورم چې له ډېرو نهیلیو او مایوسیو وروسته نوی روح او ساه په خلکو کې غوړېدلې ، هیچا دچینایانو په پوځي ځواک کې فکر نه کاوه ، هر یوه کوښښ کاوه چې یو میل ټوپک او څو کارتوس ترلاسه کړي ... دبر لاسی ټول اعتبارات لکه د پوځ شمېر او د وسلو بر لاسي دمجاهدینو تر پښو لاندې لوېدلې وو ، عاقلانو دا یو لېونتوب باله ، راپارېدلیو وگړیو دانه کټله چې دخمکې پر مخ به ددوی مخه څوک ډپ کړای شي ، پر الله د زور ایمان خاوندانو جگړه فرض عین بلله ، جگړه باید دوام وکړي ، پر غلیم باید کلک برید وشي ، کامیابي او نا کامي د الله په لاس کې ده ، شهادت دټولو لوی ارمان وو ...

کوچېان اوشپانه له دودیزو نڅاگانو او سندرو سره له غرونو راتوی شول ، د اطرافو خلک په زرو جامو له زنګ وهلیو ټوپکو سره را ورسېدل ، هرې خوا ته دتهلیلونو او تکبیرونو نارې وې ، دمانی له جگ برج نه مې کتل چې ټولې لارې له خلکو ډکې دي او موجونه وهي ... هغه منارې او گنځې چې زمونږ درنو سترو نیکونو له مسجدونو سره په ډیر شوق جوړې کړې دي تر سترگو ډیر ښایسته او ښکلې راغلل ... په زرین سهار زمونږ خوږ وطن له خپلو شنو باغونو دنکو مانیو سره دهمېشه توب تصویر یو داسې ځواک ښکارېده چې الله یې ساتنه کوي ... په بېره راکوزېدم ... دزینې په لاندینی برخه کې مې ولیدله :

- "نجمي دلته څه غواړي ؟ ..."

په داسې حال کې چې ښایسته مخ یې په اوبسکو لوټد وو ، ویې ویل :

- "ته هم روان یې ؟ ..."

غر یې دلوی ماتم ښکارندوی وو .

- "ته گمان کوې ، مصطفی به له تا سره پاته کېږي ، خوبونه به

کوي ، او په خوله کې به ډوډی درکوي ؟

"تاسو ټول ورځې؟ ... ځان ته دا پوښتنه کوي او ځان ته په خوله کې وایي ...
هو ... دذلت تر سیوري لاندې ژوند معنی نلري ...
اوږده بي راته وکتل ، وپې ويل .
زړه مې داسې وايي چې : بیرته نه راگرځې ...
که مینه دې راسره رېښتونې وای نو زړه به دې زما پدې کار
ډیر خوښ وای
مینه مې سل په سلو کې رېښتونې ده ، خوله وېرې سره ...
سر ته وځوخواوه ومې ويل .
وېره ؟
هو ... درواغ نه درته وایم ...
رېښتونې مینه نه مري زما گرانې او نه وېره مني ... که
بېپخلې مینه وي نو همبښی به وي ، په مرگ او ژوند دواړو به
راسره وې ...
لاس یې پورته کړ ، په اوږه یې پس راکړ :
"ما لکه دنورو پاکو ښځو په شان د مینې کوم خوندي لا تر اوسه
ندی ځکلی ...
سترگې مې ډېرې لېرې تللې وې ، په خوله مې داسې وویل :
هغه شپې ډېرې خوږې وې چې زه ستا په سوچونو کې وم ،
زما محرومیت او ستا ممانعت خائله صوفیانه معنی لرله چې زړه
مې ورته نخېده ... کاش ته پوهېدای ! زړه مې اوس هم له
خونۍ توپونه وهي ... پوهېرم چې تر شا مې هغه لوی زړه دی
چې له مینې راته ډک دی ، او دجگړو په تیارو کې به مې زړه
روښانه ساتي . خپل او ستا له عزت نه به دفاع کوم ، عزت
دهغې گروهې یوه برخه ده چې الله تعالی پر مونږ لورولې ده ...
چې کله راوگرځېدم واده به سره وکړو ...
شهزادګۍ ته ورشه ... هغه مسکینه به یوازې وي ... دا دی
مجاهدین ته ...

نه هېرېدونکي تېلپانې يادگار دی چې بايد په وياړ يې جشنونه وشي ... نجمې ! دعقيدې جگړه بهادران زيږوي ... او بيا رېښتوني اتلان ترې جوړوي ...

(۶)

زاري يې ورته وکړې چې له خانه سره يې بوزي ، اوبنکې يې تويې کړې چې له مجاهدينو سره دتلو اجازه ورکړي ، هلته چې سختي ، مرگ او سور اور دی ، مکر دکومل امير خپلې لور ته وويل :

"لورې ! ته پوهېږې چې نارينه دغليم دمقابلې ځواک لري ، او په جگړه کې چست او چالاک وي لکن تور سرې بايد د امن ځای ته پنا يوسي ..."

مجاهدين له هرې خوا راغلل ، او په هره خوا ولاړل ، چينايي ر غلگرو دهغو غازيانو تر منځ لاره ورکه کړه کوم چې شرقي ترکستان يې سر تر پايه نيولې وو ، چينايي لسکرو يوې او بلې خوا ته دپناه لټه کوله ...

روسانو ټولې پېښې په خيږ له نژدې څارلې ، ستالين په منگوليا کې خپلو ملگرو ته امر وکړ چې دشرقي ترکستان انقلابيانو ته د مرستې لاسونه ور اوږده کړي ، يو هيات يې د (جام سين درغان) په مشرۍ دخوجه نياز ليدنې ته ولېږه چې دپوځي مرستې وړانديز ورته وکړي ، نياز له خپلو ملگرو سره په سلا او مشوره شو ، په آخر کې خپلو سر لسکرو ته وويل :

"زه پدې ښه پوهېږم چې روسيه څه غواړي ؟ هغوی مونږ ته خپلواکي نه غواړي ، له پخوا نه هغوی غواړي زمونږ په ملک کې خپلې پېښې ټينگې کړي چې زمونږ شتمني خپله کړي ... او هغه عمل له مونږ سره وکړي کوم چې په غربي ترکستان کې يې زمونږ له وروڼو سره کړی دی ..."

يو تن داسې ځواب ورکړ :

دغه ځواب يې داسې وکړ : " ..."

- "ولې له روسانو سره لاس نه ورکوو چې چینایان ورباندې وځپو؟..."

- "که مونږ دخپل ټاټوبي دخپلواکۍ گټلو او ساتلو ځواک او توان پخپله ونه لرو مونږ دخپلواکۍ مستحق نه یو..."

- "دبښمن ډېر خطرناک ، بې رحمه دی که دیوه شیطان په خلاف له بل شیطان سره لاس ورکړو ، څوک به مو پرې ملامت نکړي...."

- "وروره اڅیره دملامتولو او نه ملامتولو نده ، روسیه دوهم غلیم دی ، او هغه وخت زمونږ دمرستې په فکر کې شوه چې بری مو ورته حتمي وېرېښېد ، هغوی په آسانه او لږ قیمت خپلې لاسته راوړنې لټوي... ای اتلانو! کفر ټول واحد ملت ده ... لویه لوړه او تړون هغه ده چې د لوی ترکستان ختیځ او لوېدیځ سره په یوه تار نښلوي او اولسونه یې په یوه صف ودروي ، دا تړون یوازې دالله دقانون ترسیوري لاندې ممکن دی ... الله تعالی فرمایې : (یا ایها الذین آمنوا لاتتخذوا عدوي وعدوکم اولیاء) ترجمه: "ای مؤمنانو! زما او خپل دښمن په دوستۍ مه نیسئ..." دمنګولیا له هیات سره حاجي نیاز په وروستۍ لیدنه کې وویل:

- "محترم (جام سین درغان) ! زمونږ په هکله ستاسو دښه نیت مننه کوو ... مګر له دښمن سره یوازې پخپله جنګېږو ..."

درغان وویل:

- "ډیر به ټینګ نشئ ، مونږ باوري معلومات لرو چې چینایان ستاسو دخپلو لپاره په شرق کې له خورا لیرې پرتې چینایي پلازمینې نه په لوی شمېر د پوځونو دلېږلو په حال کې دي ..."

حاجي نیاز په کلکه وویل:

- "مونږ ستاسو دوستۍ ته ښه راغلاست وایو ، مګر د مشروطې مرستې له منلو معذرت غواړو ، زما سربو فیصله وکړه چې ستاسو پوځونو ، ماهرینو او سوداګرو ته به خپل هیواد ته دننوتو اجازه

نه ورکوي ... پدې نوکه دا کار زما په واک کې ندى، راپارېدلی
 اولس دی ، چې خپله تکلاره او برخلیک پخپله ټاکي ... "
 انقلاب پخپل طبیعي مسیر روان دی ، دحاجي خوجه نیاز لښکرې هرې
 خواته خورې شوې ، چینایي چاونی مجاهدو باتورانو تر یرغلونو لاندې
 رانیوې، دچینایي ستر حاکم "جین شورین" واکمني تر گواښ لاندې
 شوه ، او دی سخت حیران وو چې څه وکړي ، له روسانو یې مرسته
 وغوښته هغو چې دی سخت محتاج وموند، دمرستي شرطونه یې وړاندې
 کړل، چې:

۱- روسان به د خپلو تجارتي نمایندگیو پرانستلو حق لري.

۲- محلي ادارې به د روسي وارداتو دتفتیش حق نلري .

۳- روسان به په ټول ملک کې د آزاد گړخېدو حق لري.

جگړه تونده شوه ، په غرو ، رغو ، سردرو ، سیندونو او ورشوگانو
 به گړخېدو ، روسي وسلې به مو تر سترگو کېدې روسان به مو لیدل
 چې دچینایانو مرستې ته راتلل ، تر چینایي ښکېلاک لاندې ښارونه له
 روسانو ډک ښکارېدل ، کمونستي کتابونه او مغرضې پروپاگندې یې
 خپرولې ، لوړ پوړو چارواکو ته یې بډې ورکولې او دحاجي نیاز په وژلو
 یې خلک هڅول ، کوم چې پرون یې ورته دمرستي وړاندیز کړی وو او
 تړون یې ورسره کاوه ... ترټولو بده داوه چې روسانو قومونه یو دبل
 خلاف تحریکول ، فتنې او شخړې یې ایجادولې ، پدې سره روسي وسلې
 چینایي مټ غښتلې کړ، همدارنگه روسي فکري تخریب هم زمونږ جهادي
 قوتونه کمزوري او د ورونو ولسونو ترمنځ دیو والي پري وشول ، په
 خونړیو جگړو ښکېل شولو ، چې په زرگونو سړي یې رانه یو وړل ،
 مونږ له څو مېاشتیني مقاومت نه وروسته مال ، خوراک او وسلې ته
 سخت اړ شوي وو ، ددې اړتیا وه چې نور پر هارونه وگندو ، پټی
 ورباندې کښېږدو، او د روسي چینایي هیبتنا کې ځینې وروسته لږ د آرام
 ساه واخلو ، غرونو ته مو پنا یووړه ... وروسته لدې چې نهایتي فتحې ته

نژدې شوي وو، (جين شورين) وکولای شول خپل نفوذ بېرته اعاده کړي...

د غرونو په درو، لارو او غارونو به حاجي خوجه نیاز پر مجاهدینو ګرځېده او داسې به یې ویل:

او مجاهدینو! جګړه د اړتۍ کنډولې دی، کله ډک او کله تش، ګټه او زیان لري... یوه ورځ به ستا وي بله دغلیم... له الله سره مو هوډ دادی چې یا به یې ګټو او یا به شهیدان کېږو... پخپلو خواکمنو خلبندونکو سترګو پورته وریځو ته چې د غرونو سرونو ته لکه تاجونه ښکارېدل په څیر کتل، بیا به یې پراخو ورشوګانو ته سترګې وګرځولې، دهنې ورځې خوبونه به یې لیدل چې زمونږ اتلان خپل هیواد دشر او فساد له کرغېړنو منګولو وژغوري... په خدا به یې ویل:

"تاسو هغه روسان وینئ چې پرون زمونږ مرستې ته راغلي وو، نن یې زمونږ دښمن ته لاسونه ورکړي، دانه مننې چې هغوي زمونږ دغميزو لامل دي؟..."

خوجه نیاز وځاندي، بیا خپل ځینې یادونه داسې بیانوي:

"ورونو تاسو مه خفه کېږئ... کلیسا له ډیر پخوا ستاسو د له منځه وړلو په کوشن کې ده... روسان به یې زمونږ پر اسلامي خاوره دیرغل لپاره هڅول، ځکه کلیسا په صلیبي جنګونو کې له ترکيې او نور عالم اسلام سره زمونږ دباتورو مجاهدینو مرسته او په صف کې ودرېدل ندي هېر کړي، بله دا چې زمونږ هېواد لرغونې تاریخ او تمدن لري، او زمونږ په خاوره کې ډېر ارزښتناک معدنونه او زېرمې تر خاورې لاندې شته... هو، هلته په لسګونو لاملونه شته چې له کبله یې زمونږ هیواد لاندې کول غواړي... خو مهم یې دادی چې مونږ مسلمانان یو... همدارنګه روسانو په کمونستي انقلاب کې له یوه هم دومره ستونزې ونه لیدې، لکه له مسلمانانو..."

خو داسې سختې مياشتې راباندې په غرونو کې تېرې شوې ، خو وزگار ناست نه وو تمرينونه ، دېبښو څارنه ، د تړپ او څرپ حکره ، کمين نيول او داسې نور کارونه مو کول ، وروسته له هغې چې لوی بريد ته مو وسایل چمتو کړل ، حاجي خوجه نياز ور وغوښتو امر يې وکړ چې په پټه دهبواد گوټ گوټ ته ولاړ شو اوضاع له نژدې وارزوو ، دخلکو ذهنيت او حالات معلوم کړو ، د غليم کمزوري ټکي په گوته کړو ... دملگرو ترمنځ يې دشر ف مډال ماته راپه غاړه کړ. ويې ويل:

"مصطفیٰ مراد حضرتہ ! ... ته تل يو باتور سپاهي انځوروي کوم مډال چې ما ستا غاړې ته واچاوه ... زما دهغې منيې ښکارندوی دی چې زړه مې ترې ډک دی ... هيله کوم بېرته ژر راوگرځي ، چې ډېر وخت نلرو ..."

په پټه هرې خوا ته خواره شولو ، دکومل غم خپلې ښار په تيارو کې ډوب دی په واړه شک خپني خلک ددار خلی ته خېژول کېږي ، دکاشغر ښار خپل يوه باتور ته هم دلېدو کتو اجازه نه ورکوي ، هنوي يا پټ دي يا غرونو ته تنبډلي ، يا خانونه دچينايي حاکم دوستان څرگندوي ، يا د روسي ماهرينو په صف کې ليدل کېږي ، دستخت ظلم زياتي او وحشت ترمنځ دواقعيتونو معلومول انسان لپاره ډير گران کار وو ، د اورمچي په ښار کې د هرڅه نخښي نسانې بدلې ښکارېدې ، داسې برېښيدل چې غير له روسي او چينايي مخونو نور څه نه وينم ، شيطاني يرغل سرونه ځيې ، سترگې رندوي او غوړونه کنوي ... دارنگه ښار په ښار ، منطقه په منطقه گرځېدم ، دکومل ښار ته راوگرځېدم چې دنجمي احوال واخلم ، مسکينه به چيرته وي ؟ څه به پرې تېر شوي وي؟ زړه مې له غمونو او دردونو ډک دی ، کوم مډال چې را له غاړې شوی وو ، محسوسوم چې زه دهغه مستحق نه يم ، پداسې حال کې مډال څه معنی لري چې غليم لروېر گرځي ، د وطن دپجو شاگانې په متروکو سړي دي ، زندانونو ته اچول کېږي په دار خېژول کېږي ، له ډېره غمه مې حلق وچ او غاړه مې پرسېدلې ده ... لدې سره سره نجمه لټوم، داميرمانی ته ورغلم ، دبادونو ،

قهرجنې مينې ... سرکينې عاطفې ... د خوړو وعدو مانې ته ... مانې داسې
برېښېدله چې مينه ورته د پخوانو زمانو خرافاتي پدیده ښکاري ...

- "مورې! نجمه پېژنې؟ ..."

بودی ښخې سر راپورته کړ ، په کمزوري نظر يې راته کتل وې ويل :

- "زه دلته دسلو کالو راهيسې اوسېرم ، خو دانوم مې هېڅکله

ندی اورېدلی ..."

خپله امسايې لگوله او روانه شوه ، گورم چې بېرته راوگرځېدله ،

ودرېدله ، رېښونکي لاسونه يې دلمر له رڼا مخ ته ونيول وې ويل :

- "ته مسافر يې دلته ؟ ..."

- "نه ، زه د همدې ځای يم ..."

له سترگو يې اوښکې روانې وې وې ويل :

- "فکر مې وکړ له غرونو راغلی يې ... زه دهغو څلورو زمانو په لټه

کې يم چې ولاړل او بيا رانغلل ... کاش تاغوندي څوک وي

چې ورېومې سي ، له کونډو لوبو سره له ژونده ټنگه شوې يم ،

مېړونه يې لکه پسونه په چرو حلال کړای شول ... مونږ ته

داماشومانو لوبه ډله پاتې ده ... په روسانو او چينايانو دې برابر

لغنت وي ..."

پخپله لاره روان شوم ، دکومل په مستعمره شوي ښار کې گرځېدم ...

ناڅاپه مې سترگې پرې ولگېدې ... پر هغه پخواني دوست ...

- "منصور درغا ..."

يې ارادې مې په نوم ورغړ کړل ، سړی رانژدې شو وې ويل :

- "مصطفى مراد حضرت ! ... ته يې ؟ ..."

سره له غاړې وتو ... له لاسه يې کش کړم ، پټ محفوظ ځای ته يې بوتلم

چې څوک مو ونه ويني ، بيا سره دوه په دوه کېناستو ، ما ورته کړه :

- "منصوره څه حالات دي؟ ..."

منصور درغا په خواشيني سره وويل :

- "دذبحي او حالولو ډېره لويه لړۍ روانه ده ، د "ايلي" په ولايت كې همدارنگه د "آكسو" او "شوشك" په ولايت كې ، او د "شهار" په ولايت كې نيونې او وژني روانې دي ، او همدارنگه د "آلتاي" او "كوشار" ولايتونه درواخله ، بلكې په ټول هېواد كې وحشت خور دي ، روسان پلان او نقشي جوړوي دهغوی ماهرين يوازې جنكونو، تجارت، دكمونستي افكارو خپروني ته ندي راغلي ، بلكې د اسلام جرړو ايستو ته راغلي اودمسلمانانو دوژلو او خپلو ماهرين يې له خانه سره راوستي ..."

دمنصور درنا اوبسكې وبهبدي ، په لوړ آواز يې وويل:

- "آيا دا د الله رضا ده؟ ..."

په دردېدونكي حالت مې وويل:

- "نه هېڅكله نه"

منصور په ژرغوني غږ ووي:

- "خير ولي يې داسې سخت عذاب او ذلت ته پرې ايښي يوه..."

- "الله عادل دی منصوره ..."

- "مگر ظلم او وحشت ملت نور دغمونو په بحر کې غرق کړی..."

- "لدي سره سره الله عادل دی منصوره ..."

- "عدل خو دادی چې همدا ظالمان کافران پرې گرفتار شي ..."

له مټه مې ونيو ، ومې ويل:

- "دالهي عدالت له غوښتنو يوه دا هم ده چې: رښتوني مسلمانان

و اوسو تر دې چې مرسته راسرد وکړي"

سر يې له خواشيني وخواخاوه ، ويې ويل:

- "رښتيا دې وويل ، په مونږ کې داسې خاينان شته چې له دښمن

سره مرسته کوي ..."

- "هغوی لږ دي ..."

- "هو ... او په مونږ کې داسې هم شته چې له ژوندونه وتلي ، په هېڅ خیر او شر کې برخه نه اخلي ! ..."
- "منفي څېرې په هر ملت کې شته ..."
- "په مونږ کې هغه زندیقان هم شته چې په الله کافر شوي او په مارکسي نظریه یې ایمان راوړی، هغه نظریه چې له ماسکوه راغلیو کمونستانو په خلکو کې خپره کړېده ..."
- منصور بیا په ردو سترگو راوکتل وېي ويل:
- "او په مونږ کې هغه یې حیا بنځې هم شته چې دعزت او شرف په نوم کوم شی نه پېژني ..."
- دمنصور دخبرو په اورېدو نوره دنیا را باندې تنگه شوه ، هغه دنهیلې په وژونکي ډنډ کې پروت وو ، او له رواني (روحي) خپونکې ناروغۍ کړېده ، ځکه حالات هغسې نه وو لکه څنگه چې ده انځورول ، او زمونږ اولس مجاهد ، صابر او نه تسلیمېدونکی اولس دی ، دځاینانو شمېر ډېر لږ دی ، چې یایې نفسونه دغذابونو او زورونو له وېرې کمزوري شوي ، یا دماډي لاسته راوړنو تر تاثیر لاندې راغلي ، یا داچې په فکري لحاظ دوکه شوي او دکمونیزم په جال کې لوېدلي ، چې داټول درواخلې بیا یې هم شمېر ډیر کم دی ، اما هغه یو شمېر جاهلې یې خبره بنځې چې دخوراک څه نه مومي دیوې مړۍ دودۍ دلاسته راوړلو لپاره دفحاشۍ جال ته لوېدلي دي او یایې دتهديد په نتیجه کې دسپکاوی ژوند ته دعزت په مرگ ترجیح ورکړی ددوی شمېره هم ډېره کمه ده ... په هرصورت ... زه روانې وضعې ته هغسې نه گورم لکه څنگه چې منصور درغا ورته گوري ، زه منصور له پخوا پېژنم ، هغه خوبونه ويني ، شعر وايې ، دبخاري شريف حديثونه یې په یادو یاد کړي ، او هغه همېشه دپخواني لرغوني تاريخ خوبونه ويني ، د شانداره ماضي او اوسني بد حالت ترمنځ دتوفیق او انډول برابرولو کوبښن یې هېڅکله ونکر ، چې اقلأ خپل نفسي توازن پرې برابر وساتي ...

- "بڼه دا ده چې واقعیتونه ومنې او د علاج کوښښ یې وکړي؟ ..."

منصور په غوسه سر و خوځاوه ، ویې ویل:

- "دردمنو واقعیتونو نور سخت مایوس کړی يم ..."

- "منصوره ! حل څه ده ؟ ..."

شوندې یې چېلې ، په خواشینۍ یې وویل:

- "مرگ یوازینی حل دی ..."

- "او څنګه مړه شو؟ ..."

زما په غوښتنه اومقصد پوی شو ، غمجنې سترګې یې وغړولې لکه په ځان کې چې څه لتوي، کوښښ کوي خپل پخواني افکار راوسپړي او کره کتنه پرې وکړي :

- "داسې به مړه شو مصطفى لکه قهرمانان چې مړه کېږي ..."

په مینه مې په غېږ کې رانیو ومې ویل:

- "داسې ښکاري چې سره یوه خوله یو؟ ..."

- "هو ولې نه ... ما غوښتل په غرونو کې درسره یو ځای شم ..."

- "سبا به خو له خیره ... او د لوي برید وخت رانزدې دی ..."

ووتو دکومل په اطرافونو کې ګرځو ، شپې خپلې تیارې خورې کړې ، خو ماته د دندې په هکله هرڅه روښانه شوي وو ، خلک نور د (جین شورین) له ظلمونو او د رانوتو روسانو له توطیو او دسیسو تڼګ شوي وو ، نور څه نه وو پاتې ، خبره همدې ته معطل وه چې له غرونو قیام وشي ، حاجي خوجه نیاز رابښکته شي انقلاب له سره راپیل کړي ، مخکې لدې چې سره بېل شو منصور درغا وویل:

- "د نجمې دې رانه ونه پوښتل؟ ..."

په شوق مې راوښو :

- "رښتیا ، هغه چېرې ده ؟ ..."

منصور ترڅه خندا وکړه ویې ویل:

- "هنې واده وکړ"

- " ټوکې کوي که رښتيا وايي؟ ..."
- "کله چې امير ماني پرېښوده و ووت ، کورنۍ يې خوره شوه ، خلک جنگ ته ووتل ، هغې اعصاب له لاسه ورکړل ، په چينغو چينغو به يې ژړل ، مگر چينغو او ژړاوو يې لا ښکلا نه وه خوړلې ... پوي شوې ؟ ..."
- "نه پوي نه شوم ..."
- "کومل ته دنوي راغلي چينايي پوځي چارواکي ډيره خوبه شوې وه دا خبره نوره پرېږده ، مناسبه نده چې اوس زړه پرې وخورې"

او زه چې په زړه کې سخت خوشحاله يم محسوسوم چې ذهن مې ډېر لېرې تللی له تورو لوگيو ، وحشي ځناورو او مارانو له خيالي تصويرونو ډک منظر مې مخې ته ودرېږي ، دامې پخوانۍ وېره وه کله چې زه لا ماشوم وم ، په خوب کې به مې دا مناظر ليدل ، پلار به مې راته ويل چې له خوبه مخکې آيت کړسي او سل ځله درود وايه ... نه پوهېږم ولې هغه وپروونکي دور کتوب منظر په سترگو راغی ...

آه نجمې ! زه دي په لومړنيو نفرتونو باور وکړم ؟ او که په وروستنيو محبتونو ؟ ښه مې ياد شي د مخه ښې په وخت کې د مينې لاس دې راکړی وو ، په سلگو سلگو دې ژړل او د را روانو چينايي ليوانو انډېښنې دې زمزمه کولې ! نه پوهېږم ؟ څه ومنم ، په کوم يوه باور وکړم ؟ آيا دا تريخ واقعيت ومنم ؟ !

- "منصوره ، سبابه غره ته ځو"

د کومل په غمجنه توره شپه مې اوږد نظر واچاوه ، ومې ويل :

- "دغرونو په لمنو شپه روښانه ليدله کېږي ، دمجاهدينو ترانې به واوړې چې زړه به دې تازه شي منصوره ستورو ته به گورې ، نه يوازې يو ستوری (نجمه) بلکې په مليونونو ستوري

به درته خپلې همېشني موسکاوې کوي ... منصوره اد غره فضا
دېره زياته په زړه پورې ده

(٧)

دخپلې نجمې غم مې شاته کړ ، پورته په هسکه مې سپوږمۍ ته چې
دخوارلسمې شپې وه وکتل ، هو ، ورېځو پوښلې وه ، خو ما يې پر مخ
آرام له وقاره ډکه موسکا لوستله ، هغه تلپاتې موسکا چې د زرگونو کلونو
راهيسې پرې خوره وه ، اى زما سپوږمۍ چې تيارې ننگوې! ستا په رناوو
دورشوگانو تر منځ دمجاهدينود مرکز په لور روان يم ... او زه له هغو سره
زياتې کوم چې يو تن راپه زړه کوم يا سل تنه ... بلکې هغوى ډير زيات
دي ... لکه جنرال محمود محيطي ، ستر جنرال عثمان باتور ، جنرال
شريف خان او جنرال عثمان اوراز ... او هلته دغرونو په سرونو کې له
يوې ډلې سره ولاړ يم - ټول اقليمونه او ولايتونه مې سترگو ته ودرېدل -
ټولې ناخوالې مې يو ، يو تر نظره تېرې کړې ، دکومې له وجې چې
زمونږ اولس په وسلې او مبارزې لاس پورې کړى وو ... د (١٩٣٢) ميلادي
کال په پاى کې ويجاړوونکى طوفان پيل شو ...
خوجه نياز وويل :

- "په اورمچي کې به سره ووينو ، چېرته چې دچينايي واکمن
مانۍ ده ..."

پوهېدو چې مرحله اوږده ده ، له کړاوونو او وينو سره تړلې ده ، دجنرال
محمود محيطي له خبرو همداسې پوى شوم چې ويل يې :
- "الهي عنايت او مرسته به راسره مل وي ..."
ما وويل :

- "درنو مشرانو! کومه مارکسي فلسفه چې روسانو خوره کړې ،
زمونږ ځيني ځوانان يې ښکار شوي"

حاجي خوجه نياز وخنډل ويې ويل:

- "كله چې حقيقت رڼاوې خورې شي، دا خرافات به پخپله له منځه ځي ..."

بيا يې له سپينو واورو ډكو څوكو ته وکتل ويې ويل:

- "دالله اراده له هرې ځمکنۍ فلسفې غښتلې ده ، دکومې ملحدې فلسفې بری چې تلپاتې درته ښکاري ، هماغه د اوبو څنگ ده چې ډېر ژر به له منځه ځي ... دتاریخ په هر عصر کې ځینې سرکیشان د الله کلمات ننګوي او څه نا څه بری لاسته راوړي ، مګر ناممکنه ده چې حقيقي بري ته ورسېږي ... الله پخپل کتاب کې ويلي: "انا نحن نزلنا الذکر وانا له لحافظون' ..."

ترجمه: "بېشکه مونږ پخپله نازل کړی ذکر (پند، قرآن) او بېشکه مونږ د هغه ساتونکي یو."

يو عجيب صفت مې دترکستان په خلکو کې وليد ، دا اولس چې په خوب تللی ، تسليم شوی ، ژوبل تکې تکې ښکاري ، دحسرتونو او نهيليو لوخړې ترې د آسمان په لور روانې دي ، همدا اولس چې کله زمونږ دمجاهدينو را روانې قافلې وويني،نوتبلي او کمزوري له اوږو وغورزوي ، دخوښۍ سترګې راخلاصې کړي او له مونږ سره روان شي !... يا الهي... چپنايان چپرته دي؟ ... وينم چې په تېښته دي ... او ډيرو يې اسلام ته غاړه کېښودله او زمونږ په صف کې جنګېږي ، هغه پېغلې او تور سرې آزادې شوې چې دکافرو پوځيانو په غېږو کې وې راووتې ، دا دی اوس له مونږ سره په جهاد کې برخه اخلي ... په يوه ښار کې مې وليدل چې يو غبرګ پلن سړی يې رانيولی ، شاوخوا خلک ورته لاسونه پرکوي... دا څوک ده؟ ... دادکاشغر يوه تورسړې ده (خاتون) نومېږي ، اوچينايي ضابط (چن لي) نومېږي ، ضابط يې راوښووه او يوې غټې ونې پورې يې وتاړه ، لکه ټپي غوبه له ونې تاوېږي ، او هغه يې په متروکو په شا وهي ...

ماته دې ويل: خاتونې! ته زما بېي هيڅ زورور دې له ما نشي
 ژغورلای ... وړې ذليلې کونې ته دې بوتلم ... يادېرې دې؟ په زرگونو
 ځله مې درته وويل چې زه درنه کرکه لرم ... کرکه لرم ، له مانه به څه تر
 لاسه نکړې ... او فرياد مې وهلو چې الله له ما او تانه لوی او قوي دی ...
 او تا لعنتي لغره بربنده پرېښودم خپل نیشه پوځيان دې دېي وزلې
 لغرې بربندې لاس تړلې تور سرې تماشې او نندارې ته ودرول ... ما به
 ژړل لاسونه مې هغې هسکې ته چې باران ترې ورېده پورته کول ... دزړه
 له تل نه مې دعا کوله ... تا راپورې خندل ودې ويل: الله دې غږ نه اوري
 ځکه چې نشته ... هغه چې شته (چن لي) دی ... اوس وايه چې ستا زېر
 ځواکي چېرې ده؟ ... له هرلوري راتلونکيو خلکو ته وگوره رپاندو
 بيرغونو ته وگوره ... الله دې وپېژنده او که نه؟ چن لي غږېږه ... آه ..
 اوس سجده کوي ... خاوره ښکلوي ... هغه الله ته پناه وړې چې ترې
 منکر وي ... ته ځنکه نارينه بېي؟ ... پوهېږم چې يو ذليل انسان بېي ... له
 مرگه وېرېږې مگر ای وحشي ځناوره زما دې زړه زخمې کړی ... زما
 دې شعور زخمې کړی ... زمونږ په دين کې پر عفت دتيري سزا مرگ ده
 او بس

خوجه نیاز دې پاروونکي منظر ته کتل ويې ويل:

- "ښکاري چې ښځه ليونې شوه"

دکاشغر يو تن رامخکې شو ويې ويل:

- "تول کاشغر ته ددې مېرمنې قصه معلومه ده ..."

- "حتماً ، ډيره موده دردېدلې او زورېدلې ده"

- "يوې درنې کورنۍ پورې اړه لري ."

- "همداسې ښکاري ..."

- "او دې (چن لي) ضابط ته له درنو کورنيو پرته نورو لونو سره

لوبو خوند نه ورکاوه ، ... کمونست دی ، په مسکو کې يې روزنه

ليدلې ... ډير لوی عالمان او دينداره خلک يې وژلي

خوجه نیاز دتړلې ضابط وخوا ته ورژدې شو:

- "خه دې کړي؟ ..."
- بندي په ستومانه سترگو وکتل ويې ويل:
- "پرون مې دبريمن لوري په حيث خپل حقوق تر لاسه کول ..."
- "دبريمن لوري حقوق خه دي؟ ..."
- لدينه چې (چن لي) خواب ويلای نه شو، خوجه نیاز وويل:
- "دا چې د نورو ديني لوړ ارزښتونه تر پښو لاندې کړي؟ ..."
- "زړه مې پرې بايللی وو، خاتنه مې رانيوله"
- "دهمدې لپاره جگړې ته راغلی يې؟ ..."
- "ما هغه خه کړي، چې نورو کول، مسئوليت زمونږدمشرانودی ..."
- خوجه نیاز ولاړو خلکو ته وويل:
- "ده ته وگورئ ... له مونږه غواړي چې هغه څوک محاکمه کړو چې دوی يې راوستي ..."
- بيايې وده ته وکتل ويې ويل:
- "د الله په وړاندې حساب ته يو يو تن بيل بيل ودرېږو "وکلهم آتیه يوم القيامة فرداً ... " ترجمه: "دوی ټول ودرېدونکي دي الله ته بيل بيل" دا آيت دې ندی اورېدلی؟ حتماً به دې نه وي اورېدلی، او مونږ دې ستا دشرانو په جرم نه محاکمه کوو، بلکې په هغه خه چې تا تر سره کړي محاکمه کوو ..."
- (چن لي) خان بايلود، چينغه يې کړه:
- "نه غواړم چه مړ شم ..."
- خاتون په لوړ آواز وخنډل، خوجه نیاز يې مخاطب کړ ويې ويل:
- "پلاره! ... دده اسيرانو به لده نه دترحم غوښتنه کوله ... په يوه ماشام مې له يوه شريف ځوانه اورېدل چې ده ته يې ويل: نه غواړم چې مړ شم ... عين خبره چې دی يې اوس کوي ... لکن (چن لي) ډېر بد سترگی وو ..."

خبرې يې کولې د(چن لي) په لور روانه وه :

- "ايا منکر يې؟ ... ډير بد سترگی وې ... خپله تمانچه دې اوچته

کره شپږ ډزه دې وويشت ..."

بيا خاتون اوريدونکو ته مخ کړ ويې ويل:

- "تپي خوان لکه مار په خان تاوبده را تاوبده ... آهونه يې

ويستل زگهروي يې کولې ... سترگو يې دژوند په لور وروستی

کتني کولې ، دې ذليل سپي به دچای له پيالې غرپ وکړ ،

سگرت به يې په خوند کش کړ ... ورين تود جاکت به يې په

خان ساز کړ ، وبه يې خندل ... زه به يې په زنگنو کېنوله ... پر

مخ به يې راته په خنجر لويې پيل کړې ... تاسو سوچ وکړئ ...

دا زما مخ ته وگورئ ... د زرو پرهرونو آثار مې اوس هم پرمخ

شته ... دی به ورته سخت خوشحاله وو ، او زما دپهارونو وينې

په يې په خوله زيبيلې او ختلې ..."

بيا يې لکه دلېونو يوه څړيکه وکړه :

- "محاکمه! ..."

چوپتيا خوره شوه ، ټولو خلکو ويرجنې ښځې او ټرل شوي ضابط ته کتل

په همدې شېبو کې يو سپين ربري چې له شپېتو پورته ښکارېده ، توره په

لاس له صفونو راټبر شو ، مونږ لا پوی هم نه شو چې د(چن لي) سر يې

دوه ټوټې کړ ، هرج مرج جوړ شو ، سپين ربري په لوړ آواز وويل:

- "زه يې پلار يم ..."

خاتون خپل پلار سره له غاړې وتله او کلکه ورپورې ونخستله ، خوجه نیاز

خپل سړي رخصت کړل ، په کاشغر او نورو ښارونو کې سختې جگړې

ونخستې ، مجاهدينو له خاينانو او يرغلگرو دټولو سيمو تصفيه پيل کړه ،

دلسگونو غمجنو پېښو حکايتونه هرې خوا کېدل ...

خوجه نیاز به همدا زمزمه کوله چې : زه يې پلار يم ... همدا دوه کلمې

به يې بيا ، بيا په سوچ تکرار کړې ، داسې يې گنله چې دی يې دوهم

پلار دی ، ددې تاکيد به يې کاوه چې غم خپلې ترکستان تل يو مسلمان

نیک پلار ته ضرورت لري ، او همدارنگه هغه اولادونو او بچیانو ته چې دده له وجود او شرف نه دفاع کوي ، او دده دحسي او معنوي پرهارونو غچ اخلي ...

لعتني رایاده شوه نجمه ... کاش داسې وای لکه "خاتون" مگر ولې پدې حالاتو کې د "نجمې" په یاد کې ولوبدم؟ زه یې پلار نه یم .. او هغه (خاتون) نده ... فقط ددې سختو شرایطو زهرجن محصولات او افرازات دي ... او په هر بڼ کې داسې ازغې شنه شي چې له ګوتو وینې وبهوي او تر ګلانو لاندې مارهم پتېدای شي ... (نجمه) همدې ذلیل (چن لي) ته ورته ده ، زموږ جگره هم پکار ده له (چن لي) او دده لښکر سره وي ... او همدارنگه له ټولو زهرجنو وژونکو افرازاتو سره لکه "نجمه" او امثال یې ...

په ټولو خایونو کې آرامي او سکون خور وو ، په کاشغر کې نوی جمهوریت اعلان شو ، حاجي خوجه نیاز دترکستاني جمهوریت رئیس وټاکل شو ، یو بل نېک سړی چې په قاهره کې مهاجر وو او دمولانا ثابت په نوم یادېده دنوي حکومت ص.راعظم وټاکل شو ، دوزیرانو شورا (کابینه) او دوکیانو جرګه (پارلمان) جوړ شو ، نژدې ټول ولایتونه مو آزاد شول ، له لږ وخت وروسته فکرونه د "اورمچي" ښار کلابندی ته واوښتل ، چې چینایي حاکم پکې اوسېده او دهنوی آخرنی کلا وه ... زه کومل ته ولېږل شوم چې ځواکونه راټول کړم خلکو ته اوامر صادر کړم او لارښوونې وکړم ... پدې سفر ډېر خوښ وم چې بریمن کومل ته ورګرځم ، څومره خوندوره ده چې پوځي خپل هستوګنځي ته بریالی درومي ... هو ، هسکه غاړه ورځي ، خلکو ته په شفقت او مینه ګوري ، محسوسوي چې یوه قوي رابطه یې سره رانغاړي ، دی دهغو دزړونو یو نبض دی ، او دهغو دارواحو ، هیلو ، خوښیو ، دردونو ، یوه برخه ده ، لویه کامیايي ، لکه لوی درد ، زړونه نژدې کوي ، بلکې یو کوي یې ، او ټولې هیلې یوې کڅوړې ته غونډوي ... دګتلي جګړې اتل دوطن پر خاوره په فخر پښه ږدي ... په لارو کوڅو کې له کړکېو راوتلیو خوشحاله مخونو او دلمر په

زرينو وړانگو د ماشومانو رنکونو ته گوري ، همدارنگه هغو کروندگرو او خواري کښو ته چې په آرام او سوکاله فضا کې سوکه سوکه ځي او راځي... راغلی بريالی گمان کوي خپل فرض يې څه ناڅه تر سره کړی ، هغه چې پرون د دښمن پر کلاگانو ورخوت ، زور ټوپک يې د زاوه ، سيمي يې د پلټنو چينايانو له وجوده پاکولې ، زه هغه آسوال بريالی يم ... د ژوند څومره ښکلې خوږه نغمه ده ... سخت مې لکه واوره سينه يخه شي چې ووينم د الحاد تيوريستان ... د مارکسيزم پروفيسران ... ماتې خوري ، او ټول منطقو نه او دلائل يې له منځه تللي او باطل شوي وي ... او سمدستي الله يادوي ... هو ، زه ډاډه وم چې درواغ نه وايي ... ځکه له سترگو يې پردې ليرې شوې وې او خپل اصيل فطرت ته - په سختي کې - خپل الله ته راگرځېدلی وو ، هغه لومړنی ازلي حقيقت چې شک او تردد پکې نشته ...

په کومل کې وگرځېدم ... وگرځېدم ... تردې چې ځمکه مې په نويو بوتانو څيرې څيرې کړه ... د شا له خوا مې غږ واوريد چې وايي :
 - "مصطفى حضرته ! دادی بيا راغلي ، او قسم ده چې (نجمه) لټوي! ..."

شا ته گورم چې ، منصور درغا دی ... ښي مټ يې په غټه سپينه پټي تړلی او سر يې په بله وړې پټي تړلی ، په خدا کې راته وايي :
 - "باره نژدې وو چې پيژندلای مې نه وای ..."
 سره غاړه وتو ، چې منصور درغا پيل وکړ :

- "څه وخت مې په روغتون کې تېر کړ زما له مټ نه يې دوه که درې چرې را ووبستلې ... نه پوهېږم ... داکترانو ويل چې مټ به دې څه وخت لپاره له حرکت نه ولوېږي ... خير داڅه مهمه نده ..."

بيا يې سر له ډېره غمه تپت کړ ، وپي ويل :

- "ډير زيات خلک مړه شول ... چې نور مې له مرگه کرکه ده ... داچې انسان انسان وژني څومره بد بختي ده ... ولې دا ټولې

ناداني... مگر زه غوارم دا هر ڇه هبر ڪرم... اوڀه وڃوڃوڻ...
 ٽوپڪ پري ڪنڀردم... ڊچينائي يا روسي دڀمنن په طرف يي
 ورسه ڪرم... نه غوارم ڇي مڙه يي ڪرم، بلڪي غوارم ڇي
 زمونڀر له وڙلو يي لاسونه لنڊ شي... غوارم ڇي وسلې يي غلي
 شي... غمبزه داده ڇي وسلې يي ترهڻي نه غلي ڪڀري ترهڻي
 دوي نه وي غلي شوي... او دا غموونڪي ده... حتماً بايد
 ووڙل شي، ڇي وسلې يي له ليونتبوه پاتي شي... راڻه ڇي لڙ
 وڃانديو... يا الهي!... لا تر اوسه او ددي خونڀرو وڙو وروسته
 هم دهڻي په سوچ ڪي يي؟..."

په حيرانتيا مي وويل:

- "ڇوڪ يادوي؟..."

- "نجمه در يادوم..."

- "زه يي پلار يم..."

منصور زما په وروستي خبره ڊير سخت وڅنڊل:

- "ته يي پلار يي نو!..."

دبامير تشي ماني خواته مي سترگي وڅڻولي ومي ويل:

- "ڪاشغر ڪي مي له بوڊا سڀي همدا ڪلمات اوڀرڊل... ڇي زه

يي پلار يم... او حاجي خوجه نياز هم همدا ڪلمات تڪرارول...

زه يي پلار يم... او زمونڀر وطن يا منصوره! داسي چاته اڀرن

دي ڇي تل همدا وايي: زه يي پلار يم..."

منصور زه په لاس وٽپوله ويي ويل:

- "جگرو دي اعصاب ڪمزوري ڪري..."

خواب مي ورڪر:

- "ڪهداي شي..."

- "اورمچي ته رسبدي ياست ڪه نه؟..."

- "هوڪي... ڀنار موٽر ڪلابندي لاندي دي، جگڙه پاي ته نڙدي ده..."

منصور درغا وڅنڊل ويي ويل:

- "مگر زه دا وایم ، تر هغې چې د زمري د دواړو ژامو ترمنځ واقع یو زمونږ غمبزي پای نه لري ، لمړی ژامه کافر چین ، دوهمه ژامه ملحده روسیه، چې دواړه زمونږ دخاوري د نیولو طمع لري... او زمونږ داسلام د له منځه وړلو ارادې ... او څرگنده ده چې داسلام له منځه وړل زمونږ له منځه وړل دي... دامې دهغوی له فیلسوفانو نه اورېدلي دي ... او ددوی ځینې پټې خپرونې مې په ځینو نیول شویو ښارونو کې لوستي چې دکاغذونو او اسنادو دسوځولو او وړلو موقع په لاس نه وه ورغلي او تښتېدلي وو... له ماسره ډیر داسې اسناد شته چې ډېر ژر به یې خوجه نیاز ته ورسوم ... دا جکره په نوې بڼه صلیبي جکره ده"

نابیره منصور مې غوړ ته خوله رانژدې کړه ویې ویل:

- "نجمه دښې په تیاره کې وتښتېدله..."

- "ته څه خبر شوې؟ ..."

- "کوم ضابط چې هغه ځانته نیولې وه ، تر ټولو رومبی وتښتېد ..."

- "خیر دهغې او (خاتون) تر منځ دځمکې او آسمان فرق دی..."

منصور په خندا وویل:

- "نجمه د ټول ژوند په اوږدو کې یو کتلست انسان بلکې یوه مجهوله څېره ... ته یې دومره نه پېژنې لکه زه ... گرانه دوسته اجازه راکړه ، په لومړي ځل یې حال درته و وایم ، هغې له لسو زیات عاشقان لرل! ... له آسپاله نیولې ، ترځوان شپون ، تکړه پوځي او بودا بدای پورې چې جواهر به یې پرې بادول ، مصطفی وروره ! ته ډیر ساده یې ... خفه کړه مه ... زه بیا لکه تا غوندې نه يم ... دې تورو شپو داسې کړی يم چې په هېڅ شي باور نه کوم ، مگر یوازې په هغه انسان چې وسله په لاس تر مرگه جنگېږي ، او دا دفساد او ضیاع دور دی ... ژوندون پکې لعنت دی... باور وکړه چې نجمه "اورمچي" ته ولاړه ، که اورمچي ته ورننوتو هلته به په ژړا پناه دروري ... ټولو ته به

- د زور زياتي شهیده ښکاري ... خلک به يې په اوبښکو غولېږي ...
ستا زړه به هم ورته لکه مالوچ پوست شي ... "
خپله تمانچه مې ولتوله ، په قهر جنه لهجه مې وويل :
- "دخانن جزا اعدام ده...."
- منصور پداسې حال کې چې خپلو اوږو ته ټکان ورکړ په خدا وويل :
- "دا کار نشي کولای ... ايا هغه پدې ټولو کارونو مجبوره نه
وه؟..."
- "مگر پکار ده خپله خاوره له ټولو زهر جنو افزاتو پاکه کړو ، او
همدارنگه له هرزه پر نورو بار شويو بوټونه ..."
منصور موسکي شو :
- "افرازا د الله پيدا دي ، او هرزه پرنورو باندي بار کيگانې
تلپاتي دي ، خوک بي ورکولاي نشي ، مگر ما له يوې غرنۍ
غجری سره واده وکړ ، چې له جکړو مگړو له سره خبره نده ...
خير ، نورې خبرې به بيا وکړو ، اوس دې پروگرام څه دی ؟ ..."
- "په کومل کې يو دوه شپې پاتې کېږم ، بيا بېرته اورمچي ته ځم .."
- "خو زه له دوه اونيو مخکې نشم درتلاي ..."
له منصور سره مې الله پاماني وکړه ، دکومل په کوڅو کې يې هدفه روان
شوم ...

(۸)

مونڙ له ٽولو ناخوالو سره سره دڪمڪي نوي تاسيس شوي دولت به توڳه
د روس اوچين به خُبر د دوو لويو قدرتونو مقابلي ته پراڻه وو ، مگر داچي
دخپل ڪمڪيوالي به پلمه خپلي دري د يرغلگرو پر مخ پرائيزو؟ او دانله
راکري قيمتي تحفي به اڙه لاس ٿرلي ڪيڻنو؟ نه ، داسي نشوڪولاي ،
پرپرده چي جگره روانه وي ، که هر خومره اوڙده شي ، مياشت ، دوه ،
کال ، هرخومره چي دانله رضا وي ، مونڙ به ٽول عمر مجاهدين پاته شو،
دابه مو تقدير وي ، پدي هڪله مونڙ بي وسه يو، خوجه نياز شاوخوانه
وڪتل وي وي:

- "جگرې زمونڙ هر ڇه له منڇه يو وڙل ، وچ او لانده بي ٽول
وسبخل..."

جنرال شريف خان چي کلڪ غبٽلي سڙي وو ، لکه الله تعاليٰ چي
همدي جهاد او ڪافر وڙني لپاره پيدا ڪري وي ، وويل:

- "مهمه داده چي جگره مو پر الله تعاليٰ او پر خانونو بروسه او
اعتماد له منڇه يو نه سي..."

- "هر خاي هرې خوا ته ولورڙه او قحطي ده..."

- "محترم رئيس صيب ! ته پوهبري چي دغفلت بيه خومره لورڙه او
درنه ده..."

- "هر لور ته پرپشاني او مايوسي خوره ده..."

- "نو ڇه به ڪوو؟..."

جنرال شريف خان ورته وڪتل وي وي:

- "مگر له ما سره يو نظر شته ... له مشڪلاتو سره سره په اورمچي
باندي بريد ڪوو..."

- "پڪار ده چي همداسي وڪرو..."

- "يا به پدې لاره کې مړه يو، او يا به مو په اورمچي او "ايلي" خپله سلطه ټينګه کړې وي...."

په همدې دوران کې د (جين شورين) او روسانو ترمنځ د مسلمانانو د خپلو په موخه د خواکونو د لېږلو پر سر خبرې روانې وې، روسان په حقيقت کې پر (جين شورين) باوري نه وو، له همدې امله په ګړندي توګه لاس په کار شول، دچينايي قواو په هغه کودتا کې يې برخه واخيستله چې چينايي پوځي قوماندان "شين سي ساي" يې مشري کوله، دی پوځ کمونست وو، کودتا بريالۍ شوه، (جين شورين) چين ته وتښتېده واک ټول (شين سي ساي) او ملګرو ته يې په لاس ورغی، دصلحې او دبنسټ د يووالي تش په نامه تړون د(شين سي) او روسانو تر منځ لاسليک شو، کمونست واکمن روسيې ته له شرقي ترکستانه د اومو توکو د را ټولولو او لېږلو ژمنه وکړه، روسان به په بدل کې دپوځيانو او وسلو مرسته ورکوي چې په دې توګه به د مسلمانانو نوی زېږېدلی جمهوريت پرې ونړوي...

د ۱۹۳۳ مېلادي کال د دېسمبر دمباشتي له ورځو نه په يوه ورځ کې دروسانو دريوو لوانګانو له (۳۰) الوتکو (۲۰) ټانکونو (۵۰) زغره والو موټرو سره د "ايلي" او "شوشک" له لارې يرغل راوړ، داخبر سخت غموونکی وو، لدینه چې له مونږ سره دمقابلې هيڅ وسايل نه وو، خلک سخت ووېرېدل، حاجي خوجه نیاز وويل:

- "پرون مو جګړه کوله..."

جنرال شريف خان وپوښتل:

- "او نن؟..."

- "زمونږ جګړه نن سرښندنه ده... ددغايي عملياتو يوه بڼه ده..."

بيا يې جنرال صاحب ته مخ وګرځاوه وپې ويل:

- "جنرال صيب! لدې سره سره له جګړې پرته بله لار شته؟..."

- "زه په سياست نه پوهېږم، دژوند تجربو رانښودلې چې جګړه

زمونږ پرونی يوازينی لاره وه، او په مستقبل کې به هم زمونږ

بوازني لاره وي، دا ناشوني ده چې غليم دې په جگړه کې له ماتې پرته لاسونه پورته کړي او تسليم شي...
حاجي خوجه نياز هغو روسي الوتکو ته کتل چې پر مجاهدينو يې بمونه لکه باران خوشې کړي وو، وويل:

- "نودژوند تر وروستۍ شپې به جگړې ته دوام ورکوو..."

په همدې دوران کې روسانو په ټولو چارو کې لکه پوځي، سياسي او سوداگريزو چارو کې خپل ماهرين راولېږل، ماليکوف - چې وروسته بيا د شوروي اتحاد رئيس شو - يو له هغو دوو لوړ پوړو مشاورينو وو چې د (شين سي ساي) نوي جمهور رئيس مرستې ته راغلي وو.

ماليکوف ډېر بد، خبيث او مکار انسان وو چې ډير خطرناک پلانونه يې جوړول، په لمړيو ورځو کې يې له (شين سي) سره په ليدو کتو دا خبره کړې وه، چې:

- "له ما سره په ذهن کې د جگړې خيالي بڼه شته که پلي شي نو ډېر څه به لاسته راوړو..."

شين سي وويل:

- "څنگه؟ ..."

- "له مونږ سره د شرقي ترکستان يوه لويه ډله کسان شته چې په روسيه کې يې زده کړه کړې او په کمونستي افکارو تربيه شوي، او مونږ پرې پوره باور لرو، مونږ کولای شو ترې کار واخلو، د حاکم نظام د جنګي او اداري سيستم په سر کې يې وگمارو، پدې صورت کې به عوامو خلکو ته داسې جوته شي چې جگړه دخوجه نياز په څېر مرتجعينو او د حاجي هاشم او حاجي سيد او نورو مترقي ځواکونو ترمنځ ده..."

(شين سي) پدې طرحه ډير خوشحاله شو، سمدلاسه له مسکو نه کمونست رفيقان راوکتېدل، چې اصلاً د شرقي ترکستان وو، حاجي سيد د استخباراتو رئيس وټاکل شو، چې په جرمني کې د (جستابو) په شان حيثيت يې درلود، هغه له وطنوالو نه دغچ په اخيستو کې ډير کرغېړن

رول ولو باوه ، ددې دوزخي رياست نورې خانكې هم په ټولو بناړونو كې پرانستې شوې...

مونږ په ټول الله راكړي توان او طاقت جنگېدلو ، جگړه دكلمې له معنې اومفهوم سره سمه تونده او سخته وه ، يوازې دمردكيو جگړه نه وه ، او نه يوازې دالوتكو ، ټانكونو او زغره والو كادو چې د شېهدانو پر لاشونو يې غوښل كاوه ، بلكې په يوه پرېوتې بڼه بله (اخلاقي انحراف) جگړه هم وه چې كمونستو رفيقانو پكې ډېر ښه مهارت درلود !

وروسته لدې چې كمونستانو په يوه بناړ كې واك تر لاسه كړ او مونږ له اورمچي نه په شا شو ، اورېدل مو چې عجيبې متا كمې روانې دي ، زما ملكري منصور درغا ددښمن لاسته لوېدلی وو چې بيا په تېښته بريالی شو ، عجايب يې رانقلول ، منصور درغا داستخباراتو G.B.O مركز ته يووړل شو ، داسې شيان يې ليدلي وو چې مخكې يې په ذهن نه وو تېر شوي ... منصور درغا نك زېر شو ويې ويل :

- "زه يو غرنی سړی يم ، په جگړه مگره خبر نه يم ، په ليك لوست نه پوهېږم ، پاريدلو ټوپكوالو له رمې او څارويو سره په زور ونيولم ، او دادی اوس تاسو ونيولم زه يې گناه يم ، له جنګه خبر نه يم..."

داستخباراتو مركز ددوړخ حيثيت درلود ، حاجي سيد داستخباراتو رئيس پخپله تحقيقاتو ته ودرېدلو، څار نه يې كوله او اوامر به يې صادرول :

- "او خاينو ضابطانو ، دمرتجع (وروسته پال) خانن خوجه نياز په صفونو كې څنگه جنګېږئ؟ پدې نه پوهېږئ چې ستاسو مالونه يې غلا كړي ، او مليونونه يې درنه پټ كړي ؟ پدې نه پوهېږئ چې له تاسو گټه پورته كوي او سوداګري درباندي كوي ؟ بنڅې ، سره اوسپن يې ښه ډير ټول كړي ... شرمونكو رسوايو ته يې وگورئ..."

بيا به يې جعلي مطبوعات ، شمېرې او تصويرونه وربښودل ، همدارنگه تعامل يې له جنرال شريف خان او نورو قوماندانو سره هم كړی وو ،

وروسته لدې چې معنویات به یې ښه وخیل ، بیا به یې خپلو جلا دانو ته د تعذیبونو د بیا پیلونې امر وکړ دوزخي وسایلو خپل کار کاوه ، او دا خبیث وسائل یې شماره وو ، یې وزلانو به یا نارې سورې وهلې ، او یا به چوپه خوله شهیدان کېدل ، د زور اعترافات به واخیستل شول ، بیا به یې د تورنو لاسلیکونه پرې په زور واخېستل او بیا به یې د "سنگبانگ" په ورځپاڼه کې خورولې ، چې د "وان باوو" په نوم مشهور چینایي کرغېرن تبعه یې مسئول مدیر وو . او ځینې نورې وړې رسالې هم وې چې ځینو ځایانو جوړې کړې وې ، یا د (جستابو) گوداګیانو لیکلې وې او د ترکستانیانو په نومونو یې خپرولې ، د جګړې دائره پراخه شوه ، بېلې بېلې ښې یې غوره کړې ، مجاهدینو په سرښندنو کې ښه جګړه پر مخ بیوله داسې ورځ هم راغله چې ټول عمر به مې هېره نشي . . . آه . . . کاش چې ژوندی نه وای او دا ورځ مې نه لیدلای د (۱۹۳۴) م کال د جولای میاشت وه ، درنه جګړه پیل شوه

روسان ، چینایان ، داخلي ځایان د کمونیزم گوداګیان ټول سره یو ځای شوي وو ، له هرې خوا راټول شوي وو ، جګړه ډېره ژبغراندي وه
خوجه نیاز اخوا دېخوا وکتل وېې ویل :

- "ورونو ! یې له شهادته مو بل څه په وړاندې نشته . . ."

جنرال شریف خان په جګړه کې ډوب وو ، پر مخ یې خاورې ختلې نښتې وې ، الوتکو او شوبلو خپل اورونه شیندل ، لارې کوڅې له شهیدانو ډکې وې چې تګ پرې گران وو ، دوینو بوی ټوله فضا نیولې وه ، جنرال شریف خان له ځان سره وېوتکېده :

- "لکه چې دا ځل مو وبایلله؟! .."

خوجه نیاز وویل :

- "بکار ده چې تر بلې موقع په شاشو! . . ."

غلیم په ډېر شمېر راورسېد ، د نابرابره جګړې په غیر منظم شاتګ کې مو ډېرې لویې ستونزې ولیدلې ، زه په یوې غونډۍ ورختم چې په لاسونو او پښو کې مې د ازغو ننوتو هیڅ پروا نه کوله ، انجې وهلو په لوړه څوکه

ودرېدم ، ليرې مې کتل ... يا الهي ! کورم پي خوجه نياز ، جنرال شريف خان او خيني نور وروڼه ددښمن په اسارت کې پرېوتل ، چې وروسته داستخباراتو يا G.B.O مرکز ته انتقال شول ...

هوکې ، هيلې له خاورو سره خاورې شوې ، هر څه مې په خان کې مړه شول ... مينه ... هيله ... بری ... دا ټول ، لکه پرون چې مې په زړه کې (نجمه) مړه شوې وه ... تشويش راسره پيدا شو هسې نه چې د مبارزې شپې ورځې تر خاورو لاندې شي ، مجرد يادونه يې پاتې شي ... لکه منصور درغا چې رانه تری تم شو او تردې دمه يې هيڅ معلومات نشته ... دشرقي ترکستان دهنو بچيانو په ليدو ډير ودرېدم چې کمونيزم يې په ماشومتوب کې لکه دمورتي وروډلو ، او بيا وطن ته راوگرځېدل او په تشدد ، ګوداګيتوب ، دآزادۍ دجنگيالو په تمسخر او خندا يې ترجمه کوله ...

په انسان ډيره سخته تمامېرې چې دخپلې خاورې بچي ، پلن جسم ، غټې سترګې پداسې حال کې وويني چې خپل وروڼه وژنتون ته لکه رمه ولي او دخارويو معامله ورسره کوي ...

دخوجه نياز او جنرال شريف خان نيونه نژدې وه ديوي اوږدې مودې لپاره د راز او سر په توګه پاته شي ، ځکه دوی دواړه او ملګري يې يو نامعلوم ځای ته وړل شوي وو ، کوم ژور غارته اچول شوي وو چې هېڅوک ترې خبر نه وو ... داستخبارانو په مرکز کې خوجه نياز په شلېدلو جامو ، خيرې خيرې بدن ودرېد ، تر څنګ يې جنرال شريف خان ولاړ وو ، تحقيقات ډير سخت او ځانګړي وو ، تحقيقاتو لپاره له روسانو نه ماليکوف ، فيدين ، زخاروف ، ايوانوف ، دکتور جوار فيلوف ، او له چينايانو نه ستر حاکم ، جان مين فان ، وان باوشين دسينکېانګ دجرېدې سر محرر ، او فان بايفان چې وروسته د "خوتن" دمنطقې حاکم وټاکل شو را بلل شوي وو .

حاجي خوجه نياز سرې سترګې يې وزلي ودرېد ، داستخباراتو رئيس حاجي سيد ورباندې چيغه کړه ...

- "پخپل خیانت اعتراف نکوي؟ ..."

حاجي خوجه نیاز وخنډل ، ورته ويې کتل ، نژدې وه له سترگو يې وينه
داره ووهي ، وويل:

- "او ته؟ ..."

- "او زه څه؟ ..."

- "حاجي سيده! زه ځاين يم او که ته؟ ..."

داستخباراتو رئيس ، خوجه نیاز په مخ په څپېره وواهه ، حاجي نیاز دواړه
لاسونه په نهيلی وروړل ، او دشونډو لاندې يې وويل:

- "هو ، مچان په بد سترگي د انسان پوزه گروي ..."

- "حقيقت ووايه ..."

خوجه نیاز وويل:

- "حقيقت څرگند دی ... هغوی چې خپل آزادي ، خپلواکي او

شرف ساتي دهغو لاسونه زولانه شوي ... کرغېرن ځاينان واکمن

دي ... دتعذيب وسايل او د لوی زندان کيلي گانې يې په لاس

دي ... بل حقيقت چې زه پرې پوهېږم هغه دادی چې وژل

کېږم ... نو پدې وجه لارې درتو کوم ..."

حاجي سيد ورته په ځير اورنی کتنې وکړې ويې ويل:

- "داسې به مړې لکه سپی چې مري ، او څوک به دې لاش هم

ونه وينې ..."

خوجه نیاز په ورين تندي وويل:

- "لاش مې کوم ارزښت نلري ، روح به مې هلته دغرونو په سرونو

الوتنې کوي .. چې مرگ نلري ..."

دجريدې سر محرر مداخله وکړه ، راوراندې شو ، قلم ، کاغذ يې

واخيستل او ويې ويل:

- "حاجي نیازه ! روح څه معنی؟ ..."

حاجي نیاز ورته وکتل ، اوله مخکې يې پيژانده:

- "پخپله جريده کې ديودا او کونفوشيوس د تعليماتو په هکله کوم شی خپروې او که نه؟..."
- "لومړی ما پوښتلی يې؟..."
- "درسته ده ... روح مې د رب له امره ده (قل الروح من امر ربي)..."
- "او د رب معنی څه ده؟..."
- "خالق ، پيدا کوونکی ..."
- "کوم خالق؟..."
- "هغه چې يې له شکه ، ته ، مالينکوف ، شين سي ساي ... يې پيدا کړي ياست ، هغه خالق دی..."
- مالينکوف په سخريت خواب ورکړ:
- "هو کې ... طبيعت..."
- خوجه نياز په ملنډه وخنډل ويې ويل:
- "اجازه راکړئ پخپل وار پوښتنه وکړم ، طبيعت څه ته وايي؟..."
- "دا آفاق او هغه څه چې پکې دي..."
- "په طبيعت څوک واکمن دی ... او چا پيدا کړي؟..."
- حاجي سيد د استخباراتو رئيس خواب ورکړ:
- "دا دمرجعينو (وروسته پالو) بې معنی خبرې دي ..."
- خوجه نياز موسکې شو ، دقرآن ځيني آياتونه يې زمزمه کړل ...
- "پخوانيو کافرانو به همدا ويل : "لايهلکنا الا الدهر..."
- حاجي سيد په کراره وويل:
- "بايد چې له ټول ملت سره دخيانت اعتراف وکړي..."
- "زه نه ، ته بايد د هغه باتور ملت په سر د سودا او معاملي اعتراف وکړي چې ، د ولسمشرۍ امانت يې زما پر اوږو ايښی او ، اوس په با عزته توکه د آزادۍ په جگړه اخته ده..."
- "او ته د ملت دشتمنيو په غلا کولو اعتراف وکړه..."

- "زه شخصي مال نلرم ... ما د آزادی له زرورو جنگیالیو سره خوراک ، خټاک او ژوند کاوه..."
- "ته به اوس دجنګي مجرم په حیث محاکمه کېږي..."
- "ما لپاره عزت او شرف ده ، چې دپردیو یرغلګرو نیواکګرو په خلاف جنګېدم ... زه مجرم نه بلکې د الله دلارې مجاهد یم..."
- مالینکوف دحاکم (شین سي) غوږ ته کړه:
- "لومړی باید اسلام له منځه یوسی ... چې لدې سره به مقاومت توتې توتې او له منځه ولاړ شي..."
- "طبعاً، همداسې به کوم..."
- حاجي سيد خېلې پانې ټولې کړې وېې وېل:
- "فیصله ستا اعتراف ته اړینه نده ، ته دجنګ په ډګر کې له وسلې سره دجرم په حالت کې نیول شوی یې..."
- "درسره وېې لیکه ، زه په ټول فخر وایم چې په شا نه ګرځم ... دا زما هیله وه چې شهید شم
- جنرال شریف خان مداخله وکړه ، حاجي سيد ته یې وویل
- "که ته مې له پوځیانو یو پوځي وای ، نو ترخپل بوت لاندې به مې لکه حشره درې درې کړی وای..."
- داستخباراتو رئیس په خیر خیر او په غوسه ور وکتل
- "یوازې اعدام دې کافي ندی ... بکار ده چې قطعه قطعه شي او غوښې دې پشوګانو ته واچولی شي"
- منصور درغا په همدې ځای کې بندي وو ، ټول جریان یې پخپلو سترګو لیدلی وو ، هغه هم دتعدیبونو او زورونو ترڅې پیلې په سر اړولې وې ، په عجیبه توګه له مرګه ژغورل شوی وو ، د اګست دمیاشتي په یوه شپه چاودنه وشوه ، سخته وېره یې داستخباراتو دمرکز په شاو خوا خوره کړه او لویه کنده او سوری یې پکې جوړ کړ ، درې تنه بندیانو ته فرصت په لاس ورغی چې سره وټیني ، منصور درغا وکولای شول چې ځان

وېاسي ، خو دوه نور ملګري يې ددښمن په ګولۍ د شهادت مقام ته ورسېدل... له منصور درغا سره مې ايله يو کال وروسته وکتل، چې د غجري شپون په بڼه ګوډ ، شلېدلې جامې او په سادګۍ بې خان وهلی وو ... او په همدې سختو ورځو کې ، روسانو د بشر په ارواحو ، د وطن په امنيت ، شتمنيو او په هر ارزښتناک او سپېڅلي څيز لوبې کولې ، منصور وويل :

- "سوچ وکړه ... روسان د ترکستان ښځينه څاروي رانيسي روسيې ته يې لېږدوي ، پدې سره غواړي زمونږ په وطن کې توليد او نسل يې له منځه يوسي ..."

په ترڅې نهيلی مې وويل :

- "کت مټ لکه چينايانو چې پرون زمونږ تور سرې بيولې ..."

تورونه به جوړېدل ، دا کافي وه چې يو بې ګناه دې تورن کړای شي ، بيا دې دهغه ټول خپلوان پرې ونيول شي ، ټول هيواد سخت کلابند شوی وو چې د غميزو رپوټونه بهر دنيا ته ونه ووځي ، په ټول ملک کې سخته وېره خوره وه ، د وطن خلک پخپل کور کې له اولاد سره په ډاډه زړه نه شو غږېدلی ، روسان پدې توانېدلي وو چې د ترکستان دهر کور نيمايي غړي خپل جاسوسان کړي ، ګاونډي پر ګاونډي باور نه درلود ، درې پر څلورمه (٣/٤) برخه د دولت لوړ پوړي چارواکي جاسوسان وو ، همدا رنگه نيم په نيمه پوځيان ، محصلين ، متعلمين ، کليوال او کارګره طبقه جاسوسان شوي وو ، داستخباراتو له مرکزي دفتر نه يې معاشونه اخېستل ، ځينو به لا دځان ، زوی يا لور ساتنې له امله جاسوسي کوله ، ځيني تورونه به سخت او عجيب وو ، دا محصل به پدې ونيول شو چې انقلاب غواړي ، دا مزدور به پدې تر تحقيق او زورونې لاندې ونيول شو چې نظريات يې دهيواد سولې ته صدمه رسوي ، بل مفکر به پدې ونيول شو چې پردي ملک ته کار کوي ... يا الهي ! ... کله به مې چې ياد شول ، داسې به راته ښکارېدل لکه وېروونکي خوبونه ، چې حقيقت

نلري ... ځنگه باور وکړم چې سل زره هيوادوال دې په مختلفو وسايلو ووژل شي؟! او دوه نيم سوه زره نور دې زندانونو ته واچول شي؟! د دين علماء دې د مرگ تر شېبې په سپکاوی ووزرول شي؟! د دين او تاريخ کتابونه دې وځيرل شي؟! مسجدونه دې زېرمتونو نه او تياترې شي؟! نوي نسل ته دې د پرمختيايي درسونو تر پردې لاندې الحادي هغه ښوونه ورکړي شي چې شخصيت او تاريخ يې د سره يرغل په طوفان کې اوبه شي؟! ... پدې ټولو سرې ځنگه باور وکړي!...

(٩)

آه ... د کومل ښاره ! ستا مې څومره ډير غمونه او دردونه وليدل؟ وروسته له هغې چې پر شهزادګۍ د چينايي حاکم دلاسته راوړنې کوښښ ناکام شو، د علماوو په پاڅون انقلاب خور شو، د کومل نوم په هره ژبه جاري شو، چې دا نوم د پولادي هوډ او کلک غبرګون رمز او نخښه بلل کېده، او کومل دعزت او نه تسليمۍ مثال وو، د سرسړيو به هغې ته په نسبت او تر او وياړ کاوه، همدارنگه ښارونه - کټ مټ لکه نيکونه - ښايي حسب او نسب ولري، او ښايي له پرېوتو مخلوقاتو څخه وي، او ښايي د الله تعالى په کائناتو کې کوم وزن ونلري ... مګر له بده مرغه د کومل دغه نيکمرغي لنډمهالې وه او ډير ژر تر غچ اخېستنې لاندې راغی ... د امير ماني يې تر سختو ګوزارونو لاندې راغله ... او دانتقام اخېستنې په مرکز بدله شوه ... شهزادګۍ دننه په ماني کې وه او د شاهي کورنۍ ځيني نور غړي هم ورسره وو، همدارنگه نجمه هم تردې دمه پکې اوسېدله، شاهي کورنۍ تېښتې ته نژدې وه، مګر د "باودين" په نوم چينايي ضابط چې ډير لږ شمېر سړي ورسره وو ماني تر څارنې لاندې نيولې وه ... باودين ماني ته وسله په لاس ننووت، تر هرڅه مخکې يې پر ښکلې پېغلې سترګې ولکېدې چې د ګلاب سور گل يې بوبولو او انکې يې پرې لوبولې، نجمه موسکۍ وه، ضابط لورته يې معنی داره کتنې کولې، مخکې لدې چې ضابط څټووايې، نجمې په موسکا وويل

"مونږ په زور نه تر لاسه کېږو ... زما مېرني خوښ دي خو له سخت زرو جلا دانو کرکه لرم ..."

باودين ورته په حيرانتيا وکتل، د خبرو معنی يې څه ده؟ تر دې مخکې لا څوک ده؟ ښايست خو يې بېشکه زړه وړونکۍ دی، څومره چې ورته کوري هماغومره يې زړه وړي، مګر په چا باور نه کوي، د الله په ټولو مخلوقاتو شکمن دی. داغوره گني چې هرڅه په زور ونيسي، ولې

جنکیالی ندی؟ د بري په نیلی سپور ندی؟... همدې مسلمانانو له چینایانو سره واده رد کړ، له همدې کبله را وپار بدل... دنجمې آواز یې تر غوړه شو:

- "که په زور یې رانیوله ، سوکالي به رانه ونه ویني"

باودین ورته نژدې شو ، ماشه په لاس سبي کړې وسله یې زورنده ونيوله، ویې ویل:

- "لدېنه پوی شوم چې له لنډ ملاقات او یوگیلاس بیر له څښلو کوم ممانعت نلري"

مخ یې لکه گلاب وغوړید ، ویې ویل:

- "ډیر شوخ یی ، مگر له سړیو دې شرمېږم ..."

- "ورته به ووايم چې دباندي مې انتظار وکړي ..."

نجمې په کرکه وویل:

- "يا الهي ! دوه مين به څه خوند واخلي ، چې نورې سترگې یې څارنه کوي ، او یا کمه له کمه پدې پوی شي چې څوک یې انتظار کوي ... نه ... نه ، پکار ده چې هغوی ډېر لېرې ولاړ شي ، ډیر لېرې...."

- "په مانۍ کې نور خلک دي ، چې زمونږ پکار دي ..."

- "زه دمانۍ ټولواکې يم چې ستا په لاسو پرېوتې يم ..."

په یوه سترگه یې ورکتل ، او دایې وویل ، "باودین" خپلو سړیو ته امر وکړ ، خپلو خپلو ځایونو ته ولاړ شئ ، باودین وتوانېد چې په فوري تلو قناعت ورکړي ، دنجمې خواته راغی:

- "هوکی ! نایست دې حیرانوونکی دی ..."

- "لاس مه راوړه ... دومره وخت راکړه چې خوشبویې ووهم او بیر هم راوړم ..."

نجمې دننه کور ته منډه کړه ، شهزادگی ، خویندې ، مور یې اونور غړي ټول په سخته وېره کې وو ، کومل دښې په توره تیاره کې ډوب وو ، هر

لور ته وږه خوره وه ، نجمي شاهي کورني ته په پرېکنده او بېرې سره وويل:

"هغه وخت رارسېدلی چې خانونه وباسی ، مخکې لدې چې دچينايانو په لاسونو کې اسیرانې شی ، دا ډيره دردونکې پېښه ده ، زه به چينايي ضابط سره له پلمې او دوکې کار واخلم ، تاسو به له وروستني دروازي و ووځی او دغره خوا ته به ولاړې شی ، کومه نقلیه وسيله مو چې برابره کړې ، ستاسو په انتظار کې ده او نور ساتندويان مو دتېښتې په لاره څارنه او ساتنه کوي او پام چې جگړه پېښه نشي ، ځکه جگړه به پرتاسو ددښمن د راټولېدو سبب شي ، چې پدې صورت کې به يا ژوند له لاسه ورکوی او يا عزت او يا هم دواړه ، زه دې ته چمتو يم چې ستاسو لپاره له خپله ژونده تيره شم ، وخت مه ضايع کوی ، ضابط په کوټه کې دی ، زه له بيرو سره ورځم چې تاسو و ووځی...."

داوښکو باران شروع شو ، د الله په امانی کلمات سره دآهونو او سلگيو په بدرگه وجنگېدل ، نجمه ولاړه ، سترگې يې اوبښلې او غمجنې وې ، مگر چينايي پړوتې سندرې يې ويلې ، چې ځينې مصرعې يې له چينايي بودی خادمې زده کړې وې ، ديرو بوتلونه ورسره وو ، کله يې چې پياله ضابط ته ورکوله ، پيالې ته يې په شک وکتل ، او په لاس يې ووهله ، چې دا پرې سخته تمامه شوه ، او ووپرېدله په الوتې رنگ يې وويل:

"ولې څه وشو؟..."

"زهر دې پکې ورگډ کړي..."

قهقهه يې وکړه ، نژدې وه دشا په تخته ولوېرې په څير څير يې وروکتل ، د احتقار گټنې ، وې وبل:

"زه به يې لومړی وچښم ... دمانی په تاريخ کې څوک په زهرو

ندي مړه شوي ددې ځای نارينه او ښځينه يو بل نه وژني

مگر په تورو...."

باودين ورته نژدې شو ، خپلې سينې ته يې نژدې كړه ، په نرمه يې تيل
واهه ويې ويل :

- "دېر زبان دې وگر ..."

په موخه يې ورسيد ، په بېره يې وويل :

- "زه پشېمانه يم ..."

- "وخت تېر شو ..."

- "خه مطلب ؟ ..."

- "نجمه له يوه الله پرته نور له هېچا نه وېرېږي ..."

- "مگر تر هر څه دمخه مونږ سره دميني په تار تړل شوي يو ..."

- "چينايي ضابطه ! شك مينه وژني ..."

- "ددې وخت شرايط راته وايي چې بايد وينس او بيدار و اوسم ..."

چريكانو زمونږ ډېر سړي وژلي ... او زما درسره مينه ده او ډېره

مې خوښه يې ..."

په خپل ځاي ولاړه پاتې شوه ، په زړور تيا يې وويل :

- "نه غواړم چې نن شپه دې ووښم ..."

څومره دحيرانتيا وړ خبره ده ، دا به بيا باودين په بار بار راپه زړه كوله ،

دا ممكنه وه چې له طلايې كوڅيو يې رانيولې واى او تر خپل مضبوط

قدم لاندې يې ايښې واى ، څه يې چې زړه غوښتلای ورسره يې كړي

واى ، مگر زړه يې ددې كار لپاره تيار نه وو ځكه دهنې د اسلوب ، زړه

وژونكې ښكلا ، معنى داره بريندو خبرو تر اغيز لاندې وو ...

- "نجمې زما ډېره خوښېږي ... تر هغې به لاړ نشم خودې خپله

خوښي رانه څرگنده نكړې ..."

پداسې حال كې چې شايې ورته اړولې داخل خواته روانه وه ويې ويل :

- "كولای شى دشا له خوا مرگونی گوزار وكړې ... زه مو پېژنم ،

مگر زه اوس خپلې كوتې ته ځم چې آرام وكړم ..."

په زاريو يې وويل :

- "اي زما گرانې شهزادگي ..."

- "زه شهزادگي نه يم ... شهزادگي بي وزلې وړه ماشومه ده ، چې لکه وېرېدلې پيشو غرونو ته تېستېدلې ده ، زه دمانې چوپړه (خادمه) يم ، او که وغواړې نو زه دمانې ټولواکه مېرمن يم ... امير، مېرمن يې او دکورنۍ نور غړي يې زما په خبره روانېدل ... اوس دې وپېژندم چې زه څوک يم؟..."

خبرې يې ترمنځ اوږدې شوې ، تر هغې چې ډاډه شوله شاهي کورنۍ غرونو ته په تېسته بريالي شول ، پلان يې بريالی شو ، خپل مسئوليت يې دمانې او مانيوالو په هکله تر سره کړ ، اوس نو هغه وخت دی چې په آزاده توگه حرکت وکړي ...

کومې غميزې چې په ماحول کې پېښېږي ، کوم ارزښتونه چې دجگړې په وجه تر پښو لاندې کېږي ، ديوه حکومت له نسکورېدو دبل تر جوړېدو ، دحاکم له بدلېدو ، دبرياليتوب او ماتې په تبادلي ، دتشيونو ، بې خوبو ، زورونو او اوبسکو له شپو راپيدا شوو غمونو، دې ټولو ناخوالو نجمه سخته مايوسه اوله ژونده مړه کړې وه ، امير ولاړ ، بيا به هېڅکله رانشي ، همدارنگه مصطفى مراد حضرت ولاړ، بيا به هېڅکله رانشي شاوخوا سيمه ، لکه دحيواناتو سيمه ، انسانان منډې وهي ، کشونې کوي وينې چيني ، پرېوتې کارونه کوي ...

نجمه روانه وه ، شا ته يې نه کتل ، دشهزادگي کوټې ته روانه وه ، هغه ډېره مجلله کوټه وه ، دقيمتي ساز وسامان کوټه ، بيا پر شاهي بستر پرېوتله ، او په مايوسۍ راجکه شوه ، دسره رنگ سيوري پرديوالونو نڅېدل ، طلايې انعکاساتو ژېر رنگه رنګانې خورولې ، باتور باودين له دليل سپې په دروازه ولاړ دی ... چې نجمې يې حواس او مشاعر ورلمبه کړي دي ...

- "دداخلېدو اجازه راکوې؟ ..."

- "دروازه له بهر نه بنده کړه...."

په غير ارادي شکل بې اوامر پلي کول ، څومره وېرېدلو چې خان بې ددروازې شاته يوازې وموند ، په خجالتونکي ناز پوی شو ، دروازه يې

بيا پرانيستله ، دننه کوټې ته لکه سر اخیستی غويي ننووت ، هغې ورته پام ونکړ ، له لاسه يې ونيوله په شفقت يې کش کړه ، خو هغې وويل :

- "نن شپه دې نه غواړم...."

- "نو چېرې ولاړ شم...."

- "مانې اوس ستاسو په لاسو کې ده ... کولای شي بله هره کوټه

چې وغواړې اوسېدو لپاره غوره کړي...."

- "او ته؟..."

راپاڅېدله ودرېدله ، ويې ويل :

- "د يو ساعته متاع په سترگه راته کورې؟..."

نه پوهېدلو چې څه خواب ووايي

- "هوکې ، که غواړې چې واده راسره وکړې ... نو ..."

نوره غلې شوله ، هغه په حيرانتيا وکتل ويې ويل :

- "نو ، څنگه؟..."

- "چې زما په دين ويې..."

- "ستا دين څه دی؟..."

- "مسلمانم يم...."

- "مگر زه کمونست يم ، ددين له خلکو کرکه لرم...."

- "زه له هغو خلکو کرکه لرم چې پر خپل خالق ايمان نلري ، ته

دې دخپل مشر قوماندان په وړاندې په ادب او احترام ودرېږې

لکه چې په لمانځه ولاړ وي ، نو دطاعت فرائض خپل خالق ته

ولې نه ترسره کوې؟..."

هغه خپله غټه بادۍ پر آرام بڅبونکې پاسټه کوچ اچوله ، ويې ويل :

- "زه ځانته خالق نه پېژنم...."

- "لازمه ده چې ويې پېژنې..."

- "مرکزي قيادت به مې ټوټې ټوټې کړي که پوه شي چې زه په

وروسته پاتې افکارو عقیده لرم ..."

- "سکه غواړې چې ايمان دې پټ پاتې شي؟..."

- "هو ..."
- "ډيره ښه ده ، نو کوو ېې ..."
- "خه به کوو؟..."
- "د واده کارونه به شروع کرو..."
- "خانکري مراسم او ويناوې دي چې بايد ترسره ېې کړې ، او
خيني ساده بنسټونه دي چې لومړی بايد پرې پوی شي ..."
- زړه تنگوالي را واخيست ، وېې انگيرله چې دتېبتي په فکر کې ده ،
غوښتني ډېروي هغو کارونو ته ېې اړ باسي چې پرون ېې پرې ايمان نه
لاره ، ولې دا ټولې تنگسې او زورونې؟ او ولې ېې دومره زغم کړی؟...
- آخر ېې وويل:
- "کولای شم تر خپل خايه دې لکه دلاندي پسه راکاږم ، او هغه
خه درباندي وکړم چې زړه مې غواړي ..."
- دواړه اوږې ېې په بې باکی وڅوڅولې وېې ويل:
- "کولای شي ..."
- وروسته لدې چې لارې ېې تېرې کړې وېې ويل:
- "مگر په هغه صورت کې به بيا دميني خوند ونه څکې ... او زه
به مجرد اشتها آورده غذا يم لکه دلاندي غوښه ... چې دمعشوقې
او لاندي غوښې ترمنځ دځمکې او آسمان توپير وي ..."
- په زنگنو ېې سر کېښود وېې ويل:
- "ته ډېره عجيبه ښځه ېې ... پدې ښار کې مې په سلگونو د
اعدام امرونه صادر کړي ، چې په هماغه شېبو کې پلي شوي
دي ، نور نارينه او ښځينه مې وژلي دي ، پدې حيران يم چې
ستا په هکله ولې خه نه شم کولی؟ ..."
- نجمه موسکې شوه ، وېې ويل:
- "دا مې دخوښې ځای دی ..."
- "هغه څنگه؟ ..."

- "پدې چې سوکه سوکه له دارونکي حیوانیت نه دانسانیت په لور روان یې..."
- سخته چيغه یې وکړه:
- * "مطلب دې څه دی؟ ..."
- "وژونکي او ظالمان انسانان ندي ... ستا تېر ژوند داسې ښکاري لکه دوسله وال وژونکي شوکمار ... زه زورور انسان غواړم ... انسان ... دانسان دکلمې په معنی پوهېږې؟ ..."
- انسان دهغه په نظر کې هغه آدم ذات مخلوق دی ، چې غټ غټ برېتونه ولري ، او هغه چې جگړه او بری کولای شي ، او هغه څه چې غواړي ترسره یې کړي ، ووژني اومال تر لاسه کړي ، دخپلو رئیسانو او مشرانو شعارونه تر نورو ورسوي ، له ښځو خوندونه واخلي ولو که دهرې عقیدې، جنس او رنگه وي ... دا ښځه ترې څه غواړي ؟ ترې وايې ورېدل چې وايې ، خوا ته یې روانه ده ، دبیرو پیاله په لاس ورکوي :
- "هوکې، دانسان او حیوان ترمنځ ډیر توپیر شته..."
- "خلک ټول پدې پوهېږي چې زه څوک یم..."
- "خلک څه له تا وېرېږي او څه ستا له پوځیانو، له همدې امله نورڅه نه در اوروي ، غیر لدېنه چې ستا غرور پسرې خوشحالیږي..."
- ډکې اوږې یې ورته په سختۍ ونيولې وې وبل:
- "اي ښځې ! ته رانه څه غواړې؟..."
- "دا غواړم چې دښتوونو او اصولو ترسیوري لاندې سره یو ځای شو، غیرله هغو باطلو اصولو چې زورور یې له بري وروسته پر یې وزلو خواشینو وگړو ټپي..."
- "نجمې زما ډیره زیاته خوښه یې..."
- "هیڅکله به سره یو ځای نه شو، مگر د شهادت کلیمې (اشهد ان لا اله الا الله، و اشهد ان محمداً عبده ورسوله) تر ویلو وروسته..."
- "لدېنه چې زما ډیره خوښه یې، نو ټولې غوښتنې به دې ومنم..."

- "نو د شهادت کلمه ووايه ..."
- کله چې ويې ويل ، سمدلاسه يې ترې وغوښتل :
- "اوس دې نو سړي هم له وژنې زورونې او لوټ تالان څخه منع کړه ..."
- "دابه هم وکړم ..."
- "پوهېرم چې تاسو وړي اوستومانه ياست ، ډوډۍ ، ښځې ، ډاډينه او سکون غواړئ... نو د عادل شريعت پيروي وکړئ چې د ژوند په خوږو پوۍ شي ، ستاسو بری دې ددې پلمه نشي چې يوه وحشي ډله درنه جوړه کړي ... دوحشيانو اسلوب خلک مقابلي او نفرتونو ته اړباسي ... اودسوکالی وړمه به مو دماغ ته ونه رسي ..."
- باودين وويل :
- "ستا خبرې ډېرې ښې راباندې لکېږي !!!"
- "نو ته هم دقدر وړې ... ماني ته نژدې فقيه عالم اوسېږي چې مولوي عبد الرزاق نومېږي ... هغه ته ورشه ، رايې وله چې دوه شاهدان هم ورسره وي ... چې نکاح مو وټري ..."
- پر باودين ثقيله تمامه شوه ، ښي او کېڼ خواته يې کتل چې څه وکړي ، له خپله خايه راپاڅېدله ، توره بورقه يې پر سر کړه ، ويې ويل :
- "ته لږ تم شه ، زه يې ډير ژر راوړم ..."
- باودين گوت ځنډنه کوله ويې ويل :
- "پام چې ! ... دښتې معنا به دا وي چې ټول ښار به دوينو په حمام بدل کړم ..."
- په ملامتونکي نظر يې ور وکتل او ويې ويل :
- "ته غلی کېښنه ..."

درا تلونکو ورځو په اوږدو کې دکومل خلکو نجمه وليدله چې په مزینه بنکلي گاډۍ کې ناسته ده او دوه آسونه يې راکاږي او ترڅنگه يې باودين ضابط ناست دی ، ټول لارويان لاره خوشې کوي ، له باودين سره يې واده وکړ ، لدينه چې واده يې په کومل کې وړه پېښه نه وه ، مگر په هغه کې پټ راز لا څرگند شوی نه وو ، ځکه خلکو په ردالت او فحاشۍ تورنه کړه ، که باودين ضابط په زور نيولې وای خلکو به معذوره گڼلې وای ، مگر - لکه څنگه چې ښکاري - په ښکېلاکگرو يې خان پلورلی دی ، په مصطفى مراد حضرت يې کبر وکړ او له بريمن لوري سره ولاړه ، په ټولو ځايونو کې همدا شايعات خوله په خوله روان وو او نور په سلگونو د پربوتو اخلاقو حکايات يې له چينايانو او دهغوی له بريڅو سره خپرېدل ، په هغو اسبابو هېچا فکر ونکړ چې له امله يې تر يوې مودې پورې په کومل کې دانسانانو وژنه بنده شوې وه ، نجمه نوره هم زړه رانښکونکې شوې وه ، کله به چې دچينايانو په مراسمو او محفلونو کې څرگنده شوه درناوی به يې کېده چې دسيمې دنرو او ښځود حيرانتيا سبب گرځېدلې وه ، کله چې په لومړيو کې مجاهدين بريالي شول ، په کاشغر کې يې دخوجه نیاز په مشرۍ جمهوريت جوړ کړ ، چينايان يې وځپل ، چينايي قواوې هرې خواته په تېښته وې ، دباودين پچه اورمچي خواته ختلې وه ، نجمه يې له ځانه سره هلته بوتله ، دکومل خلکو مخکې له ماښامه وليدله چې له هغه سره په تېښته وه ... لغتونو بدرگه کوله ، ښځو يې تر شا لاړې نو کولې ، ځينې ماشومان زړور شول تر شا يې کاني وويشتل او په وېره بېرته ستانه شول ...

وروسته له هغې چې دروسانو او چينايي حاکم "شين سي" ترمنځ دمرستي موافقه لاسليک شوه ، روسي الوتکې ، شوبلې ، او زغره وال گاډي راورسېدل ، حالات بدل شول ، مجاهدين په شاشول ، اولسمشر او ستر قوماندانان ونيول شول ، چينايي او روسي تړون پر اسلامي خاوره مسلط شو او شرقي ترکستان يې ښکېل کړ ...

باودين په يوه ماښام ستون شو ، گوري چې نجمه ژاړي ...

- "نجمې ولي ژارې؟..."
- "خلک وژل کېږي... زه له جگړې کرکه لرم... او وېرېم..."
- "مونږ څه وکړو، هغوی له مونږ نه وژني، مونږ له هغو نه..."
- له سترگو يې اوبنکې بهېدې وې ويل:
- "زه داغوره گنم چې خپل وطن ته ستون شې... زه به درسره يم... هغسې ژوند به وکړو لکه عادي بشر چې په آرامۍ او سوکالی کې ژوند کوي..."
- دېر ژر پوی شو چې په غیر مستقیمه توگه دچينايانو له خوا دخپل رطن پر بنکېلاک غبرگون نښي، يې لدې چې احساساتي وي، وې ويل:
- "زما گرانې! دا لويې خبرې دي، غرنجول يې زما او ستا غوندې خلکو کار ندی... پوخ دلوړو مقاماتو په امر خوڅېږي... په ټوله نړۍ کې همداسې دي... او د سياست په وړاندې حق او باطل اعتبار نلري..."
- دسگرتو لوگي يې له خولې وايسته، په مخ يې توروالی څرگند وو وې ويل:
- "دېر سخت ستړی او ستومانه يم..."
- لږ چوپ وو، بيا يې وويل:
- "کومل ته ستنېدل غواړې؟ اوس پکې پوره آرامي ده... جنگيالي خپل شوي، زمونږ واکمني پرې ټينگه ده..."
- په خواشینی يې وويل:
- "سخت مې زړه غواړي داسې ځای ته ولاړه شم چې هېڅوک مې پکې نه پېژني..."
- پداسې حال کې چې پر سر يې لاس راکاږي وويل:
- "ستا غميزې محسوسوم..."
- "لاس دې رانه لېږې کره..."
- "ولې؟..."
- "داسې رانه برېښي چې دېې وزلو خلکو په وينو سره دي..."

- په سختۍ يې خواب ورکړ:
- "زه په جگړه کې لکه روند داسې يم ... څه وکړو؟ پيدا شوي يو چې خوراک وکړو ... او خوراک لپاره بايد جگړه وکړو ... آن چې مړه شو؟ ... ته زمایې ... او په ما ډېره گرانه ..."
- بيا لږه شېبه چوپ وو، ويې ويل:
- "ماته په کوم نظر گورې؟ ..."
- په کرکېچن حالت يې وويل:
- "ته بنديوان يې ... بيمار يې ... په هر حال يو خپل شوی عقده لرونکی انسان يې ..."
- خوشحاله، موسکې شو ويې ويل:
- "دا راته په زړه پورې ده ..."
- په حيرانتيا يې وروکتل:
- "هغه څنگه؟ ..."
- "هغه داسې چې دښمن خو درته نه ښکارم ..."
- په بېرته يې وويل:
- "يې له شکه چې دښمن يې ..."
- سور والی يې په سترگو کې ښکاره شو، ويې ويل:
- "دا به مې نصيب وي ..."
- نجمې وخنډل، ورنژدې شوه، ويې ويل:
- "څه به وشي که بيلتون درنه وغواړم؟! ..."
- وېرجه چيغه يې وکړه:
- "څه دې وويل؟ ..."
- "بطلب مې طلاق دی ..."
- "ولې؟ ..."
- "پدې چې ته مسلمان نه يې ..."
- "هرڅه دې هېر کړه؟ ما د فقيه عالم ټولې غوښتنې پر ځای نکرې؟ ..."

- "مگر ته دکفارو په صف کې جنگېږې"
- "زه يې لدې چې دپوخ يو غړی يم ، په نور څه نه پوهېږم...."
- بيا يې چينه وکړه ، ديوال يې په سوک وواوه ، ويې ويل :
- "پوخيان الله نه پېژني...."
- "ولې يې دپېژندو هڅه نه کوو؟ ..."
- اورې يې پورته واچولې ، ويې ويل :
- "ددې کار فايده څه ده؟..."
- "دښکمرغيو لاره به ومومو...."
- "آه ... کافران په مليونونو دي ، او له مؤمنانو يې شمېر ډېر زيات دی ، او نړۍ له ازله همداسې ده ... دا خبرې پرېږده ، کنه نو يې فايده به وزورېږو ..."
- پرمخ ماتې شوې خولې يې وچې کړې ، ويې ويل :
- "که لاره شي ، نو ..."
- خبره يې لا پوره کړې نه وه ، نجمه ورنژدې شوله ، ويې ويل :
- "زما دسرره مينه ده ، خو که زما دخاورې ديوه بچي دوژني لامل شوې ، يوه شيبه هم نوره دسرره نه تېروم...."
- "کرانې ته په آرامه شه ... له اوسني روان جنگ سره زما هېڅ کار نشته ، ماته دلوژستيکي توکو دانتقال او رسولو مسئوليت سپارل شوی ... دچينايانو له لاسه خبره وتلې ... روسانو دټولو چارو واگي په لاس کې نيولي ..."
- په ملنډۍ ژبه يې وويل :
- "او دترکستان خپل ډېر وگړي هم شته چې خانونه يې پر شيطان پلورلي ، هغوی وژني کوي ، دخپلو وطنوالو په خلاف بدترين جرائم ترسره کوي ... ته پدې خبره نه يې ؟..."
- سترگې يې په بالست خښې کړې په ژړا او فغان سر شوله ...

(۱۰)

زما زرغون هيواد ، له مختلفو مېوو ، دانو او معدنونو ډك هېواد په دوزخ بدل شوی ، انسان به پر هغه مخكه څنگه شپې سبا كړي چې مرگ ورته په مورچل ناست وي؟ په ټولو خواوو يې وېره خوره ده ، په برخه ليك يې پردي يرغلگر لويې كوي ، څومره دردوونكې ده چې پخپل خواره ملك كې لكه پردی يې واكه ژوند كوي؟ په حقيقت كې زه پردی نه وم ، بلكې داسې پرېښېدله چې دتركستان خاوره پردی ده ، دغه خاوره لكه شړل شوی يې جلبه خاړوی د مجهول هدف په لور دوژنو ، زندانونو او شوكو په لاره روانه وه ، ډېره دحيرانتيا دا وه چې زه څنگه تردې شپې ژوندی پاتې شوی يم؟! مگر د الله اراده وه ، څومره لږ مساجد پاته وو ، لږ شمېر زاړه عمر خوړلي سپين روبي په پټه مسجدونو ته تلل ، او هلته به يې په پټو اوبنكو لمنځونه كول ، دجاسوسانو سترگو به څارل ، بنايي هغوی به له زورونې د بوداتوب په وجه بچ وو ، خو جزا يې اولادونو او كورنۍ ته ور كول كېدله ، مونږ به پر هغو مسجدونو هم تېرېدو چې ددېښمن په قبضه كې وو ، تياترې يې پكې جوړې كړې وې ، او يا يې پوځيانو او دولتي مامورينو ته هستوگنځي ترې ساز كړي وو ، د مسجد پر دېوالونو به مو خانونه مېل او په آرامه به مو ژړل ، څوك چې په زوره وژاړي خان به له مرگ سره مخ كوي ، زه له يوه ښاره وبل ته تللم ، هر ځل به مې خان په نوي نوم ونوماوه آه دا زاړه يادونه دي ... په خان ايښودل شوي نومونه مې اوس نه يادېږي! په اور مچي كې مې دا محسوسه كړه چې يوازې دنوم بدلول كفايت نكوي ، جواليتوب مې شروع كړ ... دجواليانو دروند واسكت مې واغوست ، ملا مې وترله ښه غبرگ پړی مې پر اوږه كړ ، ږيره او برېتان مې پخپل سر پرېښوول چې پخپله خوشه روان وي ، برېښدې پښې مې چاودې ، چاودې شوې ، لكه په لسكونو كاله يې په خاورو او خټو كې تېر كړي وي ، چوپټيا مې غوره كړه ، كله به مې چې له حال سره مناسب معقول كلمات په ژبه راوړل ، كلماتو به ياري نه كوله ،

شخصیت به مې ځینې څرگند شو ، ماښام به مې وړې تیارې کونې ته پناه یووړه ، خپل عبادت به مې کاوه ... دامې انګېرله چې فرښتې مې اوبښکې وچوي ... زمونږ تمدن نابودېږي ... اوبه کېږي ... په لسگونو زره روسان راروان دي ، همدارنګه چینایان ، او چینایي ښځې ، چې د ترکستانیانو او چینایي یرغلګرو ترمنځ دنسل توپیر ورک شي ، چینایي حاکم "شین سي سای" د ستالین لیدو کتو ته روانېږي، له مختلفو وسیلو کار اخلي چې دکمونست ګوند عضویت ورکړل شي ، بېرته راستنېږي دچین لوی حاکم "شانګ کای شیک" ته په پټه سرتړلي لیکونه استوي ، چې مرستې ورته راولېږي ، مونږ د ژرندې د دوو پلونو تر منځ دل کېږو ... زه جوالیتوب کوم پخپله شا به مې دخپلې خاورې هر رنگه محصولات لویو لاریو او اورګاډو ته خېژول او بارول چې روسې ته لېږل کېدل ، هر څه بارېدل ، معدني مواد ، مېوې ، دانې ، څاروي او داسې نور ... دیرغلګرو روسي او چینایي لوړ پوړو چارواکو د بندارونو او میلو چرچو ډیر ځایونه وو ... چې هلته به یې شپې ژوندۍ سبا کولې ، شرابونه یې چښل سندرې یې وبلې ، او نخېدل ... او نور دحیرانتیا وړ کارونه به مې لیدل ... دهغو ځاینانو شمېر څومره ډیر دی چې خپل دین او وجدانونه یې څرخ کړي او د یرغلګرو خوښي او ارادو ته تسلیم شوي ، پدې سره توانېدلي ځینې لوړې چوکۍ تر لاسه کړي ، دسهار او بېګا تر منځ دشریت په نوي بڼه بدل شوي ، هر څو چې ورته ګورم داسې راته ښکاري چې دوی هېڅکله هم ترکستانیان نه وو ، دخوراک ، څښاک ، لباس ، دخبرو او ناستې ولاړې اسلوب ... او ټول کره وړه یې بدل شوي، دوی په هرڅه کې دښاغلیو یرغلګرو تقلید کوي ، په تیره د روسانو ، سره نښانونه په خان ټومبي ، کمونستي شعارونه زمزمه کوي په روسي اصطلاحاتو ژبې اړوي ، هرې خواته چې دښکېل شوي هېواد نخښو نښانو ته ګورم وېره مې واخلي ، چې لکه ناوکۍ پاکې سوتره ، زړه رابښکونکې شرقي ترکستانه څه جوړ شول؟! نهیلی مې په زړه رادنه شي، زه غمجن پر مخکه څښېږم ، لویو کاډو او کښتیبو ته بارونو چلولو سخت ستړی کړی يم ... له ورځو نه یوه

ورځ په ښار کې کرځم چې مې ولیدله ... هک پک شوم ... بې ارادې مې چینه کړه:

"نجمې! ..."

لوکسه گاډۍ چې چینایي چلوله ودرېدله ، په تروتازه مخ یې راوکتل ، زه راپه خود شوم ، بلې خواته مې مخ وگرځاوه ، په منډه شوم ، گاډۍ یې راپسې راخوشې کړه ، تردې چې وېې نیوله ... په رډو سترگو یې راوکتل وېې ویل:

"غواړم چې دمانۍ په لور راپسې را روان شي ..."

ورپېدم ، په کریکه مې وویل:

"زه دې نه پېژنم ... زه نه غواړم ..."

په پرېکنده یې وویل:

"راځه راپسې ... دښاغلي باودین یو سړی پکار دی چې مونږ ته

خدمت وکړي ... هغه اوس نشته ، له اورمچي بهر دی ... ضرور

به راپسې راځي ..."

مخکې لدې چې دپښې له هیښته راوینښ شم ، لوکسه گاډۍ والوتله ، او تر روانېدو مخکې مې واورېدل چې په لنډو ټکو کې دمانۍ ادرس راکوي ، خپلې تیاري کوټې ته ستون شوم ، لمنځونه کوم او ژاړم ... ډیر کله مرگ راته تر ژونده ډیر هوسا ښکاري ، مړي په هیڅ نه خبرېږي ... او کله مې بیا زړه له باوره ډک شي ، چې اسلام به ضرور سر لوری کېږي ، آزادي به رادرومي ، زه دهیلو او نھیلو ترمنځ کېږیم ، کله مرگ غوره گنم او کله بیا دژونديو کارونو ته زړه ښه کوم ، زه هغه زورول شوی خپل شوی ، له منځه تللی انسان یم چې خپله تکلاره نه پېژنم ، او د سر پنا کولو خای نلرم ...

دښاغلي باودین مانۍ پیدا کول ستونز من کار نه وو ، مانۍ په آرام او گوبڼه خای کې وه ، لږ شمېر ساتندویان یې لرل ، نه مې شوکولای چې په زړو شلېدلو جامو کې ورشم ، دجوالیتوب جامې مې بدلې کړې ، هغه څه

مې په خان کره چې لږ تر لږه دکومل پخواني امير دمانی ساتندوی سره مناسب وو ...

په دروازه کې چا ایسار نکړم ... دمانی ساتونکي راته وکتل وېي ويل :

- "هغه لیدو ته ېې ته راغلی ېې؟ ..."

په وېره مې سر و خوخواه ... د الله شکر مې پر خای کړ چې له نومه ېې ونه پوښتم ، سره لدې چې نوم مې ډیر خطرناک نه وو ، خو بیا هم دشمن چې بری وکړي او منگولې ټینګوي نو وېره ېې په زړه کې پټه وي ، دخان په رابطه محتاط او د نورو په هکله ېې پروا وي ، له نېکه مرغه چې کور خالي وو ...

يا الهي! ... ولې راغلم؟ څه به ورته وایم؟ دهغې مېرمنې جوړې ته به غاړه ږدم چې نن دېر مخ تللې ټولنې درنه مېرمنه ده؟! او پرون زما په نوم کېدو ته تیاره وه ، که دا کار وکړم معنی به ېې څه وي؟ هغه په هسکه ده او زه په خاورو خټو پروت یم ، مرگ راپسې داسې گرځي لکه په هر پخواني مجاهد پسې چې گرځي ، مگر دعبثیاتو مینه مې ډیره سخته ورتیل وهي ، په سره مخملي کوچ کې ناسته وه تورې جامې ېې اچولې وې چې لابي زړه رابنګون پرې زیات شوی وو ، څومره ډېر توپیر پکې راغلی وو ، نجمه غمجنه خو ښکلې او باوقاره ښکارېدله ، دماشومتوب دحرکاتو او دخوانی د خوږونو اثر پرې نه وو ، لکه زړه رابنګونکې کونډه ښکارېدله ...

- "له ډیره وخته مې غوښتل چې ودې ونیم ..."

ېې لدې چې خواب ووايم ، ومخ ته مې ېې وکتل ...

- "داسې مې انگېرله چې په جګړو کې به شهید شوی ېې ..."

غوښتل مې چې خبرې وکړم خو ونه توانېدم ...

- "مصطفی مراد حضرت! ستونزې انسان ډېرو نابوڅو کارونو

ته اړباسي ..."

انتظار ېې وکړ چې دی به اوس خوله پرانيزي ، مگر ېې فايدي له خپله خايه پاڅېدله ، وېي ويل :

- "هغو باتورانو ته چې په جهاد کې يې سروڼه نذرانه کړل سخت احترام لرم ... تل به دې دا هيله وه چې څوک اسير نشي او په زندان کې ونه وژل شي ... دا غوره ده چې جنګيالي په ميدان شهيدان شي او نه دا چې ځانونه ژوندي دښمن ته وسپاري..."
دهغې لورته ور روان وم ، په جرأت مې وويل:

- "تا پخپله څنگه ځان ژوندي ور وسپاره!؟ ..."

درد منه خدا يې وکړه:

- "هو کي، دادی آخر په خبرو راغلي ، ډېره ښه ده ... زه خپلو کړو ته پلمې نه برابروم ، کله چې ماني دچينايانو لاسته ولوېدله ، غوښتل مې اوسيدونکي يې وژغورم ، او عين وخت کې دهر يرغلگر دلاس متاع نشم ، له همدې امله مې يو سړی غوره کړ او له هغه سره مې واده وکړ ..."

په حيرانتيا مې وويل:

- "څنگه واده ؟ ..."

- "لکه په زرگونو خلک يې چې کوي ... اسلام يې راوړ او زه يې په نکاح کړم ..."

خوآشينې پاڅيدله ويې ويل:

- "ټول کار په سادګۍ تر سره شو ، کله چې پوی شوم نه مې پرېږدي خپل شرطونه مې وړاندې کړل ، ټول يې ومنل ، پوهېږم چې اسلام يې يوه ظاهري ښه ده ، تودوښه او حرارت پکې نشته ، او پدې هم پوهېږم چې هغه هم دوکه کوم، او ځان هم دوکه کوم ... نور څه درته ووايم ... دې ته تياره نه وم چې لېوان مې وډاري ، واده يې کړم ويې ساتلم اولاً تر اوسه پرې ګرانه يم ..."

په حيرانتيا مې وويل:

- "دهغه چا په غېږ کې څنگه ژوند کوي چې نه دخوښېږي ؟ ..."

اوږې يې پورته واچولې ويې ويل:

- "لکه زما ټاټوبی ترکستان چې دیرغلگرو تر پښو لاندې ژوند کوي... لکه ته چې دچېنایانو او روسانو تر واک لاندې اورمچي کې ژوند کوي، دلته هر څه بې روحه روان دي...."

وغومبېدم :

- "روح؟..."

وېي ويل :

- "هوکی، په هیڅ شي کې خوند او مینه نشته آن چې خوراک کوو، څښاک کوو، خوب او ساعت تیري کوو، داټول بې روحه، داسې خوڅېړو لکه نانڅکې، حقیقي ژوندون خپل موجودیت له لاسه ورکړی، مونږ خاندو، ژارو، نور حرکات تر سره کوو لکه د ډرامو اداکاران... مصطفی مراد حضرت ته اوس پوی شوې؟..."

په عصبانیت یې له دواړو لاسونو ټک پورته کړ، چې دخادمانو مشره راغله، هغې ته یې وروپېژندم، وېي ويل :

- "دی ډیر امین خادم دی... نوم یې "تورسون" دی... ترې غواړم چې ښکلې جامې واغوندي... او له هغو کسانو نه یو تن وي چې دباودین مانۍ پرې ښایسته ده..."

زما نوم اوس "تورسون" دی، دباودین په مانۍ کې "گرځم"، داسې "گرځم" لکه خوبولی... دمانۍ مېرمن ترکستانۍ ښکلې ښځه ده، داسې ښکاري چې زما په لیدو خوشحاله ده... دخادمانو په لوکسه کوټه کې دخو کلونو راهیسې د اول ځل لپاره دلږ وخت لپاره آرام ویده شوم، ملا مې خوږېدله، مگر ترکي حمام مې دردونه ډېر کم کړل، وروسته لدې چې ږیره او بریتان مې اصلاح کړل او هندارې ته مې وکتل... څه "گورم" چې دخوانۍ دور راستون شوی!... یا الهي! ته رحم وکړې، خو لدې ټولو سره سره ټول فکر او سوچ مې په غرونو کې له مجاهدینو سره وو، دادی اوس د نجمې فکر هم راسره شو، دهغې په وړاندې مې احساس دهغه چا دی چې مېرمن یې یرغمل شوې وي، نجمه داسې ده... لکه ښکېل شوی ښار چې دښمن پرې واکمن وي، په عشق اومینه کې ذاتي معنی

پر وطني تعلق بدل شوي وو ... ها ... ها ... زه خاندم سوچ مې
دهدف په لور پاتې نه وو ، په دوهمه ورځ يې په لوکسه گاډۍ کې له
خانه سره روان کړم ، يرغلگرو قواوو پورې مربوطه ساحه کې چې له ونو ،
گلانو ، مېوو ډکه وه ، ورسېدو ، ټولو نجمه پېژندله ... ستړي مه شي ته يې
راغلل ، لاره يې ورته پرېښودله ، وربښکته شولو ، بيا په زورندو څانگو ،
گلانو او معطرو مېوو ورگډ شولو، دامې تر مخې روانه وه ، او زه يې تر شا
چوپه خوله روان وم ويې ويل:

- "خلکو به زما په هکله ويل چې : شرف او عفت يې تر پښو
لاندي کړل ..."

وره څانگه يې ماته کړه ، ډوبېدونکي لمر ته يې په پيکه رنگ وکتل ، ويې
ويل:

- "دکومل خلک درواغ ډير ژر سره خوله په خوله نقلوي ، ولي
يې زما مسالې ته دومره ډېره پاملرنه او اهتمام وکړ؟ زه خو د
امير په مانۍ کې له نادانې خدمتگارې پرته نور څه نه ووم؟..."
ماته يې راوکتل ، له لاسه يې ونيوله:

- "د واده مې درته ونه ويل ، چې تاونه منله او انکار دې وکړ؟..."
- "دمنډې وخت وو دمرگ په پوله ولاړ وو"

په تراخه يې وخنډل:

- "لا تراوسه دمرگ په پوله يو ... پوهېږې چې گوداگي حکومت
څومره خلک اعدام کړي؟ ... شمېر يې ... له سلو زرو نه زيات
دی! ..."

په حيرانتيا مې وويل:

- "تر اوسه په مجاهدينو او شهيدانو کې فکر کوې؟..."

په ټيټه يې راته وکتل ويې ويل:

- "خير نوڅه فکر کوې؟..."

- "ستا په شان خلک دامجال نلري چې پداسې مساييلو فکر

وکړي..."

- "ولې زه لکه تا غوندې مسلمان او د ترکستان نه يم ؟ ..."
- چوپتيا خوره شوه ، ورپه سره وه ، لمر دډوبېدو پر مهال عجيب غوندې غمونه پاروي ، لرغوني منارونه دمانام په څېو کې داسې ویده دي لکه دبلال د آذان غږ ، او دمسجدونو گنبخې داسې ویدې دي لکه زور تمساح چې په يوه سهار مې په ژوبن کې لیدلی وو ، دغرونوتر هغو شنو لمنو لاندې چې مونږ پرې تېرېږو ، ودانۍ او کورونه داسې پرتې دي لکه هر څه چې ورته يې ارزښته او بې معنا وي ...
- نجمې چې سور گلاب راگوزاراوه ، ويې ويل :
- "دهغه په وژنه کې مې فکر کړی وو ..."
- "دچا ؟ ..."
- "دباودين ... زما خاوند باودين ..."
- "ولې ؟ ..."
- " فکر مې کاوه ، دامې فرض دي ... مگر رښتيا راته ووايه چې :
کومه يوه بڼه ده ، وژل يې او که نازول په خپله کته استعمالول
بي ؟ ..."
- اوږې مې پورته واچولې ومې پوښتل :
- "دلاسته راوړلو ، نازولو يې څه کته؟ په هرځای کې قصاب خانې ، تشدد او زورونې روانې دي ..."
- "دوژني کته يې څه ده؟ ... دادی زه دې پوښتم؟ ..."
- "هنه يو سپيڅلی غچ او انتقام دی ..."
- "مگر ما يې له نازولو ډيرې لاسته راوړني درلودې ..."
- په کلک مخ ودرېدم ومې ويل :
- "آغلې ! له دښمن سره ژوند تېرول ددوکې او درواغو کاردی ..."
- په حيرانيتا بې راته وکتل وبې ويل :
- "همداسې گنې ؟ ددې معنا داده چې په پوچه فلسفه مې خان دوکه کاوه چې له تباھۍ او بربادۍ خان وژغورم ؟ ... او ددې لپاره چې ژوند وکړم؟ ... ها ... همداسې گنې ؟ ..."

- سرمې و خوخواوه :
- "له همدې کبله خو دکومل خلک درته په ټيټه گوري ..."
- اوبښکې بې تر سترگو وبهېدې ... رانژدې شوه او په سختې ټکانونه راکوي ، او وايي :
- "هغوی نابوهان دي ، نه پوهېږي ... دامې فرض وو چې دامير کورنۍ وژغورم ... او اړينه وه چې بيه بې هم پرېکرم ... مونږ نول ژوند غواړو او له مرگه کرکه کوو..."
- بيا يې داوښکو په وچولو شروع وکړه ، ويې وبل :
- "او ته مصطفي مراد حضرته! په کوم نظر راته گوري ؟ څه گمان راباندې کوي ؟"
- "تورسون ... نوم مې تورسون دی ... پکار ده چې پخوانی نوم هېر کړو..."
- "ستا څه خيال دی؟"
- "زه بې په ډاگه وایم ، يوه ټوټه وچه ډوډۍ له مجاهدينو سره دغرونو په سر ... ماته ستا په دنکه مانۍ کې له سلو خلال شويو پسونو بهتره او غوره ده ..."
- له هسکې څاڅکې وڅڅېدل ، بخني تر مخکې زياته شوه ، دباران دڅاڅکو آرام اواز مو اوریده ، احساس مې وکړ چې بوتان مې پښې زندۍ کوي ، او شنه نيکتايي مې پر غاړه فشار راوړي ، سره لدې چې دتودوالي احساس کوم نژدې ده ساه ورکړم ، هغه احساس چې دډېرې مودې راهيسې رانه ورک وو اوس را پيدا شوی وو ...
- "مصطفي ! ..."
- "ستا خادم "تورسون" ..."
- "چېرته ؟ کومې خواته؟"
- "چېرته چې يوه ټوټه وچه ډوډۍ ده ، لوی باتوران دي دغرونو په سرونو کې ..."
- "لږ وخت ماته راکړه ، په آرامه به پدې کار سوچ وکړو ..."

کله چې دمانی خښتن دلړ وخت لپاره له سفره راستون شو ، زه ترې پټ شوم ، مگر کتل مې چې مانې ته ننووت ، په ورو تېرو سترگو د نجمې په لټه کې وو ، په غېږ کې یې رانیوله او ويې زبېښله ، په ښکلولويې پیل وکړ ، پورته کوي یې او راناووي یې ، هغه ژپره موسکې شي ، هلته دلته سترگې گرځوي ، ښايې لدې وېرېدلې چې زما نظر پرې ونه لوېږي .

- "ته مې په راستنېدو خوشحاله یې ؟ ..."

یې لدې چې سترگې ورپورته کړي ويې ویل :

- "ډېر زیات ... مگر داستخباراتو کسان هره ورځ په سلگونو کسان وژني ..."

- "دا بېله خبره ده ... ولې پداسې وخت کې پکې فکر کوي ؟ زما پکې هېڅ کار نشته ..."

- "باودینه ! ولې ته په ژوند کې دريځ ونلري ؟ ..."

- "بلکې یو محدود دريځ ، زما گراني ..."

- "هغه کوم ده ؟ ..."

- "لدېنه چې اوس خبره راغله ... زما دا دريځ دی چې خپله راسپارل شوې دنده باید پر مخ یوسم او ترسره یې کړم ..."

- "دا چې خپل فرض پوره کړې او خپله درسپارل شوې دنده تر سره کړې ، د دواړو ترمنځ ډیر توپیر ده ..."

- "زما دنده هغه زما فرض دي ..."

- "زه دې غواړم چې انسان واوسې ..."

- "لکه چې بیا مو یې فایده منظرې پیل کړې ؟! ..."

- "حقيقي انسان هغه دی چې دنورو زورېدلیو کېدلیو انسانانو په درد ودرېږي ..."

په ناڅاپي سر تمبکی یې وویل :

- "ته باید پدې وپوهېږې چې که دا زورېدلي کېدلي خلک یې جلبه پرېښودل شي ، په غالب گمان چې ستا او زما دواړو ژوند

ته به دپای ټکی کېږدي ..."

په عجيبه آرامۍ يې وويل:

- "دا مهمه نده ... مهمه داده چې فرض پوره کړي ..."

يې مهاره چينغه يې وکړه:

- "او زه لاڅوک يم؟ زه پدې لوی پوخ کې يو فرد يم پدې

لوی ماشين کې يوه وړه پرزه يم ، او ته له سفر نه راستون شوی

خاوند داسې استقبالي؟! زمونږ هغه پخوانی مينه څه شوه؟

اوزما خورې پتاسې ، رازه چې خپلې خونې ته خو ..."

خپلې خانکړې خونې ته ننوتل ، له خانه سره مې وويل: دا لعنتي ما هم

لوبوي او هغه هم ، که لدې زيات يې ترڅنګه پاتې شم ، ټول افکار به مې

زهرجن شي ، حقيقي سپېڅلتيا او پاکوالي دلته په ښارونو کې نشته ، بلکې

هلته په غرونو کې ده ، چېرته چې خلک آزاد خپلواک اوسي ، پر اوږو يې

وسلې دي ، پکار ده په نژدې مناسب فرصت کې وڅوڅېرم "باودين"

راته غرمه دغرمۍ پر مهال په خير وکتل وېې ويل:

- "دا هماغه نوی خادم دی؟ ..."

- هوکې ... دی چې پخپله دنده کې ښه وړتيا لري ريښتونی هم

دی ..."

- "ته دکومې سيمې يې؟ ..."

- "تورسون" نومېرم دآلتای له سيمې ..."

دخورو مېز له ښو خوراګونو ډک وو ، دباندې اولس د ونو پانې خورلې ،

د ډوډۍ توکړې يې تولولې ، دولورې دردونه يې زغمل ، يې وزليو ،

ولورې نيوليو ماشومانو هغو مالونو ته رنې ، رنې کتلې چې په نقلیه

وسايلو بارېدلې چين او مسکو ته لېږل کېدلې او يا دیرغلګرو پوځونو

کورونو ته دننه کېدلې ... سر مې راباندې وګرځېد ... او ما هغو چرو ته

کتل چې دخورو پر مېز پراته وو ...

- "تورسونه ! ته کولای شې چې ولاړ شې ..."

داراته باودين په ډيره پسته ژبه وويل ، پخلنځي ته ستون شوم ، لکه مار

چېچلی پورته کېږم لګېږم ، هغه تورېدلې چې سوله نه پېژني ، کرکه او

نفرت مې زړه داسې خوري لکه اور چې لرگی خوري ، زمونږ له دين او عقايدو سره ددوی دبنمني مې دپته هڅوي چې څه ليونټوب ته لاس واچوم ... نه داچې دخان دپاره يې کوم ، بلکې پر الهي دين دغيرت له مخې ...

(۱۱)

زه دخپل دبنمن په کور کې اوسېرم ، هغه يوازې دبنمن ندى ، هغه ظالمه رقيب او پورورې هم دى چې زما معشوقه يې رانه وړې او خپله کړېده ، داسې انکېرم ، که دلته راباندې يو کال واوري نو يوه يې حسه آله به رانه سازه شي ... داسې يو بنيادم لکه نجمه ، هوسا ژوند ، دخوراک او پوښاک دپروالې او په سوکاله ماحول کې ژوند کول لکه دا ، په انسان کې دانقلابيت او جهاد روح وژني ، بله ستونزه د نجمې په سترگو کې راته حيرانوونکې ځپانده مينه او شوق ښکاري ، تردې چې زه يې له کتنو او ليدنو شرمېرم ، آن چې اکثر وخت ترې خان ژغورم ، زه داسې حالت ته رسېدلى يم چې ډېر کله دشيې له مخې دهغې په چورتونو سر يم ، غيرت مې پرې وپارېږي يرغل پرې کوم ... دا کور دتېروېستنې او غولونې له شيطانانو ډک دى ، پرون پدې کور کې نځېدونکې غونډه وه ، له يوه سره ټول کېدېدل ، نجمه په رشتيا دغونډې نجمه وه ، سترگو خارله ، چېنایي او روسي پوځي چارواکيو ورسره دنځا هيله درلوده ، خاوند يې دومره څښلي وو چې يې هوبښه پروت وو ، مگر سهار ته ديوه بېرني کار لپاره وغوښتل شو ، وروسته لدې چې ورپښ جاکټ يې واغوست کور وور له کوره و ووت ، ماته ټوله پېښه عادي او ساده ښکارېدله ، مگر گورم چې زما کوتې خواته راروانه ده ، له ډېرې يې خوښ يې مخ تر پخوا لا پيکه شوى وو ، مروندونه يې رانه تاو کړل ، گورم چې مخ يې زما مخ ته نژدې کېږي ...

بادارې ... پرېږده چې سباناری برابر کړم ...

- "هېڅ اشتها نلرم ، او زه دې باداره نه يم ..."
- "مانی ټوله سترګې سترګې ده ..."
- "زه نوره صبر نه شم کولای ..."
- "څه مطلب ؟ ..."
- "ولي ته نه پوهېږې ؟ ..."
- "خوزه له خيانته کرکه لرم ..."
- "له خائن سره خيانت گناه نده ..."
- "خوزه خپل شريعت ته پابند مسلمان يم ..."
- چې پدې سره يې له خپل خاونده کسات اخيسته؟ او که له ماسره يې خواخوږي او شفقت اظهارولو، او که هغه پخوانی مينه ده چې راپارېدلې او بغاوت يې کړی؟ له لاسونو يې په زاريو ونيوله ، او زه يې له کتنو او لاسوهنو ځان ژغورم ، هسې نه چې مقاومت مې کمزوری شي ، په پارېدلي حالت مې وويل:
- "دغرونو په ډډوکې ډير مېرني شته چې له ولورې او نورو عذابونو په سلکو دي ..."
- "هنوی په رشتيا مېرني دي ، خو خپل ژوند هم کوي ..."
- "مګر په هغو حدودو کې چې الله روا کړي دي ..."
- لکه وږي دارونکي لېوه يې راوکتل او گواښ يې وکړ:
- "پوهېږې چې زه جزاهم درکولی شم ..."
- "نو همدا مينه ده؟ ..."
- "هو ، همدا مينه ده ..."
- "او ته پوهېږې چې زه له جزا سخت وېرېم؟! ..."
- "کله چې ددوی خوفناکو زندانونو ته ولورېږې ، چوپتيا او تيارې دې ونغاړي ، تر متروکو لاندې ونيول شي ، هلته به زما ارمان درشي ..."
- په ټول باور مې ورته وويل:
- "ما لا پخوا ځان بړګ ته نذرانه کړی ..."

- "ته له اور سره لوبې کوي ... ته مې حقيقي خاوند بې"
- "مگر ته ديو مسلمان دنکاح په عقد کې بې ، ولو که اسلام بې يوه ظاهري بڼه لري"
- "خير ولې دلته راغلی بې ؟..."

پوښتنې سخت حيران کړم ، رشتيا ، ولې راغلی يم ؟ ټول ژوند مې لدې ظالمانو په انتقام کې فکر کاوه ، مگر چېرې دی هغه انتقام؟ زړه ټکان وخور راوښو شو ، هلته يو حقيقت شته چې دټولو هڅه بې کوم ، زما له نجمې سره مينه وه ، مانې ته ددعوت قبلول دهمدې حقيقت يو ثبوت دی ، پر همدې خای بې پرېنودم او ولاړه ، ټوله ورځ مې بيا تر سترگو نه شوه ، په فکرونو او سوچونو کې پاتې شوم ، ولې وضعيت دومره خراب شو ، پردي مو پر ټاټوبي واکمن شول او حکومت کوي ؟ په تېرو وختونو کې په کاشغر کې ديوه مسجد خطيب راته ويلي وو:

"بچه ! ټول عزت په اسلام کې ده ، که چا بې لمن ونيوله عزت من شو ، او که خوشې يې کړه بې عزته او ذليل شو ، او زمونږ هېواد درانه خوب ته خان سپارلی ، راحت طلبې او بې پروايې ورباندې غالبه شوې ، خلکو پيل کړی ددين يوه يوه ريشه پرېکوي . بچه ! مالداره شتمن سرکښه شوي ، ناداره نيستم تسليم شوي پوهه له منځه تللې ، علماء اميرانو ته په برخه قايل شوي ، فساد ، فقر او جهل خپور دی ، گناهونو رواج موندلی ... بچه ! دا دتباهي او بربادۍ پيل دی ، او زياته بې کړه:

په ختيځ کې غليمان دي ، په لوېديځ کې غليمان دي ، هغوی پر خپلو متو او وسايلو خان ساتي ، او مونږ په تېر برم او شان وشوکت خانونه ساتو ، او لرغونۍ برم او عزت په يوازې توگه دخان ساتنې او ددښمن مقابلې ته کافي ندی ، همدارنکه زياته بې کړه:

بچه ! مسلمانان سره ټوټې ټوټې وېشل شوي دي ، ترکيه جنگونو او ظلمونو خپلې ، عربان ددښمن دآسونو تر پښو لاندې چوپه خوله دي ، کفر يو ملت دی ، او مسلمانان ډير ملتونه ، په همدې سره کولای شي ، پدې پوی شي چې بری څنکه لاسته راځي ، او ناکامي کله پېښېږي ..."

زما داخبرې ډېرې ښې يادېږي ... او همدارنگه نورې ډېرې خبرې چې حاجي خوجه نياز، جنرال شريف خان اونورو به تکرارولې ، هغوی زړور مؤمنان ول ، دمرگ په ساحه کې يې له وېرې د الله په لوري ولاړل ، پدې کې شک نشته چې دې مانې ته راتگ مې يوه شيطاني تېروتنه وه ، پکارده چې ولاړ شم پکارده همدا اوس روان شم مگر وروسته له هغې چې يو څه وکړم ... دهغه وخت په مقابل کې يې دلته مې ضايع کړ ، بيا په غرونو کې دباتورانو په لور په بېره درومم ...

ويل کېږي چې لوی باتور "عثمان باتور" زمونږ دزمريانو لوی زمری مجاهدین راتولوي ، نوي پاڅون ته تياری نيسي ... ولې به دلته پاته کېږم؟ نجمې غوښتل زما په زړه او دماغ کې خميره شوي اسلامي ارزښتونه دمېره په غياب کې په يوه شېبه کې پو پناه او لولپه کړي ، مگر مقاومت مې وکړ ... مقاومت ډير گران وو ، ځکه نجمه ساحرانه غولونې او مکرونه لري ، پر باودين دا ټوله واکمني ، دا عجيبه واکمني ، بل مطلب نه افاده کوي غير لدې چې ډيره پياوړې ښځه ده ، تر آخرې درجې پورې ، پس له دوه ورځو باودين راستون شو ، ډېر سترې ستومانه وو ، ترې وامي ورېدل چې وايي :

- "راته ښکاري چې دډېرو زياتو ستومانيو او سترتيا وو په درشل ولاړيو ..."

- "ولې؟ ..."

- "عثمان باتور او نورو مجاهدينو چريکي جنگونه پيل کړي ..."

- "څه زبان به در ورسوي؟ ... گمان کوي ستاسو دساتولو څه اک لري؟ ..."

- "هغوی پر صنعتي مراکزو حملې تر سره کوي ، پوځي چارواکي بسوي ، او نورې ډېرې رنگ رنگ وژنې کوي ، که ډاکيزه جگړه وي نو ډېر ژر به يې له منځه يوسو ..."

په سترگو کې يې دخوښۍ بربښنا پرک وهل ، مگر پته يې کړه ، په خوراک او څښاک نښتي ول ، په سوچونو کې ډوب ول ، د ورځې په وروستيو کې

خبر شوم ، چې له باودين سره دوه په دوه ، يوه خانگري بڼ ته دچکر لپاره تللي ده ، ډېر وځنډېدل ، مگر نيمه شپه راستنه شوه ، لويه واويلا ورسره وه ، ماني له چينايي پوځي چارواکو او روسي ماهرينو او مشاورينو څخه ډکه شوه د استخباراتو رئيس هم پکې وو ... څه پېښه وشوه ؟ باودين په توره شپه په وژونکي گولي لگېدلې ، ماني ته يې راوور ، نجمه ژاړي نارې سورې وهي ، ويستان شکوي ، او وايي .

- "قاتل مې وليد ... فير يې وکړ ، پخپل آس يې پښه واړوله او د سيند خواته وتښتېد ... کولای شم دلسو زرو ترمځ يې وپېژنم ..."

نجمه تاوېږي او کوکارې وهي ، بې حوصله کي او غوسه دچينايانو او روسانو په سترگو کې څرگنده شوه ، له غمجنې کونډي چې پخپلو اوبڼکو کې ډوبه وه پوښتنې گروېږنې پيل کړې ، دآرامولو هڅه يې کوله مگر هغې کسات او انتقام ته هڅول ، او په اورمچي کې دهر مشبه کس نيولو او زنداني کولو ته ...

داستخباراتو يوه تن وويل .

- "دا په اور مچي کې نننۍ دريمه پېښه ده ... دعثمان باتور سړي گډ وډۍ راپاروي ... يې له تشدد نه بله چاره نشته ... لدېنه زيات تشدد ته ضرورت دی ... ما وويل چې په پېښه کې هر مشبه ترکستاني دې ووژل شي ... مگر زما نظر نه منل کېږي ، هر ترکستاني پدې پېښو کې مشبه گڼل کېږي ... زه پوهېږم چې دا خاينان څنگه پيدا او ونيسم ... هېڅکله به دا پېښې يې جزا پرې نږدم ... په اورمچي کې مو اضطراري (بېرني) حالت اعلان کړي ..."

نجمه دستخت غم ، درد ، سترتيا په حالت کې مرثيه خواني کوي ... د وژل شوي باودين ملگري او دوستان تلل راتلل ، نجمې ته يې د تعزيت او تسليت مراتب وړاندې کول ، عجيبه داوه چې ما يې دځينو په سترگو کې خوښي او هيله ليدله ، هغوی د نجمې خوبونه ليدل ، سره لدې چې دباودين ويني لا وچې نه وې! ... نجمې هود وکړ چې تر يوې اونۍ به

له خپلې کوتې نه راووخې او له چا سره به نه گوري ... گونگوسې په ښار کې ډېرې شوې ، وېره خوره وه ، پرديو پوځيانو په تشوېش کې شپې تېرولې ، له زمريانو او پړانگانو گېډران جوړ شوي وو ، زه له ماني نه دتلو په حال کې وم ، مگر دې پېښې زما تلل وځنډول ، هوکې ، پکارده لږ نور هم انتظار وکړم ... په يوه ماښام مې وليدله چې زما دکوتې په لور راغله ، له خايه پاڅېدم ودرېدم .

- "باداري تاسو..."

په ردو سترگو يې را وکتل :

- "قاتل نه پېژنې؟..."

- "نه څوک دی؟..."

- "هوکې ... ما وژلې دی ..."

- "نجمې ، تاسو؟..."

په وياړيزه توگه يې وويل :

- "هوکې پوهېرې چې ولې؟..."

په ناكرارۍ غږېدله ، زه يې خبرو ته هک پک وم ، يوه خبره مې هم ونكړای شوه ، ويې ويل :

- "د يوه كمين مشري يې كړې وه ، چې لس تنه مجاهدين يې

شهيدان كړي وو ، پدې عملياتو كې روسانو هم برخه اخستي

وه ، پخپله يې راته ټوله كيسه وكړه ... پلمه يې راته داوه چې د

اوامرو مخالفت نشم كولى ، تر دې مخكې يې راسره ژبه كړې

وه چې يواځې دخوزاكي او لوژستيكي توكيو په رسولو كې به

كار كوي او په جنگ جگړو كې به برخه نه اخلي ، په هغې شپه

خوب نه راتلو ، زما د ويده كولو هڅه يې وكړه ... په ده باندي

دغم او خفگان هېڅ اثر نه ليدل كېده ، خوشحالي او خندا يې

كوله لكه چې هېڅ جرم يې نه وي كړى ... تصور مې وكړ ... كه

دا مصطفى حضرت پدې لسو كسانو كې واى ؟ ! ... راومې نيوه

... ورته مې وويل : باودينه پكار ده چې ستا دبرياليتوبونو په

افتخار مېله جوړه کړو او شراب خوري وکړو ... پدې ډير خوشحاله شو ، دډبرو نورو برياليو عملياتو کيسې يې راته وکړې ، او همدارنگه جگرې ته دنورو تياريو کيسې ، خکه عثمان باتور او ملگرو يې دوی ته لوی سرخوړی جوړ کړی دی ...

آه ... بن ته ورننوتو ، دديوال تر څنگه مو قدم واهه ... تمانچه مې پرې را ووبستله ، مخامخ ورته ودرېدم ... له شامې پرې گوزار ندی کړی ... باودينه ! زه دې محاکمه کوم ... باودينه !

ته خاين يې ... دخيانت او دوکې جزا وژل دي ... په خداگانو يې پيل وکړ ... گمان يې کاوه زه ټوکې کوم ... لکه ليونۍ مې پرې چينه وکړه ... پخپل خاي ودرېره ... تر ټولو لويه گناه درواغ ويل دي ... يو درواغ دې داوو ... ماته دې وويل : زه مسلمان شوم ، خو تا يوه سجده الله ته ونه لکوله ، بل درواغ دې دا وويل چې زه له جگرې کرکه لرم ، خو له خناوره پرته نور څه نه وې ... او زه درته داسې وم لکه دشرابو جام چې پرې عادت شوی وې او خلاصيدای ترې نه شوې ... ودرېره ...

ونه خوڅېرې ... رنگ يې والوت ... پخپلو زنگنو راتپت شو ... په سترگو کې مې يې اوشکې وليدلې ... تصور وکړه ! باودين ژړل ! ... ماته يې څومره ډېر خوند راکاوه ... څه شي زمونږ ملک ته راوستی يې ؟ سترگې يې ټپې کړې په زاريو يې وويل :

"نجمې زما ډېره خوښېرې ... دومره مينه چې مې لتا سره کړې له هيچا سره مې نده کړې ... په شرافت مې دې قسم وي (۱) چې داسې کارونه به بيا ونکړم ، ولوکه له پوځه وايستل شم ... ته مې دژوند ټوله سرمايه يې ... ومې خندل ، ماشه مې رابنکله ومې ويل : ... زما هم ډېر خوښ يې ... وژنه به دې له ډبرو ناپاکيو او

(۱) دا دکمونستانو ځانگړی قسم دی چې په شرافت قسم بادوي ، مگر په اسلام کې له الله پرته قسم حرام او شرک دی (ژباړونکی).

چټليو پاک کړي ... درواخله ... درواخله ... درواخله ...
 درواخله ... درواخله ... پينځه فيره ، دهغو مجاهدينو په شمېر
 چې پروڼ يې وژلي وو ...
 دنجمې اوسکې وبهېدې ويي ويل :

- "دکومل خلک به څه ووايي ؟ که لدې ټولو پېښو خبر شي ؟ ..."

بيا يې بهر ته منډه کړه ... پياله په لاس راستنه شوه ...

- "بخښنه غواړم ... هغه لعنتي زه په شرابو روږدې کړې يم ... ډېر
 زر به سره واده وکړو ، گرانه ... مگر څنگه ؟ ..."

پياله يې دباندې گوزاره کړه ... بيا يې په جدیت په خداوو او ويناوو پيل
 وکړ :

- "دباودين يوه ملکري د واده غوښتنه رانه کړې ده ... چې دهغه

ډېر نژدې دوست وو ... تصور وکړه ... دلته دپوځي چارواکو

زړونه له کانو دي ! ..."

له غمونو دکې شپې ورځې مو تېرې کړې ، په اورمچي کې داستخباراتو
 رئيس يې گناه مشتبه مشکوک کسان زندانونو ته اچول ، هره ورځ به يې يو
 يا دوه ترې وژل چې اصلي قاتل پيدا کړي ، کله ناکله به يې نجمې ته
 مشکوک کسان راوستل ، هغې به ويل : نه دی نه وو ، د نيونو او زورونو
 لړۍ په سختۍ روانه وه ، بېرني حالات لاسې سخت شوي وو ، نه يوازې
 په اورمچي کې ، بلکې په ټولو لويو ښارونو کې ، همدارنگه دمجاهدينو
 فعاليتونه هم زيات شوي وو ...

يو ماښام نجمې ته ولاړم ، ومې ويل :

- "دادی دماټم موده هم پای ته ورسېدله ... زما نظر دادی چې

دنڅاښه لويه مېله جوړه کړې ، لوړ پورې چارواکي راوغواړي ...

چې پدې توگه به پر پخوانۍ پېښې پرده واچول شي ، باودين

او کيسه به يې ختمه شي ... زه لا دا وایم چې له هغه چينايي

سره دې دکوژدنې اعلان هم وکړې چې ته يې غوښتې يې ..."

په غوسه يې وويل :

- "باودين مې دې لپاره ووژلو چې ته مې پكار يې !..."

- "كه په رښتيا دې پكاريم ، نو زما دامبله پكارده"

- "هغه څنگه؟ ..."

له مټه مې ونيوله ، خائنه مې راكس كړه ، له خپلې سينې سره مې نژدې كړه ، ومې ويل :

- "زما گرانې ! پكارده چې دبېگناه خلكو كسات واخلو ..."

- "په كومه طريقه ؟ ..."

- "له ماسره ډېره اندازه منفجره مواد شته چې مجاهدينو رالېږلي دي ، كله چې مېله ښه گرمه شي ... ماني به په دوزخ بدله كړو ..."

سر يې وخوځاوه :

- "او مونږ ؟ ..."

- "په شرابو ، نڅاوو او سندروكې به يې ډوب پرېږدو ... ښه چې ترې ليرې شو ، چاودنه به تر سره شي ..."

- "او چېرې به خو؟ ..."

- "دغرونو په لور ... هلته عثمان باتور او نور مجاهدين دي ..."

له خوښۍ يې مخ وخلېد ، شروع يې وكړه له هرې خوا مې ښكلوي ، او زه له ځانه سره واييم :

- "هغه بوډۍ چې په پخلنځي كې كاركوي هغه به له پېښې

مخكې په كومه پلمه لېرې واستوو ، او هغه بېوزلې منگوليايې

بگيوان ته هم پكار ده دژغورنې ومه لاره وسنجوو ، او هغه

دوه واړه ماشومان چې دلته خدمت كوي ، هغوى به هم ښه ته

ولېږو چې هغه كوټه ترتيب كړي چې تا او باودين پكې لوبې او

ساعت تېرى كولې ..."

دوعدې په شپه ، چې تکه توره تياره وه ، په قوي آس سواره شولو دشپې

به تورتم كې وتښتېدو ، چې شانه مو وكتل گورو چې ماني ټوله د اور سره

لمبه ده شاوخوا سيمه يې رڼا كړې ده ، چينغې ، فريادونه ، ديبدارۍ

ځالي، او د شپېليو آوازونه يو په بل پسې پورته کېږي يو دوه ساعته وروسته
مونږ دغرونو په لمنو کې وو ...

له آسه مې راکوزوله ، ومې ويل :

- " نجمې : غر د آزادو ، اتلو مجاهدينو تلپاتي مملکت او هېواد
دی ... "

هغه چې له یخني رپېدله ويې ويل :

- "زه څومره نېکمرغه او خوشحاله يم؟..."

په خندا مې وويل :

- "اوس به د ورينو زېږو جامو غم خانته کوي ... "

ناخپه يې وپوښتل :

- " ددې زړورو کاميابو عملياتو سوچ دې خصوصاً پدې وخت کې
څنگه وکړ؟ ... "

پداسې حال کې چې آس مې تنگ پېچومي ته کشاوه ، ومې ويل :

- " دامې لومړی ځل نه وو ... په اورمچي کې داوسېدو په اوږدو

کې مې دې ته ورته عمليات ډېر کړي دي ... زه د عثمان باتور

په لارښونه روان ووم ... "

په خلاصو سترگو او حيرانتيا يې راوکتل ... زه د دمې لپاره دکېناستو په

حال کې وم چې ومې ويل :

- " کوم کار چې دې وکړ ، د باودين قتل او ددې شپې دپېښې په

هکله ... که دادې نه وای کړي ستا برخليک به هم لکه دهغو

خلکو وو چې دخپل خيانت او ظلم په لمبو کې وسوخېدل ... "

په چيغه يې وويل :

- " څه ؟؟ زه دې هم وژلم؟ ... "

دچين لي او خاتون کيسه راباده شوه ، او چيغه مې کړه :

- "زه يې پلار يم ... "

نجمه پوی نه شوه ، په نورو خبرو سر شولو ، د اوږد سفر، دعثمان باتور

ليدنه اوملاقات ... چې په غرونو کې دمجاهدينومشر دی ...

(۱۲)

په لږه نه بلکې په ډېره اندازه خوښي مې محسوسوله ، دغرونو پر پورېو اوپېچومو ورختلو ، او پر هغو څنډو چې سرې آسمان ته ورنژدې کوي ، د هسکې رونوالی لا زیاتېږي ، هوا لا زیاته سپرېږي ، پوهېږم چې دسینې ليارې او ځانگې مې يو يو پرانستل کېږي ، فکر کوم مارغه يم ، خو وزرونه مې کم دي ، نجمه مې کله ترڅنگه او کله تر شا په آس روانه وي ، دلمر ناو يې ښکلی مخ داغلی ، زیاته سره او غنم رنگه ښکاري ، اوس دادی هغه خپل اصلي بڼې چې دامير په مانۍ کې وه بېرته راگرځي ، خوشحاله او خندانه ښکاري خو لومړۍ ورځې پرې سختې تېرېدې ، ځکه په ترکي سیستم دگرم حمام اخیستو امکانيات نه وو ، او پدې هم ډېره خفه وه چې دسینگار وسایل يې په څنگ کې نه وو ، ښايي دې هم ډېره دردولې وي چې دقوم له مشرانو هغه سرونه يې نه لیدل چې سهار بېگا ورته ددرناوی په توگه ټیټېدل ، دغرونو خلک فطري ژوند لري ، ښځې له نارینه وو سره په ټولو کارونو کې برخه اخلي ، ټول چاپېريال يقيناً هغې لپاره نوی وو ، له يادو شويو سختيو سره سره بيا هم دنورو فداکاریو لپاره هوډمنه وه ، خپله خوښي يې نه پټوله ، وخت ناوخت به يې کېسې تکرارولې ، ... باودين بي څنگه وواژه ، دباودين په سترگو کې وېره ... زارۍ هيله ... هغه نرموونکي کلمات چې دباودين له شونډو څخېدلې وو... زه پوهېدم چې هغې پدې خپل کار څومره فخر کاوه ، او مغروره وه ... پس له سختو سفرونو د (آلتای) غرونو ته ورسېدو ... هلته دعثمان باتور مرکز دی ، هغه روسانو او چينايانو ته په يو برابر سرخوړی پيدا کړی وو ، او توانېدلی وو دوطن دپجيو ځني هغه خاينان دخپلو بدو اعمالو په جزا ورسوي چې د روسانو گوډاگيتوب يې کاوه... عثمان باتور دپړېکنده کتنو خاوند وو ، اوږده برېتان گڼه ډېره ، يوه اندازه غټه پوزه ، دروند ، ښکلی باوقاره څېره يې لرله ، دلږو خبرو او ژور فکر والا شخصيت وو ... زه بي ډېر

بڼه پېژنم ... همدارنگه دهغو مجاهدينو اكثریت پېژنم چې دده ترڅنگ دي ... عثمان باتوردغرونو دستخې یخني له امله درني ، تودې جامې اچولې وې ، خومره ایمانداره وو هغه خلک ، د ایمان په قوت دطبیعت طوفانونو او دغلیم مکرونو ته ټینگ ولاړ وو ، له مرگ او سختیو سره یې اوږده کلونه په مېرانه دغړې ووهلې ، هغه نعره یې چې غرونه خوځول د ... الله اکبر ... الله اکبر تلپاتې نعره وه ، په غرونو کې د مجاهدينو څو متعدد مرکزونه وو ، ما به کله لدې او کله له هغه مرکز سره شپې تېرولې ، د تعدیبونو او ټول وژنو اوږدې کیسې به مې ورته کولې چې غلیم پر اولس کولې ، همدارنگه هغه کیسې به مې هم وراورولې چې په ځینو عملیاتو او یا دترپ او خرپ په جگړو کې مې برخه اخیستې وه ، چې باید په آخر کې دعثمان باتور ترڅنگ واوسم ، چېرته چې ځما اصلي ډله ده ، زه ورته منسوب یم او ورسره کار کوم او هلته به له مصطفی درغا سره یوځای کېرم ...

دڅه وخت له تېرېدو وروسته آس مو له لاسه و ووت ، په غرونو کې یوه واړه کلي ته موپناه یووړه ، ځیني شپانه او کروندگر پکې مېشت وو ، یخني ماته شوې وه ، پدې کلي کې څو شپې پاته شولو ...
نجمې وویل:

- "تر څو به کډه په شاگرځو؟ ..."
- "یا به تلل وي او یا راتلل چې لدې مو خلاصی نشته ! ..."
- "داډیره ستومانوونکې ده ..."
- "همدا جهاد دی ..."
- "دامې مطلب ندی ..."
- "مطلب دې څه دی؟ ..."
- "هغه وخت رارسېدلې چې سره واده وکړو ... ته هېڅکله له فرصتونو کار نه اخلې ... دامیر په مانی کې وروستی لیدنه کتنه دې په زړه کېرې؟ ... کاشکې منلې دې وای ! ..."

په مينه مې له لاسه ونيوله ... زما لاسونه بې رانيول او پر خپل مخ يې
کېښودل ، اوږده شېبه همداسې پاته شولو ، پداسې سترگو چې مينه او
شفقت ترې څخېدل را وکتل :

- "ترڅو به داسې پاته يو؟..."

- "حتماً په کلي کې عالم شته ..."

- "زه به په منډه ورشم او پوښتنه به يې وکړم ..."

- "دا کار ماته پرېږده ..."

- "زه څومره بختوره يم؟..."

- "مونږ تېروتنه کوو ... بلکې دوه مخې لوبه کوو چې بايلات او

کتابت دواړه لري ..."

- "ولې مصطفی؟..."

- "ته گمان کوې ژوند به کوو ، اولادونه به کوو ، هغوی به

غټېږي ، پالنه به يې کوو؟..."

- "دا ټول الله تعالی ته پرېږده ..."

زمونږ واده مختصر او ښکلی وو ، دکلي خلکو راسره برخه واخيسته ،

نجونو ونخل ، شپڼو خپلې ښکلې سندرې راته وويلې ، طبلي او نغاري

وتنګېدې کومو چې زړونه خوځول ، خوراک څښاک مو وکړ ، خوږې لس

ورځې مو تېرې کړې ، لکه له زمانې مو چې غلا کړې وي ، نجمې خپل

ټول زيورات وپلورل ، دوه آسونه مو پرې وپيرل ، او سفر مو له سره پيل

کړ ...

- "گرانې هلته ... چېرته چې زړور مېرني اوسي ... ژوند به کوو ...

هغه يوه بشپړه ټولنه ده له ښځو ، سړيو او ماشومانو سره ... ټول

بې له جگړې نور څه نه پېژني ... جگړه دلته دژوند او آزادۍ

په معنا ده ... جگړه د الله په ليار کې زمونږ ستره فريضه ده ...

او کله چې غالب شولو ، دخپل ټاټوبي مالکان شولو ، خوږ او

زړه راښکونکی ژوند به بيا له سره پيلوو ..."

موسکی شوه ، دهسکې لمنو ته یې وکتل ، کوم چې ورېڅو پوښلي او
بناسته کړي وو ، وبې ويل :

- "آيا لدې اوسني ژوند اخوا نور زړه وپرونکی ، خوږ ژوند هم
شته ؟ ..."

- "هو زما گرانې ! ... کله چې آرامي راشي ، داسلام خاوره اسلام
ته سته شي ... دښمنان وتښتي ... هغه وخت به له ژوندانه
خوند واخلو ... حقيقي نیکمرغي به زمونږ وي ... پکار ده
مونږ دهمدې لوی هدف ، اوچت ارمان لپاره ژوند وکړو ... لدې
مينې په اوچته کچه چې زما او ستا په زړه کې ده ... ټول
ترکستان به دمینې تلپاتې سندرې او نغمه وي ، زه او ته او زمونږ
په شان نور سترگداران به د مقدسې سپېڅلې نغمې دزړه
راښکلو راز او سړيو ... اود همېشه والي راز ... هغه به دخمکې
پر مخ جنت وي ..."

(۱۳)

دا هغه مهال دی چې لويه نړيواله جگړه تونده روانه ده ، له يوې خوا هتler او له بلې خوا د روسانو ، انگريزانو او امريکايانو متحده جبهه وه ، هغه لوی برياليتوبونه چې هتler او دهغه جرمني پوځ تر لاسه کړي وو ، ټوله نړۍ يې لږزه ولې وه ، او په هستۍ کې يې دقوتونو بيلانس گډ وډ کړی وو ، مونږ دغرونو په سرونو کې اوربدل چې جرمنيان دغرب له خوا دروسيې خاورې ته ورننوتي دي ، او روسي پوخونه له سيمې په شا شوي دي ، عثمان باتور د آلتای په غرونو کې په يوه لويه غونډه کې وويل :

- ای ميرنيو ورونو :

اوسنی وخت ډېر ستونزمن او حساس پړاو دی ، زمونږ دهبواد برخليک ټاکي ، بنايي دراتلونکيو څو نسلونو لپاره ، او جگړه مو پردې ټاټوبي اوږده ده ، له هغې زمانې را شروع شوی چې په روسي قيصرانو کې داروپايي بنسټپالو او دمسيحيت دپرکتبانو په لمسون زمونږ په اړه طمعي پيدا شوې ، او له هغه وخته چې دچينايانو وړې سترگې دلگونو کلونو راهيسې زمونږ سترې خاورې ته غځېدلي دي داتلوليو خاوره ... دعتز او کرامت خاوره داسلامي تلباتي جگړو راهيسې ، له هغه وخته چې هر دښمن زمونږ دخاورې يوه ټوټه پرېکړې وه ، داميرانو او واکمنو دغفلت او خر مستيو په نتيجه کې ! ... نه غواړم له تېرو وختونو زيات وغږېږم ... غوښتل مې دا ووايم ، زمونږ خاوره بل څوک راته نه آزادي ، يوازې زمونږ پر اوږو د آزادي ماني ودرېږي ، تېر ځل روسان دمرستو په وړانديز کې رېښتوني نه وو ، همدارنگه چينايانو چې کله دآزادۍ او خپلواکۍ خوږې وعدې راکولې ، پخپلو ويناوو کې رښتيني نه وو ... تر هغې وړاندې ستالين او قيصرانو هم درواغ ويلې وو ، شانگ کای شيک دچين مشر هم درواغ ويلې وو ، او تر هغه مخکې (چن يان چن) هم کذاب وو ، دادی تاسو وينی چې پر هېواد مو اور او اوسپنه حکومت کوي ، په زرگونو خلک پولیکونونو او وژنتونونو ته او سلگونو زره نور

زندانونو ته بيول کېږي ، ترکستاني کورنۍ په ټوليزه توگه بربادې شوې او ژوندۍ تر خاورولاندې شوې ، زمونږ د آزادۍ له سترو مشرانو سره چې کله د دښمن لاسته ولوېدل د جگړې د بندې په څېر چلند ونشو ، بلکې په ډېره بې رحمۍ ووژل شول ، عزت ، حيثيت او نیک نوم پورې بې ملنډې ووهل شوې ، پداسې حال کې چې هغوی زمونږ د خاورې سپېڅلي اصلي بچي وو ، دښمن اوس زمونږ پر سيمو کليو او ښارونو کې د دوکه شوي ، بې ارزښته نسل په رامنځته کولو او روزلو اخته دی ، پدې نوم چې په هېواد کې مو پوهه او پر مخکښ راولو ، دا حيرانوونکې نده چې روسان دنړۍ د عامې آزادۍ لپاره د نازي هنتر سره جنګېږي او په عين وخت کې زمونږ آزادي سلېوي؟! همدارنگه چينايان له جاپانيانو سره ... لکه جنګي غويان ښکر په ښکر دي ... تر ټولو غمونکې داده چې دمسلمانانو د بچيو لويې لښکرې له قفقازه نيولې دغربي ترکستان تر نورو جمهوريتونو پورې ټول له روسانو سره په يوه صف کې دجرمیانو په خلاف ولاړ دي ...!

اي اتلانو! مونږ دخپلې خاورې آزادۍ لپاره جنګېږو ، تيری او ظلم چې په هره بڼه وي نفرت ترې لرو له خپل اسلامي حنيف دين او لرغونو مدني ميراثونو څخه په کلکه دفاع کوو ، روسيه دا اوس خپل نوم او نښان دشرق په روانه جگړه کې دبايللو په حال کې ده ، نژدې ده جرمنيان مسکو ته ورننوخې ، چينايان له جاپانيانو سره په جگړه کې له سختو ستونزو سره مخ دي ...

زمونږ جگړه د الله په ليار کې جهاد دی ، پکار ده داسې گوزار وکړو چې ددښمن ملا پرې ماته کړو ، کله چې بری زمونږ شو ، خپلواکي مو واخيستله ، بيا به دټولو دوستان يو ، زمونږ هيواد نه پر چا تېری کوي او نه په چا کې طمعې لري ، زمونږ خاوره چې له ډول ډول خيراتونو او شتمنيو مالا مال ده واک او اختيار يې بايد زمونږ وي ، آيا مونږ د آزادۍ وړ اولس نه يو؟! روسان زمونږ دچريکي جگړو په منځنيوي کې پاتې راغلي ، اوس يې داوسونو په ټوليزه وژنه لاس پورې کړی او له عام اولسه

يې غچ او کسات اخلي ... نن يې له هيواد شموله عمومي جگړې پرته بله لار نشته ...

د حاضرينو د تکبير نارې پورته شوې او په راتلونکيو ورځو کې د مجاهدينو لېږدول پيل شول ، روسي قواوې په وېره په شا کېدې داوړمچي شاوخوا لس کيلو مترې ته ورسېدو ، پدې وخت کې روسانو خپلې ډبرې لښکري له جرمنيانو څخه د ستالينگراد دفاع او ژغورنې لپاره لېږدولې وې ، په شرقي ترکستان کې د روسي پاتې شويو پوځونو په ټکولو اولسي جنکياليو پيل وکړ ، تردې چې غربي ترکستان ته يې واړول ، چې پدې سره پر عام اولس باندې دروسانو ظلمونه او وحشتونه برېښد شول ، کوم چې د ښکېلاک تر پردې لاندې پټ وو ، ځيني ترکستاني کورنۍ ترې تم شوې وې ، روسانو په زندانونو او پوځي بارکونو کې درې لکه بنديان ساتلي وو ، ځينو راخلاص شويو زندانيانو به دوحشي تعذيب عجيبې وېروونکې کيسې کولې ، د شهيدانو مبارک جسدونه اولاشونه به په لاس نه راتلل ، ځکه روسانو پټ تر خاورو لاندې کول او په حيرانونکو وحشيانه طريقو به يې وژل ، د تصادف له مخې د خفه کوونکي گازونو په زېرمتون کې دوه لاشونه پيدا شوي وو ، چې وروسته معلومه شوه ، د اولسمشر خوجه نياز او پياوړي قوماندان جنرال شريف خان لاشونه وو ، همدارنگه داستخباراتو هغه ودانۍ چې روسانو به دمخالفينو دخپلو عمده کار ترې اخيست دستخو اورښتونو په وجه ونړېدله ، ددې ودانۍ تر خاورو لاندې بشري هيکلونه لاسته راغلل چې شمېر يې درې زرو ته ورسېد ، چې تر ودانۍ لاندې دلوی زندان د موجوديت گواهي يې ورکوله ، او ټولو زندانيانو پداسې حال کې ساه ورکړې وه چې يوه هم د دروازې دخلاصېدو سوچ قدرې هم نه وو کړې ، دا خو لا پرېږده چې څوک يې دېرخلیک په اړه پوښتنه وکړي ، د ترکستاني اولس د مختلفو پرگنو بچي ددې لويې غميزې نندارې ته راووتل ...

نجمې چې اوسنکې يې بهېدلې وويل :

" دا څنگه مړه شوي دي ؟ مصطفى زه ددې تصور هم نشم کولای ، آيا دا دېې رحمې انتها نده؟ آه ... دا تيارې کوتې ... دمرستو هغه کوکارې چې يې خوا به پاته کېدل ... ولورې ... تندې ... څيرونکي گوزارونه ... په دوی کې به هغه هم ول چې دخپلو مېرمنو په سوچونو کې وو ... او ماشومانو په فکرونو کې ... او همدارنگه هغه چې دنکاح لپاره خوښې کړې پېغلې په سوچ کې ... يا الهي! ... دا ممکنه ده چې په نړۍ کې دې داسې پېښه وشي؟! د الله لعنت دې وي پر روسانو ... دنړيوال انقلاب بلونکي له مونږ څه غواړي؟! ... له هغه قوم نه به څه دخير هيله وشي چې يې گناه خلک پداسې غميزو اړوي؟! يو له بل سره غاړه غړۍ هيکلونه وگوره ... پداسې حال کې مړه شوي چې يو دبل په غېږ کې وو حتماً يخنې ډبره وه ... په سخته خواشینی کې الله ته په زاری وو ، هغوی چې دگران هېواد په غرونو او څنکلونو کې آزاد اوسېدل ، پدې دردوونکي توگه وژل کېدل؟! د الله لعنت دې زمونږ پر ذليلو پړوتو دښمنانو وي ... "

له لاسه مې ونیوله ، ومې ويل :

"پس له مرگه انسان دتکليف احساس نه کوي ... خان دې پرې مه خوره ... "

"تکليف مونږ لپاره دی ... مونږ بايد ودرېږو ... تر هغې چې په رگونو کې مو ځواک پيدا شي ، دهر ظالمه ستمگر په خلاف تلپاتې کرکه او نفرت را وپارېږي ... "

"گرانې ! ته مه خفه کېږه دښمنان مو په هرگوت کې ترمحاصرې او برېدونو لاندې دي ... "

نجمې اوشکې وچې کړې وېي ويل :

"مصطفى : نوره درسره نشم گرځېدلی ... "

"ولې؟ ... "

ورو يې وويل:

- "داسې ښکاري چې په پوست مې ماشوم دی ..."
تر اوبو ، او اورښت لاندې خورو ورو هیکلونو ته مې وکتل ، او بيا مې
نجمې او الوتي دردېدلي رنگ ته نظر وکړ ، په غور کې مې ورته ورو
وييل:

- "که الله تعالی زوی راکړ ، خوجه نیاز به يې ونوموو ..."
په ترخه موسکۍ شوه ، هغه کور ته چې پکې اوسېدو ، ورمې وستله ، ومې
ويل:

- "يوه اونۍ وروسته به ستون شم ، د "ابلي" او "آلتای" دوه له
معدنونو او شتمنيو دکې سيمې بايد له روسانو آزادي کړو ..."
سختې جگړې روانې وې ، روسان په تېښته وو ، عثمان باتور په يوه
خانگړې غونډه کې چې ښه ډېر قوماندانان ورته راغلي وو وويل :
- "مېرنيو اتلانو ! : تاسو خبر ياست چې دترکستان چينايي حاکم
(شين سي ساي) څه وکړل؟ ..."

مونږ ټولو سترگې ور واړولې ، پخپله همېشني آرامتيا يې وويل:

- "هغه اوس روسان رانيسي او زندان ته يې اچوي ..."

دا يوه ناخپلې حيرانتيا وه ، ټولو په يوه چيغه وويل:

- "داڅنگه؟ ..."

- "دسياست او مصلحت لوبه ډيره کرغېر نه لوبه ده"

- "مگر هغوی يې مرستندويان وو ، او هماغوی ول ، چې دوی

يې وژغورل ..."

- "هو ، هغوی (شين سي) وژغوره ، چې خپل يې کړي ، ترلاسه

يې کړي او هېواد ترلاسه کړي هغه په نوم واکمن وو ، له

"شانگ کای شيک" سره يې اړيکې نيولې وې ، چې باور يې

ترلاسه کړي او مرسته ترې وغواړي ..."

او دا څرگنده وه چې "شين سي ساي" له روسانو سخت په تنگ وو ، او نه

يې شو کولای چې دهغو له پوځي ماهرينو او سلا کارانو له څارنې خان

وژغوري، مگر ديو لوی شمېر تر ستیدوو وروسته چې له جرمنیانو سره توندې جگړې پر مهال ولاړل ، او وروسته له هغې چې دعثمان باتور مجاهدینو ښه ډېره مرگ ژوبله ور واړوله او لوی شمېر یې وتښتېدل ، ايله شین سي فرصت په لاس راوړ ، او خینې روسي اتباع یې زندان ته واچول، دچین ستر مشر "شاتگ کای شیک" ته یې هیات ولېږلو ، چې معذرت ترې وغواړي ، دتېرو نیمکرتیا وو په هکله دخواشینې څرگندونه وکړي ، او دمجاهدینو په خلاف ترې مرسته وغواړي دا راسره ومنی چې "شین سي" اصول نه لري ... مونږ ته پکار ده چې دروسانو تر ماتې وروسته له چینایانو سره دنوي جگړې لپاره تیاری ونیسو ...

بالآخړه زمونږ سر مشریزې غوندې د عمومي پاڅون اعلان وکړ ، چې داولس هر وگړی دې له خپلې وسې سره له چینایي ځناورو دهبواد ژوغورنې په جگړه کې برخه واخلي ، بیا عثمان باتور دچین حاکم "شین سي" ته یوه اعلامیه ولېږله چې له خپلو پوځونو سره له هېواده د وتلو نیټه ور په گوته شوې وه ، او که نه نو دټولو برخلیک به باوري مرگ وي ...

(شین سي) حیران وو چې څه وکړي ؟ زمونږ دپوځونو په کلانېدې کې وو، (شاتگ کای شیک) ته دلېږل شوي هیات - دده ورور هم پکې وو - خبر هم درک نلري ، زمونږ اولس دځاورې ژغورلو په موخه دیوه افتخار بخونکي پاڅون په لور غوتې وهي ... د الله اکبر ... له نارو پورته هسکه ډکه ده ...

- "مصطفی حضرت له دادی ، دریم ځل لپاره بیا سره وینو .."

کورم چې دټول ژوند ملگری ، منصور درغا دی ...

- "آه ... منصوره ! ... څومره تغیر شوی یې ! دسپین وېښتانو تارونه

دې په سر کې وینم را له غاړې ووزه ..."

کورم چې کېن مروند یې نه ښوري ، ټوپک یې په ښي لاس کې دی ، په ډیره مینه مې په غېږ کې رانیو ... له سره مې وروکتل ، دمخ ښکلا او نازگي یې تر ډېره تللې وه، دتندی وېښتان یې یو یو پاتې او نور تللي ،

مگر ډېره يې شنه بخنه پاتې وه ، چې دسرتمبکې بښکارندويه وه ، او په سترگو کې يې ژورغم له ورايه څرگند وو ...

- "منصوره ! څه حال احوال ده ؟ ..."

- "روسان مو وشړل ..."

ومې خندل ، هر څوک پدې حقيقت پوهېږي ، احساس يې کړه پوی شو چې خواب يې کافي نه وو .

- "مگرانه غجری مې مړه شوه ... روسانو حلاله کړه ، لکه په لويه

مېلمستيا کې چې پسه حالېږي ... لکه دځنګل وحشي ځناورو

ټوټې ټوټې يې کړه ... چينې يې وهلې ، لاس او پښې يې

اچولې ، داړونکي ځناور به ترحم او شفقت وپېژني ... نه

روسان ..."

* خبرې يې اوږدې شوې او د شهادت په گوته يې اشارې کولې :

- "نه ... نه له زندانه زما دوتلو او تېبتي خبر خپور شو ... کاش نه

واى تېبډلې ... دا راته غوره وه چې له هغو هيکلونو څخه يو

واى چې داستخباراتو د ودانۍ په تل کې له لوېدو وروسته

وليدل شول ، نه نه پوښتې چې ولې ؟ ټول ځايونه يې راپسې

وپلټل ، کله چې په لاسته راوړنه کې مې ناکام شول ، تورسړې ،

نارينه ، ماشومان ، ټوله کورنۍ يې راته يوړه ، اوس به وپوښتې

چې برخليک يې ؟ په ټوله خواشيني به ووايم چې ...

چې لارل ! ..."

اوبنکي يې و بهېدې :

- "هغه ذات ته ورغلي چې پر هيچا تيرى نه کوي ..."

سترگې يې وچې کړې وې ويل :

- "گمان کوې چې زما حالت دهغو تليلو له حالته ښه دى ؟ ..."

له لاسه مې ونيو ، ومې ويل :

- "راځه چې خو ... نجمې غوښتل چې ودې ويني ..."

راته وې کتل ، لکه هغه زړه کېسه چې ورياده شوې وي ...

- "نجمه؟..."
- "هو... زما مېرمن..."
- "مېرمن دې؟... دا ناممکنه ده... ته پوهېږې چې ولې؟..."
- باوري مې وخنډل او ومې ويل:
- "له ماسره يې په ډيرو نېوعملياتو کې برخه واخيستله..."
- ترڅنگ مو تېي خبريال چې تازه راستون شوی وو، ناست وو وپي پوښتل:
- "ته مصطفی مراد حضرت بي؟..."
- "هو..."
- خبر يال وخنډل وپي ويل:
- "په اورمچي، آلتای، کاشغر او کومل کې، ستاسو په اړه اعلاميه خوره شوې ده..."
- "پوی نه شوم؟..."
- "ستا او د نجمې په سر انعامونه تړل شوي دي، چې هر څوک يې مړه يا ژوندي وسپاري لوی انعام به ترلاسه کړي... گورم چې ته دلته بي؟... ستاسو کېسه دورځپانو او اونيزو دلچسپه موضوع ده..."
- خپلې اوږې ته مې وکتل، خبر يال ته مې چې په قهقهې خنډل اشاره وکړه وگوره:
- "دويارونې لومړی درجه مډال!..."
- "هو ملگريه: دعثمان باتور له خوا..."
- د سپوږمۍ رڼا خوره وه، منصور درغا مې تر څنگه وو، منصور وغومبېد وپي ويل:
- "دکومل امير مړ شو، گمان کوم وژلی به يې وي، اميران ټول ولاړل، کورنۍ او تور سرې يې هرې خوانه خواره واره شول، دنيا له يې انتها ځپانډو پېښو فواري وهي، لکه داسې چې مونږ ته ټول عمر جگړه ليکل شوې وي..."

- "منصوره د الله تعالى په ليار کې له جهاده پرته بل عزت من شي
نشته ..."

- "پوهېرم .. مگر کله ناکله خاڼته متوجه شم ... بنکلي ورځې را
يادې کړم دورکتوب معصوموالي ... کورنۍ او ځم گاونډ ...
زرغونه ځمکه ... بنکلي سهار ... خندانه دنيا ، دانول ځنگه
ولارل؟! نېکمرغيو ته درسېدو لپاره ددې ټولو ترڅو ځکل اړين
دي؟ او بيا لا کومه ده هغه نېکمرغي؟ دادی مونږ وگتله ... مگر
لدينه چې زيان او گتات موڅو خله تکرار شو ، داهم ډېر ووړ
بنکاري ... کله کله همداسې احساس راپيدا کېږي ... ډېره
بخښنه غواړم ، دانسان په حيث په انسان ودردېږم ... مېرمن مې
ولې مړه شوه؟ بودا پلار مې ځنگه مړ شو؟ او دمور ، ورونو او
کورنۍ وينې مې ځنگه توبې شوې؟ داسې راته وويل شول ،
چې هغوی دقرآن آياتونه زمزمه کول ... او بودا پلار مې آيت
کرسې په لوړ آواز ويلې ... پدې حالت کې جلادانو خندل ...
ولې بې خندل؟! مصطفی! غواړم چې نجمه ووينم ، پوښتنه
ترې وکړم چې لدې ځناورو سره يې ځنگه شپې سبا کړې؟
ځنگه بې ورسره خوراک څښاک ناسته ولاړه کوله آيا هغوی بشر
وو؟ ..."

پوی شوم چې منصور درغا په هغه څه چې ده ته او دده کورنۍ ته پېښ
شوي دي ، ډېر زيات دردېدلی دی ، او دغم هغه څپې چې ورباندې
راخي دده احساسات راپاروي ، نژدې ده حواس ترې يوسي ، په شفقت
مې پر اوږه لاس ورکش کړ ، ورو مې وويل:

- "پر الله دې باور شته؟ ..."

- "هو ولې نه ..."

اوبنکې يې وبهېدې او دا آيت يې زمزمه کړ:

- "الذین اذا اصابتهم مصیبة قالوا انا لله وانا اليه راجعون ..."

ترجمه : "هنوی ته (زېری ورکړه) چې دمصیبت پر وخت وايي :
مونږ دانته یو ، او الله ته ستنېږو"

(۱۴)

لاس یې مونږي کړ ، شونډې یې وچپچلې ، په لېونتوب یې چینه کړه .
- "نامرادي اومايوسي مې نژدې ده ستونۍ راخفه کړي ..."
دا دشین سي سای دلوی ترکستان د سترحاکم وینا ده او همدا رنگه له
غم او غوسې ډک حالت کې یې وویل :

- "ددې لپاره چې دترکستاني اولس له شره خان وژغورم ، زما
فرض دا وو چې یا پر روسانو بروسه وساتم او یا پر چینایي
مرستو، په یوازې خان مې هېڅ نشوای کولی ... ددې معنی څه
ده ؟ ددې معنی داده چې ټول عمر باید پر روسي یا چینایي
متو بروسه ولرم؟ له همدې کبله مې هېڅکله د آرامۍ ساه وانه
خیسته او سوکالي مې تر سترگو نه شوه ..."
یوه چینایي جنرال خواب ورکړ :

- "پدې مو هېڅکله سوچ ونکړ چې دشرقي ترکستان له خلکو
دوستان ونیسو ..."

شین سي وغرمېده ، وېي ویل :

- "دا ناممکنه ده ، یرغلگر او ښکېل شوي سره نه دوستان کېږي
... په هر څل مې هڅه کړې چې مقاومت او پاڅون په تشدد او
سختۍ غلې کړم ، ځکه بله لپاره مې نه درلودله ... ساده نه یم ،
زه هغه کوم چې عقیده لرم تر هغې بله ښه نشته ... وگوره ...
شاوخوا غرونه لکه باران راباندې سرې کولی اوروې ، دروسي
مرستې تر ختمېدو وروسته ... که "شانگ کای شیک" پخپله ژمنه

وفا وټکړي ، نو اورمچي به ډېر ژر له لاسه ووهي ، او په مياشتو کې به داسې قصايي شو چې د ترکستان تاريخ نه وي ليدلې..."

(شين سي) د آرام خونې ته ولاړ ، وارخطا او عصابي وو ، خانته يوازې په سوچونو کېناست ، په خان نه پوهېده چې لږ وخت پرې تېر شو او که ډېر ، مگر کله به چې سر راپورته کړ ، گوري چې خادمه به ولاړه ده ، او په لاس کې به د اوبو جک او گيلاسونه دي ، په حيرانتيا به وويل :

- "له څه وخته ته همداسې ولاړه به؟..."

- "له شاوخوا نيم ساعته ..."

- "خير ولې دې خبرې نه کولې؟ چوپتيا دې کله ناکله پر ما درنه شي ..."

دا جينې دخوښۍ په خلاف مجبوره وه له چينايي حاکم (شين سي) سره واوسي ، پدې سره يې خان او خپله کورنۍ ساتله ، دا يوازينۍ پېغله نه وه ، مگر دا د څو لږو مياشتو راهيسې دلته وه ، د (شين سي) ترې بد نه وو راغلي ، هغه تل چوپه خوله وه ، همدې چوپتيا به ډېر خوند ورکاوه ، بنځي عموما ډېرې غږېږي مگر دا يوازې دپوښنې خوابه ته خوله پرانيزي او کوښښ کوي په لږ نه لږو کلماتو بسنه وکړي، (شين سي) ورته وويل :

- "که مونږ لدې خايه ولاړ شو ، ته پاته کېږې او که له ماسره ځي؟..."

- "زما باداره! زه ستا د امر تابعداره ..."

ښکاري چې په مطلب ونه رسېدله ...

- "درسته ده ... که ترکستانيان راباندې غالب شي ، نو بيا؟ .."

هغه خپله خبره لانه وه پوره کړې ، چې ور وېي کتل ، په ټوله سادگۍ به وويل :

- "هغه وخت به دخان ژغورنې په فکر کې بهي ، نه لکه زما په شان خلکو په فکر کې ..."

- "هغه څنگه؟..."

- "دلیارې په اوږدو کې بنځې ډېرې دي ... او زه لا څوک يم؟ ..."
سر بي وخواوه ، وبي ويل :

- "نو ته همدلته پاته کېږي؟ ..."

په ټول سکون بي وويل :

- "هو ، تر هغې چې کورنۍ مې راشي ، او يو مې سي ..."

جک او ګلاسونه يې په يوه ګوزار مات کړل ، چيغه يې کړه :

- "تاسو يو هم د زړه په مينه راسره نه اوسئ ..."

- "زه ستا د خبرو په مطلب ونه رسېدم ، لکه چې خپل فرض مې

درست ندي ترسره کړي؟ ..."

- "ناپوهې! زه له فرض او دندې نه غږېږم ..."

- "باداره! خیر له څه شي غږېږي؟ ..."

- "دزړه له مينې ..."

په وېره يې ور وکتل ، څه يې ونه ويل چوپه وه ...

شين سي د شونډو لاندې وويل :

"په ټول ژوند وېره خوره ده ، دلته خلک ټول له وېرې خوځېږي ، او يا

په مصلحت ، آن تر چينايي پوځيانو پورې ، کله چې په جگړه کې پوی

شي ژوند يې په خطر کې ده ، بيا پر مخکه سجدې لکوي دژغورنې

آوازونه اوچتوي ، له ترکستانيانو سپارښت غواړي ، او ځينې خو اسلام

راوړي ... او ددښمنو ترکستانيانو دين قبلوي ، روسان راسره مرسته کوي

او پوځيان رالېږي خو دقيمت په بدل کې ... يا به حکومت نيسي او يا به

د اومو موادو پر زېرمو قبضه لکوي ، او يابه دکمونستو ملگرو په لټه کې

وي ، او پخپله ماته يې هغه وخت مرسته راولېږله چې له ستالين سره په

لېدو کې مې باوري کړل چې زه ستاسو مخلص يم ..."

يو ځل بيابې خادمې ته مخ کړ :

- "لاړه شه ، دوزخ ته ..."

- "له مانۍ و ووځم؟ ..."

- "دوزخ نه پېژنې؟ ..."

- "دوزخ ... دوزخ ... خای يې سېي راته معلوم ندی ، خو کولای شم پوښتنه يې وکړم ..."
- په کرس کرس يې وځنډل او په لوړ آواز يې وويل:
- "درخه ، لېونی ، ولاړه شه ..."
- کله چې په وتو شوله ، بېرته وگرځېدله وېي ويل:
- "باداره راياد شول ، دوزخ هلته ده ... په آخرت کې ، چې بدان ، کافران او دالله دښمنان ور اچول کېږي ..."
- پر کوچ ډډه شو ، ورته وېي کتل ، وېي ويل:
- "هملته ولاړه شه ..."
- "زه لا تر اوسه ژوندی يم ..."
- نور نو په ژور خوب ولاړ ، له خرېدو داسې معلومېده چې دوه ، درې شپو راهيسې يې خوب ندی کړی ، خادمه ولاړه پاتې شوه ، بيا په څه شور وپښ شو ، گوري چې ولاړه ده :
- "ته له کومې راغلې يې؟ ..."
- "زه له ليرې شماله راغلې يم ... دسايبيريا له اطرافه ، هېرډې کره چې ديوه سفر په يوه مېلمستيا کې مې گيلاسونه او مېوې در وړاندې کولې ... زه دې خونبه شوم ... چې نوره کيسه تاته پخپله معلومه ده ... کله چې ته لدې خايه ولاړ شې ، زه به شمال ته ولاړه شم ، خپل مور او پلار به لتوم او پيدا کوم ..."
- دېره ښکلې ، زړه راښکونکې خو ساده انږه وه ، ځانته يې راکش کره پخپلو ورنو يې کښنوله ، او پروښتانو ، نری پوزې ، غوړو شونډو ، غټو سترگو به يې لاس راکاږه ، بيا به يې ښکل کره ، لکه گلابي خوب چې ويني ، وېي ويل:
- "رئيس نور دهېڅ کار نده ... لدېنه چې حکومت او نفوذ ولاړ ځواني او مينه هم ولاړل ... نوم مې دې هېر کړی ، له ماسره غير له تشو خيالونو نور څه نشته ، کوم چې ماضي پخپله غېږه

کې له موسکا وو او اوشکو سره ساتلې ... تل جگره ... نورڅه
 نشته يې له جگرې ...
 په زور زوره دروازه وټکول شوه ، خادمه په ټيټېدو ووتله ، پوځي لور
 پورې چارواکي ننوت:

- "صیب ! مرسته را ونه رسېدله، او مسلمانو ترکستانيانو اورمچي
 کلابند کړی ... له ښاره بهر خونړۍ جگرې روانې دي ... هېڅ
 پر مخکښ نه کېږي ..."

- "نور اضافي لښکر واستوی ..."

- "په شا تگ کې خو به فکر نه کوئ؟ ..."

- "په شا تگ لېونټوب دی ، که شا تگ مو وکړ پوهېږئ ، پایله به
 يې څه وي؟ ..."

- "څه به وي؟ ..."

- "مسلمانان به مو له هرې خوا وټيټوي ... له هرې خوا به
 راباندې غوږې وهي ، په ټول باور ویلای شم چې جگره به
 بایلو... ټول به مړه کېږو ، اورمچي محفوظه کلا ده ، کولای
 شي تر ډېره مقاومت وکړي ، بې لدې چې تر مرگه مقاومت
 وکړو بله لاره نشته ... او یا دا چې مرسته راشي ... ولاړشه او
 ټولو قوماندانو ته يې اعلان کړه ..."

پوځي چارواکي زړه نازړه وویل:

- "عثمان باتور په الرېلي اعلامېه کې زمونږ د وتلو په صورت کې
 زمونږ د سلامتیا پوره باور راکړی دی ..."

شین سی وخنډل ، وبي ویل:

- "زه دجنکالیو په ژمنو باور نلرم ..."

- "مگر صیب ! هغوی درواغ نه وايي ..."

شین سي قهقهه وکړه ، وبي ویل:

- "مونږ په زرگونو ځله غولولي دي ..."

- "مگر، هغوی ..."

حاکم خبرې ورباندې قطع کړې ويې ويل :

- "خه ، درومه... تر وروستۍ شېبې مقاومت... نه تسليمي او نه په

شا تگ ..."

ضابط ولاړ ، حاکم خاتنه پاته شو ، زړه تنگوالي ، او بې اندازې وسوسو

سخت زور اوه :

"کله چې سر لښکر نهيلی ته ورسېږي ، بکار ده خان وژنه وکړي خو تسليم

نشي ، او ښه خان وژنه هغه ده چې د جگړې ډگر ته ودانگي ... زه په

همدې کې فکر کوم ... ورور مې د چين پلازميني (شون کين) ته

ولېږه ... چې تش لاس به نه را ستنېږي ... دا اوس د چين او جاپان تر

منځ جگړه روانه ده ، دچين مشر تابه د جاپانيانو له فشارونو او ډېرو

ستونزو سره مخ ده ، مگر (شاتگ کای شيک) به پرېږدي چې شرقي

ترکستان مو له لاسه ووځي ، ددې معنی به دا وي چې روسان به بې تر

ستونې تېر کړي ، مرسته ضرور رارسېږي ..."

په همدې مهال کې چې دی په خپلو افکارو کې ډوب دی ، چوپه خوله

خادمه بيا راغله ، خه خوراک او د شرابو بوتل يې ورته راوړل ، وروسته

تر هغې چې خوراک يې په مخکې کېښود ، وويل :

- "صيب ! زه غواړم چې ولاړه شم ..."

په حيرانتيا يې ور وکتل ويې ويل :

- "ولې؟..."

- "زه دلته سخته بهرېږم... جگړه وار په وار رانژدې کېږي ..."

قهقهه يې وکړه ويې ويل :

- "له مرگه وېرېږي؟..."

- "هوکې..."

- "ستا مرگ او ژوند خه ارزښت لري ؟ ..."

- "نه غواړم ، چې مړه شم ..."

- "دادې بس نه ده چې زما تر څنگ واوسي ..."

- "ته مشر صيب يې او زه يوه چوپړه خادمه ..."

تراوه يي اورته وکتل ، ورباندي گرانه وه ، د مخ بسکلا ، چوپتيا او ساده گي بي خوند ور کاوه ، له ډېرو نورو بنخو په تنگ راغلی وو ، تعليم يافته کانې بي ډېرې تجربه کړې وې همدا رنگه هنرمندانې يي ازمويلې وې او له کمونستو ريفقاتو سره يي ژوند تېر کړی وو کومې چې اکثر د ستالين جاسوسانې وې ، همدا رنگه هغه چينايي پېغلې چې د ده نوي ټاټوبي ته راکډه شوې وې خوندي هم خکلی وو ... له ټولو ستړی او خوا بدی وو مگر په زړه کې يي ددې ساده گي مينه لا پر خای وه دا ولې ؟ په دې باندي دی پخپله هم نه پوهېده ... د زړه خانته خپل اصول دي ...

ترهغې وروسته چې غوسه يي سره شوه ، بيا يي ور وکتل :

- " په ژوند کې څه هيله لرې ؟ ... "

- " چې خپلې کورنۍ ته ستنه شم ... چېرته چې څرځايونه او

ورشو گانې دي ... "

خبرې يي ور پرېکړې وېي ويل :

- " نه غواړې له ماسره پاته شي ؟ تانه به هرڅه ډېر وي ، لکه

خوراکونه ، جامې ، سره او سپين ، حمايت او ساتنه او داسې

نور ... "

جينۍ په ژړا ، نارو سوړو پيل وکړ چې ده پرې چيغه کړه :

- " په اور به دې کباب کړم ، سر کښې ... "

اوبښکې يي له وېرې پاکې کړې ، وېي ويل :

- " ما تاسو ته دتکليف رسولو سوچ هم ندی کړی ... "

- " او کورنۍ به دې ، تور زندان ته ولېرم ، چې بيا ترې وتلاي

نشي ... "

پښو ته يي په ژړا ولوېدله ، وېي ويل :

- " بخښنه راته وکړه ... رحم راباندي وکړه ... زه دخپلې تېروتنې

معافي غواړم ... "

- " څه درومه ... "

ووتله ، داسې رپېدله ، لکه مارغه چې په توره ، یخه شپه باران لنډه کړې وي او له یخه رپېږي...

(۱۵)

تر ډیر انتظار وروسته د (شانګ کای شیک) مرسته راوړسېدله ، په ترکیب کې یې شپږ خان وژونکي کڼدکونه هم وو ، چې په نویو وسلو سمبال وو ، او د چینایي ، جاپاني جکرې له ډگر نه را ایستل شوي وو ، پداسې حالت کې دغه چینایي قواوې راوړسېدې چې (شانګ کای شیک) دانګرېزانو پښو ته په ژړا لوبده چې په (برما) کې دچاپان په خلاف نوی جبهه پرانېزي ، او پدی توګه وتوانېږي ، دجاپاني پرمخ تلونکي غالب پوځ پښه له خپلې غاړې اوچته کړي، کله چې داشپږ کڼدکونه دترکستان له سرحده را اوښتل ، دسرحد قواوو یې مخه ونیوله ، خو چینایي قواوو غوښتل له دوکې کار واخلي او یې له مقاومت له سرحده واورې ، دچینایي قواوو قومندان ، ترکستاني قوماندان ته ورغی ، ویې ویل:

- "مونږ بل هدف نلرو ، یواځې د(شین سی) تادیب او داعمالو په سزا رسولو پسې راغلي یو، ځکه هغه یې لارې شوی ، او روسانو سره ملګری شوی ، بل هدف نلرو یې لدې چې خاوره مو درته له کمونستانو پاکه کړو..."

ترکستاني قوماندان وویل:

- "لومړی خپله خاوره له کمونستانو پاکه کړئ او بیا زمونږ..."
 - "ټوله همدا یوه پروسه ده ... او مونږ سره دوستان یو..."
 - "صیبانو! تاسو پدې پوه شئ چې مونږ پخپله کولای شو خپله خاوره له کمونستانو پاکه کړو ، او همدارنګه ستاسو له خاین حاکم نه ... مونږ (شین سی) ډېر ښه پېژنو ... مونږ مسلمانان یو او هغه مونږ ته دکمونستي جریان مقابلي لپاره ډېره ښه پلمه ده..."

چينايي قوماندان وويل:

- "زمونږ په مقابل کې ستاسو مقاومت شين سي ته لا ډېر فرصت په لاس ورکوي...."

- "تاسو هم دننمان ياست ..."

- "شين سي به مو جرړې وباسي ..."

- "هغه په اورمچي کې کلابند دی او تبتېدلی نشي ..."

- "ښه ده ... مونږ به پخپله لاره بېرته ستانه شو ، دا لوی خطر به تاسو ته پرېږدو چې پخپله يي علاج وکړئ ..."

لا ډېرې ورځې نه وې تېرې ، چې دوکه رسوا شوه ، چينايي خان وژونکي کندکونه په ناخبرۍ کې را وړاندې او دسرحد له ساتونکيو راتاو شول ، دچينايي يرغلگرو لښکرو په نسبت يي شمېر ډېر کم وو ، دا يوه نا برابرې جگړه وه ، چينايانو ته داوښتو لاره خلاصه شوه ، دوی دسيمې دخلکو له مقاومت سره مخ شول ، ډېر تلفات يي ورکړل ، له ډېرو کړاوونو وروسته اورمچي ته ورسېدل ، هلته چې (شين سي) په کلابندۍ کې شپې تېرولې ځکه چې ښار دعثمان باتور پوځيانو کلابند کړی وو ، سمدستی (شين سي) له روسانو سره اړیکو پرېکولو او(شاتگ کای شيک) سره ديوځای کېدو اعلان وکړ ، دادی چينايي لښکري دعثمان باتور مقابلې ته لکه مېړيان راخوشې دي او راوړسېدل ...

عثمان باتور وويل:

- "ای اتلانوا! ... زه لا تر اوسه مايوس او نا امېده نه يم ..."

- "جنرال صيب! ... لدې چينايي لښکرو سره چې اول او آخر يي

نه معلومېږي مقابله ډېره گرانه ده ..."

عثمان باتور په باوري توگه په مسکا وويل:

- "دمهربان زړه په لور ... دغره په لور ..."

- "څنگه؟ ..."

- "مصطفى حضرت! له هغه ځايه به يي بيا شروع کوو ..."

- "صيب! ..."

- پوهېرم چې څه وایي ، ته غواړې جگړه د اورمچي پر شاوخوا روانه وي ... شونې ده ، ترمرگه مقاومت وکړو ... دا مهمه خبره ده ... خو تردې مهمه داده چې ژوندي پاته شو او داسلام خاوره ترې پاکه کړو ..."

غرونو ته دپناه ورلو اعلان یې وکړ ...

غرونو ته اور روان یو ، زخمیان ، جنازې ، او غمونه مو له خان سره بار کړي ، نا امېده نه یو ، مونږ خوشحاله وو ، ځکه دښمن ته مو ډېر تراخه خوندونه ورځکلي وو ، ډېره مرگ ژوبله مو ور اړولې وه ، ډېره غټه بیه یې پریکړې وه ، زمونږ مورال جگ وو ، هودونه او ژمنې مو تازه وې ، غر یوخل بیا داتلو باتورانو په موجودیت رنگین شو ، دتکبیرونو ، لمنخونو او تلاوت لوړ آوازونه یوخل بیا پیل شول ، همدارنگه پوځي مانورې او تمرینونه شروع شول ... خندونکې داوه چې ، شانگ کای شیک ، د (شین سي) هغه ملگری چې مرسته یې ترې غوښتې وه دبرطرفی فرمان صادر کړ ، پر ځای یې بل چینایي حاکم د "اوجون شین" په نوم مقرر کړ ، عثمان باتور موسکی شو وبې ویل:

- "پر نا اهله دتش لاسي سخاوت همدې ته وایي ، لکه زمونږ هېواد چې ددوی شخصي ملکیت وي! ..."

نوی حاکم "اوجون" ډېر سرسخت زړی او عصباني وو ، ددې لپاره چې خپله وړتیا یې ښودلې وي ، دجرړې ویستو ډېر سخت او کرغېرن پلانونه یې تر کار لاندې ونيول ، ډېره بده پکې داوه ، چې دمتقفې فرهنگي طبقې دنیولو او زنداني کولو امر یې صادر کړ ، خصوصاً دعلماوو لیکوالانو ، او شاعرانو ... ولو که وسله یې نه وي پر اوږه کړې ، لویه قصابي یې پیل کړه ، دردونکې کیسې یې دهبواد په هرگوت کې کېدې ... یوه ورځ غمجنه فضا په ټول غره خوره وه ، منصور درغا وویل:

- "دا کرغېرن هڅه کوي دامت روح ووژني ..."

په خواشینۍ یې وویل:

- "د فکر خاوندان (فرهنگیان) داسې حلالېږي لکه پسونه! ..."

- "هو ، دین او اصیل فکر داوولس وجدان وي ... همدې لوی مجرم دنخبې په منځ کاري کوزارونه پیل کړي ..."
- منصور درغا په ژرغوني حالت وویل:
- "داسې شاعر پېژنم چې همېش دبریاوو او راتلونکیو سبانیو هیلو اشعار او ترانې بي ویلي ..."
- "او زه داسې عالمه پېژنم چې دخوانانو تر فکري بي لاری وروسته بي داسې اسلامي درسونه له منطقي استدلال او تحلیل سره وړاندې کول چې عقل به ورته حیران شو ..."
- "آن د مکتبونو شاگردانو چې په کوم مظاهره او لاریون کې بي ترانه ویلي یا شعار بي ورکړی دی ، دټول وژنې سیمو ته بیول کېږي! ..."
- نجمه راغله ، ماشوم بي پر اوږو ده ، چغېږي ، هغه بي غلی کوي ، وبي ویل:
- "دافرهنگیان ولې تر اوسه هلته پاته دی؟ هغه فرهنگي چې وسله نه اخلي ، د جگړې لپاره غره ته پناه نه راوړي ، رېښتونی حقيقي فرهنگي ندی ..."
- په خواشینۍ مې وویل:
- "دا فرهنگیان خپلې ستونزې لري ... زموږ اولس په هرځای کې دوی ته ددوی وینا وو ، خبرو ته اړ دي ، ضرورت لري ، دوی هماغه د وسلوالو رول لوبوي کوم چې په غرونو کې دي ، کېدای شي رول بي تر دوی هم ښه وي ... له همدې وجې خو گورې چې غلیم بي تر نورو دمخه د مرگ ډگر ته روانوي ... خکه هغوی بي په خطر پوی دي ..."
- چریکي جگړه له سره پیل شوه ، چینایانو درک کړه چې جگړه نده تمامه شوې ، په هر ساعت کې یو کس له غرونو څخه دبرید لپاره سیمې ته راکوزېږي ، یا یرغلگر تښتوي ، یا تاسیسات له منځه وړي او یا هغه امنیت

ګوانسوي چې غلیم یو رېښتونی واقعیت ګڼلی وو ، چینایي بری پر درونو ، بربادیو او همېشنيو عذابونو واوښت ...

په همدې وخت کې د (ایلي) په سیمه کې د یوه مخلص هېواد وال تر مشرۍ لاندې یو بل اولسي پاڅون پیل شو ، هغه لوی اسلامي عالم وو ، شېخ علي خان نومېده ، هغه له سختو خونړیو جګړو وروسته د (ایلي) ولایت ونيو ، او په (۱۹۴۵) م کال کې یې خپلواکي اعلان کړه ، شېخ علي خان دشرقي ترکستان اولسمشر شو ، عثمان باتور او نور مجاهدین ورسره یوځای شول ، دهمدې باتور جنرال عثمان د تجربو په رڼا کې د (آلتای) او (شوشک) ولایتونه هم آزاد شول ، چینایي دښمن ته ډېر سخت مالي او ځاني زیانونه واوښتل ، دشېخ علي خان ولسمشر په فرمان جنرال عثمان باتور د (آلتای) ولایت والي تعین شو ...

شېخ علي خان دا بری دهغو روسي وسلو په زور تر لاسه کړ چې یوازې د یوه شرط په منلو یې تر لاسه کړې وو ، هغه دا چې ترکستان به له چینایي وجوده پاکوي ، دا ممکنه نه وه چې چینایان دې په یوه ورځ کې تسلیم شي بلکې هغوی تر مرګه مقاومت وکړ ، دترکستان اسلامي پوځ شمېر زیات شو ، دهبوادوالو هیلې تر سختې اوږدې مبارزې وروسته بیا راژوندی شوې ...

مګر منصور درغا وویل:

- "دادی مونږ جګړه ګټو ، خو زه وېرېرم ..."

باوري مې وویل:

- "وېره هېڅ معنی نلري ، ازمويلې مو ده ، چې بری مو پر متو

ترلاسه کېږی ..."

منصور درغا وویل:

- "بې وسلې مې څه ارزښت لري؟ ..."

پوی شوم ، له شېخ علي خان سره دروسانو دوسلو مرستو ته یې اشاره کوله ، منصور د روسانو پر ارادو شکمن دی ، خصوصاً پر جرمنیانو تر بري وروسته چې وړوکی هیواد مو له بلې غموونکې لوبې سره مخ نشي ،

دهغه پنډوس لوبه چې د زورورو قدمونه يې يوه او بل لور ته شوت کوي! ...

- "منصوره! نړۍ په بدلون کې ده ، دوهمې نړيوالې جگړې ټولو ته نه هېرېدونکي درسونه ورکړل ..."

اورې يې وڅوڅولې وېي ويل:

- "بلکې بريمنې خواوې له کبر او غروره لډک شوي دي ..."

- "کهډای شي دهېواد ښکېلاک مو په بل څه بدل شي ..."

- "مصطفی! مطلب دې څه ده ؟..."

- "مطلب دا دی چې ښکېلاک به په دوستۍ واوړي ، يعنې سبا به له مرستندويه روسانو سره دوستان يو او د اوږدې مودې قربانۍ به مو عبت تللي وي! ..."

منصور واړه ماشوم ته وکتل وېي ويل:

- "زه ستا واړه ماشوم ته گورم ... پوهېږې زه ددې لپاره هم غمجن يم ..."

- "هغه څنگه ؟ ..."

- "ته گمان کوې يوازې مونږ دخطرونو او غميزو ډک ژوند تېر کړ؟ ... مگر په ټول باور درته ويلای شم چې دی او دده نسل به تر مونږ زيات بد مرغه وي ..."

نجمې خپل ماشوم په مورنۍ مينه تاوولو او سينې ته يې نژدې کولو ، وويل:

- "زما د زوی په اړه داسې مه وايه ..."

ما وخنډل ، منصور هم وخنډل ، خو خپله خبره يې له سره ونيوله :

- "مغلوبو چينايانو دسولې وړانديز وکړ ..."

- "وړانديز مو ونه منلو ..."

ما ته يې مخ کړ ، وېي ويل:

- "پدې خبر يې : روسانو پر ولسمشر زور اچولی ، چې د چينايانو

د سولې وړانديز ومنې! ..."

- په عصبانيت مې وويل :
- "په کوم اساس؟ ..."
- منصور اورې وخورولې ، وويل :
- "دچينايانو دولتو او زمونږ ذاتي خپلواکي په اساس او پدې اساس چې په وظيفو کې دهغو پر ځای ناست يوا..."
- "تر دې نور څه غواړې؟ ..."
- "زه پوره خپلواکي غواړم او غواړم دا ووايم چې د روسانو شوق زمونږ د اولس تر شوقه هم ډېر وو ... مونږ دچينايانو پوره ماتې او بې قيد و شرطه وتل غوښتل ... خو روسانو نور څه غوښتل چې په مطلب پخپله پوهېږي ..."
- نجمې ماشوم کرارولو ، وويل :
- "دکوم آرام ژوند خوبونه مو چې ليدل هغه ژوند راستون شوي ... دادی اوس خپلو کليو او کورونو ته ستېږو څه ناڅه هوساينه مو په برخه شوې ... راتلونکی راته ټېکمرغه ښکاري ..."
- منصور په لاس دنه منلو اشاره وکړه ، وويل :
- "دتور سرو خبرې همېش په نېک نيتي او خوشباوري بنا وي ..."
- بيا مې غوږ ته رانژدې شو ، ورو بې وويل :
- "عثمان باتور دروسانو ټول وړانديزونه رد کړي وو ... او په زغرده بې پوی کړي وو چې زمونږ خپلواکي ذاتي ده او پخپلو سترو موکتلي ده ، لدې امله د چا فرمايشونو منلوته تيار نه يو ..."
- له ډېر زړه ټنگوالي مې وويل :
- "چينايان به درويي او مهمه همدا ده"
- بيا بې اورې وخورولې ، وويل :
- "څوک خبر دي ؟ پدې څوک پوهېږي ؟"

(۱۶)

هغه مهال چې د هېواد د برخليک په هکله دعام اولس نظر غوښتني (ريفريندم) ته تياري نيول کېده ټول ملک انگازو نيولی وو ، دمفکرينو او سياسي ډلو ترمنځ اساسي اختلافات ليدل کيدل ، لېکن د روسانو فشارونو داخلي تغيراتو ته خاص لوري ورکړ ، هغو خلکو په صحنه کې زيات تبارز وکړ چې دروسانو دمرستو او دريځ ستاينه يې کوله ، دجگړې د دوران وحدت اوبو والي راز پدې کې وو چې جگړه مو دآزادۍ ، خپلواکۍ او اسلامي دائرې ته دوطن راگرځولو لپاره کوله... مگر د جنگ د ختمېدو وروسته اختلافات پيدا شول دمذاکراتو په پايله کې فيصله وشوه چې "خانجي" د شمال غربي چين لوی حاکم به دشرقي ترکستان ستر واکمن وي ، درې ترکستانيان به يې مرسته کوي،هريو:احمدجان اوبرهان شهيدې مرستيالان اوليومون شون) به يې منشي وي ، ددې موقتي ادارې کار به دمعاهدې په اساس لويو ټولټاکنو ته لاره برابرول وي . خلک يو بل ته غوړ غوړ شول ،دواړه مرستيالان او منشي دريواړه د روسانو وفادار ملا تړي دي ، کمونستان دي ، خانونه يې پر لوی شيطان بلورلي ، مگر مغرضو خپرونو هڅه کوله دا عيونه ترې لېرې کړي ، او دقومي اتلانو رنگ ورکړي ، پدې نوم چې په مقاومت کې يې مهم رول لوبولی ، جنکياليو ته يې روسی وسلې برابرې کړي چې اولسي پاڅون يې دبړي تر پراوه رسولی دی . لدې سره سره هېواد دټولټاکنو په تياريو کې وو ، خکه داوولس رايه هر څه ټاکي هېڅوک نشي کولای هغه جنکيالي دوکه کړي کوم چې د اوږدو کلونو راهيسې له دښمن سره دغړې وهي ، د وطن او خپلواکۍ دله منځه وړلو هڅې شندوي ، په همدې دوران کې مو دا خبره تر غوړ شوه چې روسان غواړي د (ايلی ، آلتای ، شوشک) درې ولايتونه تر خپل واک لاندې راوړي ، مگر رئيس علي خان په ډاگه اعلان وکړ چې:

- "مونږ به د وطن يوه لويشت خاوره چاته ورنکړو ، او هېچا ته به په دې دريو ولايتونو کې دلاسهڼې اجازه ورنکړو ، او که روسان په شا نشي مونږ دهمدوی پر ضد دجکړې بيا پيلولو ته تيار يو ..."
- هېواد مو يو ځل بيا د روسانو په فتنو او دسيسو کې ډوب شو ، عثمان باتور د شونډو لاندې وويل :
- "دروسانو غوښتنې حد او حدود نلري ..."
- رئيس علي خان خواب ورکړ :
- "نړيوال له مونږ نه دخپلو جگړو دپړهارونو پر ګندلو مصروف دي ... او ستالين سخت زړی رحم نلري ..."
- "جگړه مو پای ته ورسېدله ، خو ... پایلې ته ونه رسېدله ..."
- رئيس علي خان ، عثمان باتور ته نژدې شو ، وپي ويل :
- "جنرال صيب ! خپل پوخ ته ورشه ... او تياری ونيسه ..."
- پدې ورسېدم چې په سياسي اقق کې څومره وپروونکي خوځښتونه روان دي ، خپلې مېرمنې ته مې وويل :
- "تجمې : بيا دکډې بارولو وخت رارسېدلی دی ... داورمچي په لور به خو ..."
- په وېره بې چينغه وکړه :
- " هلته نه ځم ... يادونه بې دردوونکې دي ..."
- "خير (کومل) ته به څو ..."
- "هلته هم پخواني ټهمنونه دي چې ما او تاته ستونزې او ناخوالي را ولاړولای شي ..."
- "کاشغر ته دې خوښه ده؟ ..."
- "هو ، درسته ده ..."
- "هلته به له ماشوم سره يوځای ژوند کوې ... او زه به غرونو ته ځم ... ترخې ورځې يوځل بيا راستنېږي ، روسان خپله بيه غواړي ..."

رئيس علي خان له خپلې کورنۍ سره د ولسمشر په ماني کې ناست دی ، له ماني بهر شپه آرامه ده ، خلک پخپلو کورونو کې په مرکو اخته دي ، له ټولټاکنو او نوې راتلونکې دورې غږېږي ...

ماني ته يوه ډله کمونست ځوانان وسله په لاس ورننوتل ، دغدر او خيانت نښانې يې پر خېره او سترگو څرگندې وې :

- "خه غواړئ ..."

- "راخه له مونږ سره ..."

- "زه رئيس يم ... تاسو لکه چې هېر کړم ؟ ..."

- "مونږ پوهېږو ... يا به درومې ، او يا به دې همدلته وژنو ، بله لاره نشته ..."

شېخ علي خان له سترگو فنا شو ، خلک سره بونگېدل : ولې لکه د پخوا په څېر دجمعي لمانځه ته نه راووځي؟ ولې له هغو ملگرو سره نه ليدل کېږي چې دچينايانو په خلاف مقاومت کې يې ورسره ټينگه ملا تړلې وه ؟ ... د شېخ په هکله دخلکو تر منځ انگازې او مناقشې ډېرې شوې ، مگر ددولت له خوا رسمي بيان خپور شو چې : رئيس علي خان مسکو ته دعلاج لپاره تللی دی ! ...

خلک يو ځل بيا له استخباراتي کړو وړو سره مخ شول ... ددې بد نامې ادارې کارمندان يوځل بيا په لارو ، کوڅو ، بازارونو ، کارخانو او کروندو کې خپاره شول ، په هغو دريو ولايتونو کې چې ستالين يې نيول غوښتل دروسي سياست مخالفينو په نيولو يې پيل وکړ ، پدې دريو ولايتونو (ايلي ، آلتای ، شوشک) دمشهور ترکستاني کمونست گوند د واکمنۍ فرمان صادر شو . کله چې روسي قواوې دآلتای نيولو ته راغلي ، عثمان باتور له خپلو سړيو سره څرگند شو ، د روسي قواو مخه يې ونيوله ، جگړه پيل شوه ، روسان هم په سړيو او هم په وسله ډېر وو ، له همدې کبله عثمان باتور د (غوجن) سيمې ته ولاړ ، په لوړو غرونو کې يې سنگرونه ونيول ، تر جگړې وروسته منصور درغا گود گود راغی ، ور وې کتل او په ژړا شوم

- "څه وشول؟ ..."

په ترڅه ملنډه يې وويل:

- "په هره جگړه کې يو گران څيز له لاسه ورکوم! ... يوه ورځ مې لاس له لاسه ورکړ ، بله ورځ مې مېرمن له لاسه ورکړه ... په آلتای کې مې د آرامۍ په ورځو کې کونډه په نکاح کړه ... نه پوهېږم څه حال به يې وي ؟ اوس مې دادی بڼې پښه په روسي مردکي ولگېده ، سره لدې چې لاتر اوسه مې د روسي مرستو وسله پر اوږه ده ، دا څه عجایب وينو پدې خپل عجيب ژوند کې! ... څنگ ته مې ولوېد ، زگېروي يې کول ، اوبه يې داسې غړپولې لکه په اونیو يې نه وي چټلې ، بيا د پښې په پټۍ ولگېد ، رغوله يې خاورې او خټې يې ترې پاکولې ..."

بيا يې لوبديځ لورته دمانام پر مهال دهسکې خونړۍ لمنې ته کتل ، وويل:

- "هر کله چې شفق ته کورم ، آخرت رايادېږي ... شفق راته پای او انتها رايادوي ..."

- منصوره! ولې دادومره غمونه ؟ ..."

- "کولای شې په همدې شيبه او لدې وروسته نور راته ناکام او مغلوب ووايي ..."

بيا يې دلرغونو ترکستاني سندرو په ويلو پيل وکړ ، چه مفهوم يې داسې

وو:

(گرانې هسک په ستورو ښکلی دی

مکرجانان دي ، غمونو شپېلولی دی

نړۍ غاړه هسکه ده

را روانه سرمسته ده

دغلامانو له ساحله

زبور يې ده ارزانه

خو دا پکې روښانه

ګوداګیان او کمونست ځاینان وټیټېدل ، جنرال باتور خپل تسلط یوځل بیا پر ولایت ټینگ کړ...

په همدې ورځ منصور درغا وځنډل وېي ویل:

"دا مې دکوندې نېکمرغي ده ... نژدې وه ، دوهم ځل بیا کونده شي ..."

ښار ته ننوتلو با حجابې ښځې راووتې ، غازیان ېې په سندرو استقبالول ، نارینه وو دخوشحالی غږونه پورته کول ، همدارنگه ماشومانو حماسي ترانې ویلې ... هر کله چې ېې ته رسېدلې یو ، زمونږ دملک حقيقي څېره څرګنده شوې ، روڼ ، خوشحاله مخ ، دمسجدونو منارې ، دتکبېرونو او تسبیحونو آوازونه ترې پورته کېږي ، داسې محسوسوم چې نیکونه مو ، لکه : امام بخاري ، امام ترمذي ، البیروني ، فارابي او ابن سینا ، له خپلو غټو پکړيو سره دليارې پر جګو ځنډو ولاړ دي ، زمونږ جهاد ته هر کلی او مونږ ته ښه راغلاست وايي ...

داسې محسوسوم چې تېرېرم بیا راژوندی شوی ، زړه مې ډاډه دی او روح مې ډېرې هیلې له خان سره لري ...

(۱۷)

منصور درغا په وېرجن حالت وویل:

"زمونږ مثال دهغه چا دی چې سمندر لاهو کړی وي ... هلته پخپلو مټو د مرګ له نښکرو سره دغرې وهي ، ګوزارونه کوي ، کمزوری کېږي ، له څپو سره لاس او ګریوان شي ... بیا ډوب شي ، هلته دسمندر په تل کې په تورو تیارو کې له ژوند سره په غمجن حالت چوپه خوله مخه ښه کوي ... آه ... ای مصطفی حضرت! مونږ همداسې یو ، ایا گمان کوې ، پس له مرګه به موڅوک یاد کړي ؟ ..."

منصور درغا خبرې کولې ، هڅه يې کوله دډوب شوي کس تمثيل وکړي ، زما په څنگ کې ناست وو ، په ټول جدیت يې تسبيح اړولې ، بيا يې پداسې حال کې خپله هماغه وروستی پوښتنه واچوله چې سينه يې الوتله ، لکه په رښتيا چې دسمندر له څپو سره په ډغر ه وي... خواب مې ورکړ:

- "له مرگه وروسته د يادولو او نه يادولو گټه او تاوان څه دی ؟ ... "

په ټول جدیت يې وويل:

- "دالوی ارزښت لري"

- "څه ارزښت لري ؟"

- "که چا ياد نکړو او هېر شولو ، معنا يې داده هغه درنه قضيه چې مونږ هغې لپاره قرباني ورکوو ، مړه شوې ده ..."

اوږې مې واچولې ومې ويل:

- "سړي مړه کېږي ... قضيه نه مړه کېږي ..."

منصور درغا په ملنډنۍ خندا وويل:

- "خو زه واييم قضيه له اشخاصو سره تړلې وي ... که اشخاص وي قضيه به هم وي او که نه نو قضيه به هم نه وي"

- "خوجه نیاز او جنرال شريف خان شهيدان شول ، دکومل امير وفات شو ... مونږ نه اميران يو او نه جنرالان ... مگر قضيه لا

هماغسې ژوندۍ ده ..."

- "مگر وا اسفاه! ... مونږ لا اوس هم له طوفاني څپو سره ډغرې وهو ، گمان کوې ساحل ته به ورسېږو ؟ يا به دنجات کښتۍ

راشي ؟ او که به په خوفناک تورتل کې په چوپه خوله د مرگ کومې ته ورځو ؟ ..."

تردې دمه (آلتای) زمونږ په لاس کې وو ، عثمان بانور وسلې او مهمات برابرول ، پوځيان يې تيارول ، مجاهدين به له هغو لوريو چې دښمن به پرې تازه قبضه کوله زمونږ خواته را روان وو ، مفلس شوي سودا گر به راسره يوځای کېدل ، همدارنگه هغه شتمن چې نادارو او فقيرانو به ترې

مالونه اخیستي او لوټ کړي وو، او همدارنگه هغه یې وزلي چې یې مزده فقط په یوه خېټه ډوډۍ سختو کارونو ته لکه دسړکونو او اورگاډي پټلۍ جوړولو ته په زور بېول کېدل ، او هغه علماء چې له رنگ رنگ عذابونو او کړاوونو سره مخ ول ، دا ټول مونږ ته راتلل او له مونږ سره ملګري کېدل ... عثمان باتور دهمدې ورځې په راتلو پوهېده ، روسان داخل په ډېر لوی شمېر راغلي وو ، لکه دسره سېلاب په آلتای ورګډ شول ، دنړیوالي لویې جګړې وسایل او جنکيالي ورسره وو ، جګړه ډېره سخته او خونړۍ وه ، آلتای یې ددوهم ځل لپاره بیا ونيو ، مونږ یو ځل بیا غرونو او سمخو ته وختو ... دا ځل مو "باریکول" دمرکز په توګه غوره کړ ، عثمان باتور به ویل:

- "ترمرګ پورې ددښمن مقابله"

منصور درغا موسکي شو ، وینې مې له سر نه بهېدې ، زما زخمونه یې پټۍ کول وویل:

- "داسې برېښي چې په تدریجي مرګ وژل کېږو"

اوسکې مې روانې وې ، ومې ویل:

- "په دوهم ژوندون باور نلرې؟ ..."

منصور دآسمان په سرې چوپټیا مزین شویو لمنو ته وکتل ، وویل:

- "زه په دوهم ژوند باور لرم ... مګر په آخرت کې ژوند له کینې

پاک وي ... د زړه کینه مو په دنیا کې رانه پاته شي ... زه له

چینایانو او روسانو سره سخته کینه لرم ... که دا کینه رانه ورکه

شي ، دژوند حقيقي خوند به مې له لاسه ورکړی وي زه له الله

نه غواړم چې له کینې سره مې را ژوندی کړي ... دې ابلیسانو

هغه لوی جنایتونه کړي چې دمنلو ندي ... آه ... مصطفی ! ...

په ځینو جګړو کې مو مجاهد وروڼه بندیان ددوی لاسونو ته

ولوېدل ... ما ته یاد شي ... شوبلو پورې یې وتړل ! ... بیا به

بې دسترګو او غوږونو په نښه ویشتلو پخپل منځ کې مسابقي

کولې ... ماته ښه یاد شي ! ... په ملنډو به یې ویل: وروستی

جنگيالی دوروستي پوځي په کولمو زندۍ کړئ ... او عملاً بي
زمونږ ځينې علماء دبعضو جنرالانو په کولمو زندۍ کړل ...
ممکنه نده ، دوی بشر ونومول شي ..."

دماټي فشار پر مونږ ډېر سخت تمامېده ، روسانو نوي چينايي حاکم سره
لاس يو کړی وو ، دی هم لکه دهغو په شان کمونست وو ، زمونږ جرړې
ويستل بي غوښتل ، مونږ به بي او کين لور ته سترگې غړولې ، خو کوم
دوست او ملگری مونه لیده ...

عثمان باتور آسمان ته کتل او په گوته بي اشاره کوله :

- "الله له مونږ سره دی ..."

ستريو ، ستومانه مجاهدينو چې په وينو ککړ ول دتکبير غږونه پورته کړل :

- "الله اکبر ..."

په همدې ورځ منصور درغا راته وويل :

- "جگو دنگوغرونو ته روان يو ، کېدای شي بيا ښارته راشو او

کېدای شي رانشو ، په يوه لنډ چکر څه نظر لرې ؟ زه غواړم له
خپلې مېرمنې ډاډه شم ... ته نه غواړې خپل ځوی او مېرمن
ووینې ؟ ..."

په رښتيا ، زه دنجمې او ماشوم چې اوس به غټ شوی وي دليدو سخت
شوقمن وم ، مگر مونږ مجاهدین يو ددښمن تر تعقيب لاندې يو ، که د
دښمن لاسته ولوېږو دحتمي مرگ په معنا ده ، په لوړ آواز مې ورته وويل :

- "ښار راته داسې ښکاري لکه دمرگ کنده ..."

- "مصطفی : له مرگه وېرېږې؟ ... راځه چې خو ... يوه خوا بله

خوا به پټېږو ... د روسانو په لاس جوړه شوې نوې دنيا به
وگورو ، په ښار کې به سره بيرغونه ووينو ... او دحزب شعارونه ...
دښار د رثاء او مخه ښې ترانې به واورو ، مصطفی ! ښارونه لکه
بشر داسې دي ، دردېږی او غمېږي ، مترنم اشعار وايي ، او
خپل سر مخ وهي ... ښار ژوندی موجود دی ... بشري موجود
دی ... رښتيا درته وایم ..."

داوردې لارې سفر مو يې تذکرې او بې له کومې پيژند پانې پيل کړ ، کله دشپنو په جامه او کله بيا دسوداگرو په جامه يوه مړی ډوډی له خلکو غواړو او کله بيا له جواليانو او مزدورانو سره په کار ورگډ شو ، او کله بيا په مظاهرو کې برخه واخلو چې دکمونيزم په گټه او دارتجاع او مرتجعينو په خلاف شعارونه ورکوو ! آن چې کله دخاين جنگيالي "شريف خان" ! په لور دتيرو په ويشلو کې هم برخه واخلو ، مگر دربنتياوو گوزار به مو نه کاوه ، دلويې گنې گونې په منځ کې به وو ، تيره به مو دسرو لسکرو سرونو ته برابروله ، که روسان وو او که ترکستاني کمونستان ، هر څه گډ وو شوي وو ، په هېواد کې مو عجيب غوښل روان وو ، قرآنکريمونه ، تفاسير ، دحديثو کتابونه ، خصوصا زمونږ دلولی نيکه امام بخاري کتاب ، او داسې نور دفتحي او توحيد کتابونه ، ډېر زيات شمېر يې پرچې پرچې په لارو او سرکونو پراته وو ، پوخيانو به دخان گرمولو لپاره اور ورته کړ ...

آخر ترډېرو سختو سفرونو وروسته هغه کورته ورسېدو چې دمنصور درغا مېرمن پکې اوسېدله ، تر ماښام لږ مخکې وو ، منصور لومړی ننووت ... گورم چې په لوړ واز خاندې ، آن چې نژدې په شا پرېوزي ...
- "مصطفى ! راشه وگوره ... ښځې دحياء پړونې غورزولې دی ..."

وامې وربدل چې په ژړا کې ورته وايي :

- "منصوره ! راغلي ؟ ما په مړو کې شمېرلی وې ..."

- "دادې څه اغوستي دی ؟ ! ..."

ورته رانژدې کېدله ، وېي ويل :

- "دالله لعنت دې پر سرو شيطانانو وي ، هغوی مې پړونې دسرک

په سرڅيرې کړ ... يواځې زمانه ، له ټولو باحجابو سره بې همدا

کار وکړ ، بورقه بې رانه وتستوله ، اور بې ورته کړ ... په کيس

بې قيچي گډه کړه ، رالنډ بې کړ ، او لستوني بې هم قيچي

کړل ، هغوي مونږ لپاره مدنيت او پر مخنگ غواړي ! ..."

په لنډو ، تورو جامو لنډ لستونو چې نژدې تخرگونه ترې ښکارېدل ، لوخ

سر ، دکونډې دا منظر زما دذهن نه هېرېدونکی تصوير دی ، چې په يوه

وخت کې هم خندوونکی وو او هم ژړوونکی ... او تر ټولو لویه بلا همدا
وي چې په یوه وخت کې دواړه حالته ولري، دژړا هم او د خندا هم! ...
منصور خپله بنځه راوینوله ، وبې ویل:
- "دغه نوی ترکستان دادی ..."

بنځه سخته شرمېدله ، سخت بې ژړل ، مگر منصور ځانته راژنډې کړه ،
وبې ویل :

- "زما گرانې ! مه خفه کېږه ... دلته به ډیره موده نه پاته کېږو ...
هغه لورته به خو چې بنځې هلته دخپلې خوښې اغوندي ... او
په غرونو کې ټوټې شوي قرانکریمونه نه ترسترگو کېږي ، او
څوک نشي کولای بخاري شریف تر پښو لاندې کړي ..."

منصور مې دسبانی لیدنې په هیله پرېښود ، نجمې ته ډېر خوشحاله وم
ماشوم راباندې ډېر گران شوی وو ، کوم چې اوس به منډې وهې ، لوبې
به کوي ، پلار به راته واېي ... سبحان الله دې ښکلي خندان ماشوم مې
څومره دزړه په تل کې ځای نیولی؟! ...

دښار شپه څومره له خوف او خطرې ډکه ده ، خصوصاً تر روسي حکم
لاندې ... تر سهاره پر گرځیدا بندیز دی ، ښار له هغو څیرو ډک دی چې
پخوا پکې نه ول ، بنځې ، نر ، ماشومان ټول نوي وو ، باور وکړه مونږ
تردې مخکې دا نه وو اورېدلي چې روسان او چینایان په دومره لوی
شمېر کې ترکستان ته راروان دي ، په عین وخت کې په سلگونو زره
دترکستان اصلي وگړي دسایبریا په څېر لېرې ځایونو ته لېږدوي ، دوی
په ترکستان کې تاسیسات مارکیتونه او دکروندې مخکې تر لاسه کوي او
خپلوي بي، نویو راغلیو کډوالو ته کورونه ، شرکتونه ، او دفحشاء ځایونه
جوړوي ... دآزادی او دیموکراسی ترعنوان لاندې ټول ملک له چینایي
نجونو ډک وو ، په مختلفو ژبو وړو کتابونو ټول کلبونه او سرکونه ډک
کړي وو ، دا کتابونه په ځانگړې توگه زمونږ هېواد لپاره وو ، دې کتابونو
له نړیوال سوسیالستي انقلابه خبرې کولې ، همدارنگه دبرخلیک په ټاکلو
کې دوگړو له ونډې څخه ، داسې اتلان به بې یادول چې مونږ نه وو

اورېدلي، عثمان باتور، خوجه نياز، او رئيس علي خان به بي په بدو نومونو يادول، لکه لار وهونکي، دازه ماران، غله او داسې نور... له ټټاري کډوال "برهان شهيدی" څوک چې درئيس علي خان پر ځای ناست وو، او دکمونستانو او نړيوال انقلاب او د روسانو دبرم او عظمت ترانې بي ويلې، لوی ملي اتل جوړ کړی وو، او د اولس ژغورونکی، دپرمختک مخکښ، د آزادیو پلار او داسې نور القاب يې ورکړي وو!...

دا هغه ښارونه وو چې پخوا ما ليدلي وو او ښه پکې بلدوم، نه بي وگړي هغه پخواني وگړي، نه بي ماشومان هغه پخواني ماشومان وو، او نه بي نيم بريندې، او په جامو کې بريندې ښځې! خپلې ښځې وې!...

آخر هغه لور ته و خوځېدم چې زما مېرمن پکې هستوگنه درلوده... غمجن زړه مې د مور او زوی ليدو ته له خوشحالي ټوپونه وهل... کله چې دنجمې دمخ تصوير راپه زړه شي، ډېره خوشحالي زړه ته راشي... دروازه مې ورو، ورو وټکوله... دپښو دروند آواز مې تر غوږه شو... کله بي چې دروازه پرانستله، نژدې وو بي هوشه شم...

... "ته څوک بي؟..."

په دواړو غټو سرو سترگو، نري سور مخ، بېر سر ډک وېښتان چې يو نيم سپين تارونه پکې ښکارېدل او غټو برېتونو چې دسوپ څاڅکې پرې زورېدو، اوکتل، وبي ويل:

... "ته نه پوهېږې چې زه څوک يم؟ ټول مې پېژني... زه د کارکرانو هغه رئيس يم چې لوی لوی جاگيرداران او پانگوال مې نيولي او دقانون منگولو ته مې سپارلي..."

ښکاره وه چې جاهل انډر وو، سره لدې چې په محلي ژبه غږېده، خو له خبرې، ظاهري شکل، هغه سخت چلن چې پکې وو، دنفرتونو او کرکو له هغو کتنو چې له سترگو بي اورېدلي معلومېده چې پردی دی...

... "ملگرېه! داسې ښکاري چې لاره دې غلطه کړې..."

دایې وویل: نور ېې دروازه وتړله، آه... که کور خبرې کولای شوی،
 څه حقایق به ېې ویلي وای، او ښکاره ده چې دا یو وور ښکېلاک وو...
 په زړه کې مې مبهمه وېره ننوتله، مېرمن اوزوی مې چېرې ولاړل؟...
 باید په سوچ او فکر سره قدم واخلم، که نه نو وېه نیول شم، او که
 زندان ته واچول شوم، بیا به تر عمره پکې پروت یم... له هغې پرېشانی
 سره چې زما پر روح حاکمه وه، او له هغه داخلي پاڅون سره چې زړه
 یې راسوخواه، بیا مې هم له صبر او زغم څخه کار واخیست... په هغه
 پخواني کلي کې چې تقریباً ټول وران شوی وو، په گرځېدو مې پیل
 وکړ، دکلي ځینې یې وزلي خلک مې پېژني، زوی او مېرمن مې هم
 پېژني، هلته یو سپین روبي خپلوان مې په مسجد کې خادم دی، هغه
 نایي هم پېژنم چې دسړک پر غاړه یې دکان دی، هغه مې د زوی طلايي
 وېښتان جوړول، کاش چې یو موټی وېښته ېې ورته ساتلي وي... مگر
 مسجد بند وو، له هغو خلکو چې ما پېژندل یو مې هم ونه موند، نایي ته
 ولاړم، دیوه سړي وېښتان ېې جوړول، په یوه خوا ېې راوکتل چې
 سترگه په سترگه شولو، غوښتل مې په پخوانۍ مینه روغېر ورسره وکړم،
 مگر ډېر ژر ېې سترگې واړولې، او زما راتگ ېې یې ارزښته وباله، داسې
 مې وانگېرل چې نه غواړي له ماسره خبرې وکړي... سوچ مې وکړ...
 اوس څه وکړم؟... درسته ده... نه... دلته دلرگي پر زاړه چوکۍ باید
 کېښم... څه چې کېږي هغه به کېږي... ومې لیدل چې نایي پخپل کار
 کې تېز شو، آخر ېې خپله اجوره واخیستله، سړی ولاړ، ماته ېې اشاره
 وکړه... مخکې شوم... دتللي سړي پر ځای کېناستم...

- 'عبد الحق خانه! څه تېر شول؟...'

پداسې حال کې چې زما په گڼو اوږدو وېښتانو ېې کار شروع کولو وویل:

- 'دلته دې څه کول؟... دعثمان باتور کسان چې ونيول شي

سمدستي وژل کېږي، ښار ته څنگه داخل شوې؟ پکار ده ډېر

ژر له ښاره و ووځي، که نه نو ژوند به له لاسه ورکړې...'

دهندارې له مخې مې لیدل چې د خونړي ستالین عکس پردېوال
خړېدلی وو ، له هغه وروکې بل عکس دملګري! لینن وو ، او تر هغه
وروکې بل دبرهان شهیدي عکس وو ...

په ملنډه مې وویل:

- "ملګریه! څه مو ولیدل او څه درباندي تېر شول؟..."

- "ملګری نه یم ... مګر یو نابي یم چې غواړم ژوند وګرم..."

- "نجمه کومې خواته ولاړه؟..."

- "هغه وتښتېدله..."

په حیرانتیا مې وروکتل:

- "ماشوم بې ورسره واخیست ، نوره غیبه شوه ، پوی نه شوم په

کومه خوا ولاړه..."

ځمکه راباندي وګرځېدله ، قیچي بیړني غرونه وباسي ، عصبانیت مې
لازیاتوي ، عبدالحق مې په دردونو او لیونۍ غوسه پوی شو ...

- "مصطفی له حکمت نه کار واخله ... مونږ پداسې شرایطو کې

واقع یو چې ترجم نلري او الله نه پېژني..."

په ورو مې وویل:

- "بنځه مې چېرته ولاړه؟..."

- "داسې ښکاري چې کومل ته تللي وي..."

- "کومل ته ولې ولاړه؟ ... دا هم که کومل ته روغه رسېدلې وي

... ډېرې کورنۍ هر لورته خورې ورې او پرچې پرچې شوې ...

هېواد ته مو افسانوي لوی لاسونه غځېدلي ، په لوی اکثریت

لوېې کوي، یو پر بل بې ګډوي او زبېښي بي ، ښي او کین لور

ته بي ګوزاروي ... نه پوهېږم څه ووايم ... څنګه تعبیر وګرم ..."

- "دا درته غوره ده چې لدې ولایت نه ولاړ شې ، دا ولایت د

وروستي ځل لپاره دروسانو لاسونو ته لوېدلی دی ..."

- "دا ناممکن دی ..."

دناېې مخ سور شو ، وارخطا شو وبي ویل:

- "مصطفى! غږ دې مه اوچتوه... ته له هتله او جرمنيانو پياوړي نه يې... مونږ يو وړوکی اولس يو چې له هرې خوا بلا ورباندې راتلای شي او وېره يې له څلورو خواوو کلابندولای شي..."
 ډ وخت مې دعبد الحق تر لاس لاندې تېر کړ، مخکې له دې چې له دکانه بې و ووځم زما په سينه يې دکمونست گوند نښان وڅراوه وېي ويل:

- "دا نښان به دې له ډېرو ستونزو او کړاونو وژغوري..."
 دسينې له سره مې وشکولو، په قبيچي شويو خورو ورو ويستانو کې مې وويشت، لارې مې ورتو کړې او په پښه ورباندې وختم، له دوکانه و وتلم... نه پوهېدم، چې چېرې ولاړ شم؟
 زه په خپل هېواد کې لکه پردی، خپله خاوره راته پردی برېښي، دوستان مې په تېښته دي، ښځه مې د لويو پېښو په تل کې ډوبه شوه...
 راځه چې منصور درغا ته ستون شم او شپه له هغه سره وکړم... کله چې دمنصور کورته ننوتم، گورم چې په يوه گوت کې ناست دي مخامخ ورته ښځه ناسته وه، ددواړو ترمنځ ډوډۍ ايښې ده چې يوه هم لاس ندی ور وړی... زما په ناڅاپي ورنگ حيران شول، منصور په غمجنه راوکتل، ما ورته کړه:

- "هېڅوک مې ونه موندل!..."

سر بې وخواوه، وېي ويل:

- "هغه او ماشوم به دواړه تللي وي؟..."

- "هو کې... هېڅوک نه پوهېږي چې په کومه خوا!..."

منصور پداسې حال کې چې رنگ بې الوتې او برېتونه بې رېږدل وويل:

- "دا ښه کار شوی..."

زه بې په مقصد ونه رسېدم، مگر هغه چې حسرت بې زړه څيراوه وويل:

- "خبر بې؟ ښځه مې له ضايع کېدو او مرکه ژغورل شوېده، خو

په لويه بيه !!..."

- "کومه بيه؟..."

- "هغې به روسي بلشويکان مېلمانه کول ... پوی شوې؟ کورته را ننوتل ... ومې ليدل چې شراب يې څښلي وو ، نېشه ول ، راننوتل ... پوی شوې؟ زه لکه وېرېدلی مورک پټ شوم چې ومې نه وژني ، هغې ... هغې ... (زما بنځې) لوبې ورسره شروع کړې او ښکلول يې!..."

زما په خاطر يې مېرمنې ته وويل:

- "را وړاندې شه! خبرې وکړه ..."

هغې چې ستونې يې نيول شوی وو ، په لوړ آواز وويل:

- "غوښتل مې ومرم ، خو يې غيرته شوم ... په زوره يې ونيوله دتېښتې او پټېدو ځای مې ونه موند ... يا الله ولې دې ځانته ونه غوښتم! ... چې دهغو لاسونه نه وای راغځېدلي ... منصوره! په ما رحم وکړه ... هغو د ټونو مشرانو او علماوو لونو او مېرمنو سره ورته عملونه کړي دي ... فکر نکوم حقيقت مې ليدلی وي ، همېش په خيال کې يم ، داسې برېښي چې خوب وينم ..."

منصور درغا چې اوبښکو يې مخ لوند کړی وو ، مگر دخوفناکو ټوکو زيار يې وپستلو ، و يې ويل:

- "درسته ده ! ... دا شپه به دلته تېره کړو ... سبا به درنه خو ... ته نوره طلاقه يې ... او ... نور نو څه ووايم ؟ او څوک ملامت کړم؟!..."

بيا يې مخکې ، پورته آسمان او ماته وکتل ... او نور يې په قهقهه او بې ځايه خدا گانو پيل وکړ ...

(۱۸)

مونږ پر عمومي سرک روان وو چې منصور درغا دشونډو لاندې وويل:

"غوښتل مې خپل ژوند ته دپای ټکی کېدم ، مگر فکر مې وکړ چې خان وژنه هم بزدلي ده او هم دتېبني او ميدان پرېښودو يوه بڼه ده ، او زمونږ دگران دين له اصولو سره هم مخالف کار دی ... مصطفی ! دې وضعې ډېر ودردوله ، چې په يوه وخت کې مو جگړه هم وبایلله ... شرف او عزت هم ... خپل خان راته ډېر کوچنی او سخت مظلوم ښکاره شو ... داسې راته برېښي چې مستقيماً زه پخپله ددې ټولو پېښو مسئوليت پر غاړه لرم ... يوازې زه مسئول يم ، يوازې زه ... همداسې راته ښکاري ..."

منصور دستخې وژونکې مايوسې ښکار وو ، پوهېدم چې هغه څومره د روحي مشکل تر فشار لاندې دی ، هر څه يې په نظر کې دهلاکت او نابودۍ خواته روان وو ، لکه جهاد ... دعزت خلک ... کښځي ، منارې ، اسلامي ارزښتونه چې دهغو تر سيوري لاندې يې ټول عمر ژوند کړی وو او داسې نور ... تر ټولو دردوونکې دا وه چې مېرمن يې فاحشه شوې وه . پداسې حال کې چې زما غم او درد ترې کم نه وو ، ومې ويل:

"ته خانته له وسې پورته تکليف ورکوې ... ته لا څوک يې چې پدې سختو شرايطو کې ددې ټولو پېښو مسئوليت پر غاړه ولري؟! ته لاڅوک يې چې له لوبديځه د روسانو او له ختيځه دچينايانو مخه ډپ کړې؟ منصوره ! ته يو کمزوری فرد يې ... او خپل فرض دې تر سره کړي دي ..."

دزړه له ټل نه بې آهونه وايستل ، دلېرې اوږدې ليارې په لور يې کتل ، وويل:

- "فرض مې؟ فرض به مې تر مرگه پر اوږو وي ... تر هغې چې ژوندی يې بايد يوڅه وکړې او کله چې دې مايوسي په فکر کې ځای ونيو ، او کار کول يې گټې دروېرېشېدل ، په هماغه شيبه دې پدې امانت کې خيانت کړی"
- پوی شوم چې دمېرمنې غميزې ورباندې ډېر ژور اثر کړی چې له هر څه يې زړه ورمات کړی ، نو ومې ويل :
- "نېڅې ډېرې دي..."
- دليونو په څېر يې وخنډل او وويل :
- "زمونږ دهبواد وقار او عزت تر پښو لاندې شو ... نه پوهېږم څنگه به ژوند کوو؟ څنگه به خوراک څښاک او اولاد پالنه کوو؟..."
- له لهرې مو لويه ډله خلک وليدل چې بيلونه او تېرونه يې په لاسو کې دي ، پوليس لاندې باندې کيږي ، له يوه لاروي مو وپوښتل :
- "دا خلک څه کوي؟ ..."
- "کمونستان غواړي مسجد تصرف کړي او د اومو موادو زېرمتون يې کړي ... مگر دمسجد امام اجازه نه ورکوي او مخالفت کوي ... کمونستانو دمسجد امام ونيو مسجد ته په مخامخ ونه کې يې وټرلو ، ملنډې پرې وهي لارې ورتو کوي او په لښتو يې وهي ... وينې يې له بدنه روانې دي ..."
- ددې خبرې په اوريدو پخپل ځای ودرېدم ، منصور وويل :
- "ولې ودرېدې؟ ..."
- "پکار ده له بلې لارې ولاړ شو ..."
- منصور په وېروونکې توگه وخنډل ، وويل :
- "ټوپک او کارتوس لرم هېڅ ځواک به مې دتلو لاره ډپ نکړای شي ..."
- خپل لښې ټوپک يې تخرگ لاندې پټ نيولی وو ، مخکې لدې چې په مقصد يې پوی شم ، کورم چه په منډو دی ، مسجد ته د شا له لوري

راناوېږي ، هلته موضع نيسي او پټېږي ، زه يې څارم چې ورسره ملګری شم ، مګر رانه ورک شو ، پيدا مې نکر ، په همدې ترڅ کې چې کمونست ځوانان دمسجد امام په تېرو ولي ، خدا ګانې کوي او ملنډې ورباندې وهي ، څو ډزې وشوې چې له امله يې درې کمونستان دامام ترڅنګه پر مخکې ولوېدل ، وينې ترې روانې وې ، مظلوم امام چيغه کړه:

- "الله اکبر ... دا د الله انتقام وو ..."

خلک دمسجد بام ته په کتو شول ، منصور درغا دمسجد پر چت باندې دګنبڅې او منارې تر منځ ولاړ وو ، ماته يې يوازې سر او ټوپک ښکارېدل ، وامې وربدل چې په لوړ آواز يې وويل:

- "ای ديزو بچيانو !... دا دالله کور دی ... ستاسو پليت قدمونه

به پرېږدم چې وردننه شي .."

زړه مې په بدن کې ډوب شوی وو ، سختې وېرې نيولې وم ، منصور دمرګ کومې ته نژدې شوی وو ، نه پوهېدم څه وکړم ، ډزو يې دوام وموند ، ډېر شمېر کمونستان ولګېدل ، ځينو پوليسو او حزبي کمونستانو دی وليد او شور يې جوړ کړ:

- "ځان ، ځان هلته دی ، مرتجع هاغه دی ..."

ګنبڅه او مناره دمردکيو تر باران لاندې ونيول شوه ، چوبتيا خوره شوه نندارچيان هر لور ته وتښتېدل ، څو دقيقې وروسته دمنصور سر يوځل بيا رابښکاره شو په جګه يې ويل:

- "ای دماوو اولين بچيانو ! دا دالله کور دی ، څو ژوندي يم رانه

به داخل نشی ..."

دډزو تبادلې له سره پيل شوه ، يو شمېر نور کمونستان هم پر مخکې ولوېدل ، ځينو يې لاسي بمونه اچول ... دمسجد له سره لوڅرې پورته شوې ، چاودنې روانې وې ، منصور به هرو مرو شهيد شوی وي لږ وروسته به دسندوی پوځ هم راشي ، هغه پر بايللي جګړه ښکېل شو ، نه پوهېږم چې يې دا کار وکړ ؟ کمونستانو په سلګونو مسجدونه قبضه کړي دي ، دده مقاومت به دلته دتړاڅه واقعيت په بدلون کې څه ونډه ولري؟! پر

عمومي سرک ولاړو خلکو په سترگو کې مې خوښي محسوسوله ، پر هغه سړي وياړېدل چې دمنارې تر شا ولاړ او دالله له کوره دفاع کوي ، په څو دقيقو کې بيا خلک ډېر شول ، نندارچيانو پر کمونستانو دتپرو ، ډبرو گوزارونه پيل کړل ، دالله دکور په حمايت کې وړوکی غونډې انقلاب او پاڅون شروع شو ...

کمونستانو يې له تېبتي بله لاره ونه موندله ، منصور د منارې څنډې ته ودرېد او په لوړ غږ يې وويل:

"الله اکبر ... الله اکبر ... الصلاة جامعة ... الصلاة جامعة..."

(لمانځه ته راشئ ... لمانځه ته راشئ ...)

دې وزلو مظلومانو له سترگو اوښکې روانې وې ، گورم چې په ونه تړل شوی امام له پرو خوشي شوی ، خپلې جامې اغوندي ، داوبو لور ته روان دی چې اودس وکړي ، منصور دمنبر وخوانه راغی وې ويل:

"ای ورونوا! ... کېدای شی دامې دژوند وروستی لمونځ وي ...

تاسو به دالله کور بې دفاع نه پرېږدئ ... له هر څپک به دفاع

کوئ ... دا هره تېره او ډبره چې پکې ده ... دلوی مفهوم

ترجماني کوي ... دلوي الهي مفهوم او کلام ترجماني چې په

'سلگونو کلونه بې د عقيدې تر سيوري لاندې پاتې شوي يو ...

راځئ چې الله ته دوه رکعت له منونځ وکړو ..."

دوژل شويو ، ژوبل شويو او تېبېدليو کمونستانو وسلې دځينو مسلمانانو

لاسونو ته ورغلې وې ، ماته هم اوتومات ماشينداره له يوه اندازه مرميو

سره لاسته راغلې وه ، له لېرې مې وليدل چې دروسي نېان درلودنکي

شولې او گادي راروان دي ، مسجد او د مسجد خلک بې تر اور لاندې

ونيول ، دکمونستانو او مسلمانو مبارزينو تر منځ نا انډوله جگړه پيل شوه ،

له خان سره مې وويل:

"عثمان باتور مې هلته په "باريکول" کې انتظار باسي ، پکار ده خان

وناسم ، دمنصور درغا په لټه کې شوم ، گورم چې دمسجد په دروازه کې

پروت دی ، ټوپک يې په ښي لاس کې دی او کين لاس يې تر څنگ دوينو ډنډوکي کې ډوب دی ... ورنژدې شوم ... روح يې الله ته سپارلې وو ... شاوخوا نور هم ډېر پراته وو چې په وزونکيو مرميو لگېدلي وو ، دمسجد امام هم يوله پرتو خلکو څخه وو ، سپينه ږيره يې په وينو سره وه ... ډېر ژر د وتلو او سفر په تکل کې شوم ... هغه - رحمه الله - پدې عقیده وو چې ترمرگه مسئوليت لري ...

هغه خپلې موخې ته ورسېد ، دمسجد په پاڅه خاوره شهيد شو ، خاينان يې په رڼا ورځ دهغو په مرکز کې مردار کړل ، شاوخوا خلک يې له ځان سره وخوځول ، هغه يقيناً په نيکمرغۍ له دنيا ولاړ ...

تر کومل پورې ټوله لار له خطرونو ډکه وه ، خلکو دمسجد له پېښې ، د روسانو له خيانتونو او له تش په نامه انتخاباتو خبرې او حکايتونه کول ، هغه انتخابات چې له ټولو درغليو سره سره د اولس په گټه تمام شول ، خو له زوره يې کار واخيست ، ترور او اختطاف ته يې شروع وکړه ، خلک يې زندان ته واچول ، اولس پدې ټولو پوهېده ، ورځپانې او جرايد ټول له درواغو ډک وو ، دا وضعه له هېچا پته نه وه ، دلمانځنې کومې غونډې چې کېدې ، خوله ورو دولتي خطيبانو چې څه ويل ، پر ديوالونو ليکل شويو شعارونو ، دا ټول دهغه چل او دوکې ښکارندوی وو چې دروسي اوچينايي کمونستانو له خوا برابرشوي او جوړ شوي وو ...

د(ايلي ، آلتای ، شوشک) درې ولايتونه دکمونستانو تر ولکې لاندې راغلل ، پاتې نور اوه ولايتونه چې کمونست (برهان شهيد) پرې واکمني کوله ، دې وطن پلورونکي خاين د شرقي ترکستان پيوستون له چينايي کمونست رژيم سره اعلان کړل چې ددې په اورېدو سره به خلکو کې وېره ترهه خوره شوه ، په هر کور کې دمانم ټټر وغورېد او ټول خلک دوبروونکي ، تور او خونړئ مستقبل په وېر کې ډوب شول ... دکمونست چينايي پوځ په بيا راتلو خلک پدې فکر شول چې دابه روسانو ته دلا زور زياتي فرصت په لاس ورکړي ، پخواني بورژوونکي يادونه يې لا په سر

اوډهن كې وو چې د مستقبل وېرې هم ونيول ، بايد هم وېرېدلي وای ،
 خكه دوه دارونكيو ليوانو يو بل ته سره لاسونه وركړي وو...
 مجاهدينو فيصله وكړه چې جهاد به دعثمان باتور تر مشرۍ لاندې جاري
 ساتي او يو پلاوی به د پخواني اولسمشر مرستيال (محمد امين بغرا) تر
 مشرۍ لاندې بهرنۍ نړۍ ته استوي چې دچينايې او روسي كمونستانو
 ظلمونه دنړيوالو غوږونو ته ورسوي او مرستې ترې وغواړي ، پلاوی په
 (١٢/١٢/١٩٤٨م) تاريخ روان شو ، دخوځېدلي پلاوي څلورمه برخه هم
 كشمير پورې روغ ونه رسېدل ، په سلو كې (٧٥) يې دلارې په اوږدو كې
 په شهادت رسېدلي وو ، چې ځيني يې د سرحدي سيمو په خونړيو جگړو
 كې او ځيني نور يې د ولوړې او يخنۍ له امله په حق رسېدلي وو ،
 دځينو ژوندي پاته كسانو ، لاسونو ، پښو او گوتو په واورو كې دننگل
 كېدو له وجې كار پرې ايښي وو ، خكه دې سفر دوه مياشتې وخت نيولی
 وو ، په اوږدو كې يې له لوړو غرونو ، واورينو لارو او لويو سيندونو اوښتي
 وو ، دنابلدي او مستقيمي لارې دنه موجوديت په وجه له پنځو سيندونو
 دوه سوه څله تېر راتېر شوي وو ، دلورو غرونو په هغو څوكو هم اوښتي وو
 چې اكسيجن پكې ډېر كم وو او له امله يې له پوزې وينو دارې وهلي ،
 په آخره كې ډېر كم شمېر دكشمير پلازميني (سرينگر) ته ورسېدل ... دا
 اوږد او ستونزمن سفر زمونږ د اولس يې مثاله كړاو انځوروي ، هغه كړاو
 چې زمونږ مسلمانو خلكو ددين ساتنې او خپلواكۍ په لار كې وگاله ...
 مگر ما په كومل كې هم نجمه او ماشوم ونه موندل! ... كومل دهغې
 كندې په څېر راته وېرېښد چې يې له غمونو ، دردونو ، ترخو يادونو ، نور
 څه پكې نه وو ، خلك د وېرې او تېښتې په حال كې وو ، ډېرې كورنۍ
 غرونو او سرحدونو ته تللي وې ، چې دچينايانو له ظلمونو ځانونه
 خوندي كړي... ما دباريكول لاره ونيوله ، هلته عثمان باتور له شلو زرو
 مجاهدينو سره اوسېده په خورو ورو دنگو غرونو كې دمجاهدينو مركزونه
 وو ، دادی زه يوازې ستون شوم ، منصور درغا مې دمسجد په دره په
 ابدي خوب ويده پرېښود ، چې خپل وروستی تم ځای پخپلو پاكو وينو

خروب کاندي، په رشتيا هغه د لوی سره لښکر په وړاندې په ډېره مېړانه
وجنگېد او لويه قرباني يې ورکړه

هوکې ، په گران هېواد کې داوږده او ستونزمن سفر نه وروسته دلومړي
خل لپاره څه ناڅه ډاډينه محسوسوم ، دغرونو ډډې خوښي او سکون
رابخښي ، دلته پاکه خوږه هوا تنفس کوم ، او د زړه له تل نه لوی الله ته
په دعا او تسبيح ويلو اخته يم ، په نوي غنيمت شوي وسله تمرين کوو ،
هغه وسله چې خپل موثريت يې په نړيواله جگړه کې ثابت کړ او دنړۍ
اندول يې بدل کړ ، مگر بيا هم لاسي سپکه وسله ده ، چې ددښمن له
مرگنيو وسلو لکه شوبلو او جازونو سره هېڅ سمون نه خوري ...

خومره ډېر دنجمې ليدو ته لېوال وم؟! ... دخپل گران خوی ليدو ته چې
اوس به شت شوی وي ، کاش ورسره وای ، خبرې موکولای ، نخښه
ويشتل مې وربښودلای ، آه ... زما بې وسه زرگيه ! ما دکانې لوی گټ
گنلې وې چې ددوستانو او خوږمنو يادونه به دې ونه رپوي ، دمينيې او
خوږو ورځو خاطر و نه به سر تپت نکړې مگر اي زرگيه! ته هم وينه او
غوښه يې ، زما گناه څه ده؟! او ستا گناه څه ده!...

زه ډېر وړاندې نظر اچوم ، دآسمان لمنو ته گورم ، په مليونونو انسانان
ذهن ته راوړم چې په کروندو ، ځنکلونو ، څر خايونو ، فابريکو او پوځي
مرکزونو کې په کارونو بوخت دي ، او دهغو ترمنځه خپل يوازينی زوی
لتوم ... زويه ته به چېرته يې؟ اوبنکې مې وبهېرې ، زرگي مې چې دژوند
په اړدو کې له سختو ناخوالو نور څه ندي ليدلي ، په چاود راغلی ... هر
کله چې کوم ماشوم وينم ، په ډېره مينه ورته گورم ، نکلوم يې ، آن تر
ډېره يې څارم ، کله خو ورپسې روان شم ، او ځيني تازه مېوې ورکړم ...
او له هغه نه د واړه زلمي چې نياز مصطفى مراد حضرت نومېږي پوښتم ،
اودنجمې پوښتنه ترې کوم ... آه ... زما زرگيه ! ستا خيالونه او يادونه مې
دردوي ، پخوانۍ مينه مې ډېر دردوي ، هغه سرکښه مينه چې واورو سره
نکړه ، دژوند کړاوونو لاندې نکړه ، او خونړيو جگړو محوه نکړای شوه
هماغه مينه مې په زړه اور لگوي ...

عثمان باتور ساده سړی نه وو چې له پېښو او پایلو يې خبره وي ، هغه خیرک ، اتل مشر وو ، پدې پوهېده چې لده سره شل زره کسيز پوخ دملیونونو چینایانو مخې ته نشي ټینګېدلای او نه دروسانو سور سېلاب په مخ کې ودرېدلای شي، مگر هغه څو مهم هدفونه درلودل ، تر ټولو لوی هدف يې داوو چې جهاد باید ژوندی پاتې شي ، نور شاوخوا مظلوم اولسونه ددوی دجهاد غږ په دوامداره توګه واوري، چې دا به لوی پاڅون ته لاره هواره کړي ، پدې توګه به د ښکېلاکګرو ترپښو لاندې مخکه سره تېی شي ، او همدارنګه دجهاد دوام به ټوله نړۍ وپښه او دمظلومو اولسونو مرستې ته وهڅوې ... او تر ټولو مهمه داوه چې غلامی ته تسلیمېدل دعثمان باتور او دهغه دملګرو په ذهنونو کې کله هم نه وه ګرځېدلې ، هغه به هر وخت په هر مناسبت کې دا ویل:

- "زمونږ تقدیر به همداسې وي ... او دا هم راته لیکل شوي چې څو ژوندي یو ، وسله به نه غورزوو ، شهادت تردې ډېر ښه دی چې دچینایانو یا روسي کمونستانو تر ولکې لاندې ژوند وکړو ... الله اکبر ، ولا حول ولا قوه الا بالله ..."

چینایي ښکېلاکګرو له مجاهدینو وپره احساس کړه ، چینایي حکومت دخپلو ځاینو مزدورانو یو پلاوی د (احمد تایجي) او (نظر افندي) په مشرۍ (باریکول) ته ولېږه چې خپل مجاهد وطنوال دحکومت پر خلاف له پاڅون نه منع کړي او ترې وغواړي دهېواد پلازمینې "اورمچي" ته راشي او خپلې غوښتنې له چینایي مسئولینو سره مطرح کړي. عثمان باتور وویل:

- "اورمچي ته دجهاد دمشرانو تلل ډېرې خطرناکې پایلې لرلای شي... هوکې ... مونږ پر کمونستانو باور نشو کولای ، ورور (قانونبای او شاه مردان) دې ورشي ، او زمونږ غوښتنې دې ور واوروي ... او هغه په دې توګه دي : زمونږ خپلواکي دې باوري کړاي شي ، مونږ دې خپلو نظریاتو او عباداتو ته آزاد پرېښودل شو ... له نیولو او زنداني کولو مو لاس واخلي ... زمونږ

دشخصي شتمنيو مصادره دې بنده شي ، او زمونږ اولس دې پرېښودل شي چې خپل برخليک دنورو له لاسوهنې پرته پخپله وټاکي ...

جنرال عثمان باتور داسې نه وو چې ددښمنانو په مکر ، چل او دوکه نه پوهېده او له پلانونو خبر نه وو ، له همدې امله مونږ شپه او ورځ جگرې لپاره په تياريو بوخت وو ، اورمچي ته تللي پلاوی يې له کومې لاسته راوړنې ستون شو ، زه له جنرال سره په يوه وره او لنډه ليدنه کتنه چې د غره له څو سنکرونو يې لرله مل ووم. وامي ورېدل چې دشونډو لاندې يې ويل:

- "پر اندلس دې سلام وي ..."

- "دالله اراده به همداسې وه ..."

- "ډېر فکر او سوچ پدې کې کوم چې بشريت ولې په سوله ، آرامۍ او سوکالۍ کې ژوند نه کوي؟! ..."

عثمان باتور غمجنه غونډې خندا وکړه ، وبي ويل:

- "دچينايانو خپله ځمکه پراخه ده ... انسانان پکې دومره ډېر

دي لکه مېريان ... هغوی ولې زمونږ د خاورې خوبونه وينې؟

دانگرېزانو او جاپانيانو له خوا ورپېښ شوي دردونه او رنځونه

بي هېر کړل؟ ... انسان هېڅکله عبرت نه اخلي! ..."

له لږې چوپتيا وروسته يې بيا وويل:

- "دقرآن له تعليماتو مو دا زده کړي چې : يا به آزاد ژوند کوو ،

او يا به له عزت او عقيدې نه ددفاع په لار کې تر مرگ پورې

جنگېرو ..."

بيا يې مخکې پرېښه وډبره ، وويل:

- "ژوندون پدې دنيا کې لنډ مهاله او بې ارزښته دی ... دآخرت

ژوند څومره ښکلی او خوندي دی ، له همدې وجې الله تعالی

دآخرت ژوند يونلپاتې ژوند گرځولی دی ، هغو هيوادونو او

وگړو ته يې تعجب کوم چې ددې لنډ مهالې دنيا دې ارزښته

مال او متاع دلاسته راوړلو لپاره يو دبل سره منکولې لگوي ، او
وينې تويوي! ... له همدې امله دالله په لپاره کې مرگ راته
ښکلې ژوند ښکاري ... "

هغه په ښکلې ږبره او برېتانو لاس راکارولو ، شاوخوا ته يې وکتل او وويل :
- "په الله ايمان لرم ... نړيوالو دالله له عبادت نه مخ گرځولي او
استعماري زور او ځواک ته يې سرټيټ کړی ... دادمريانو او
غلامانو دنيا ده ... هغو چې په برلين کې ماتې خوړلې او هغو
چې په لندن ، پاریس او امريکا کې سوبه کړې ، ټول غلامان او
مريان دي ..."

(۱۹)

زمونږ په چاپېریال کې هر څه په توندۍ سره دتغیر او تبدیل په حال کې وو ، وگړو ، دريځونو ، وسلو ، اقتصاد ، سیاست ، دنړۍ نقشي او داسې نورو... د ادلون بدلون په ډگر گړندي گامونه وهل ... او همدارنگه زمونږ ډېرو اولادونو دماتي له امله خپل شخصیتونه بایلي وو ، په نويو اصطلاحاتو یې ژبې ماتولې ، تازه راوتلي شعارونه یې زمزمه کول ، جنوکی ، یالهي ... سرکونو ته مخ لوڅې راوتلې ، د اخلاقي انحرافاتو، پرېوتو کارونو طوفاني څپو هرڅه دتمدن او پرمختگ په نوم دتباهي او بربادۍ په لور وړل ، آیا شونې نه وه چې انساني ټولنه دآزادۍ له ترورل کېدو پرته او په فحشاوو له روږدي کېدو پرته دپرمختگ لوړ مقام ته ورسېږي؟! آیا د علم او فن لپاره کافر کېدل اړین دي؟! ولې تمدن او پرمختگ له آزادۍ او عدالت سره غاړه په غاړه نه درومي؟! ولې نړیوال دټول کاینات په خالق دایمان په درلودلو ، لاس په لاس ژوند نه کوي؟! دبنځو له برېښېدو او فاحشو دزیاتېدو بغیر ولې ترقي نه راځي؟! ولې اولسونه یې لدې چې یو پر بل دبرلاسی زیار وباسي ددوستۍ لاسونه نه ورکوي؟! پدې ورځو کې مې چې څه ولیدل ، ټول راته دشيطان کره وږه برېښي ... ما به ملگرو ته همېش ویل: غیرت ، عفت او پاکي ټوله دغرونو سرونو ته راټوله شوې ... او کله به مې چې په الله او دین مین جنرال عثمان بانور ته کتل ، دسلف صالح له پاتې شونو به راته ښکارېده ، پدې سړي کې لرغوني نایابه لوړ اسلامي ارزښتونه او معیارونه راټول شوي وو... په زړه کې به مې ورته له ډېرې مینې کلک هوډ وکړ چې زه به تر مرگه ورسره یم ...

له چینایانو سره مو چې په نويو وسلو سمبال ول ، خونړۍ جگړې وکړې ، په ځینو جگړو کې بری هم زمونږ په برخه شو ، مگر ایا دا بری څه آسانه کار وو؟ نه هېڅکله نه... دغلیم مرستندویه کاروانونه یې شمېره زیات ول ،

او زموږ مجاهدين ورځ تر ورځې کمېدل ، زموږ بری په الهي فضل
 زموږ دېي مثال له قربانيو او اتلوليو ثمره کېدای شوه او بس ، عثمان باتور
 د شونډو لاندې وويل:

- "زموږ مجاهدين پر مخکې کوي ، او د شهادت په لور ختلي ..."

- محترم جنرال صيب ا هغو خپل مسئوليت ښه پېژندلی ..."

- "مصطفى حضرت له د جگړو د تاريخ کوم زرین بابونه چې دوی

پخپلو وینو ليکلي ، له به د تاريخ نه هېرېدونکي جگړې او بابونه

وي ، پدې وروستيو کې د جگړې له لومړيو کرښو اطلاع راغلي

ده چې دښمن د يو لړ پراخو عملياتو تياری نيسي ..."

خو روځي لاتېرې نه وې چې د عثمان باتور له وړاندوينې سره سم په

ناڅاپي توگه د چينايانو له لوی لښکر سره چې په درنو وسلو سمبال ول

مخامخ شولو ، خونړۍ جگړې مو ترمنځ پېښې شوې چې پوره درې

مياشتې يې دوام وکړ ، آخر دې فيصلې ته ورسېدو چې دافرادو راتولولو

او خان تيارولو لپاره به چينايي ولايت "شينهای" ته شاتگ وکړو ، هلته به

مرکزونه پرانيزو او پر کمونستانو به له هغه ځايه بریدونه تر سره کوو ، مگر

(شينهای) ته درسېدو لاره ډېره ستونزمنه وه ، مرگ رانه په هر لوري

مورچه نيولې وه ، کفارو زموږ د ماتې شپې شمېرې ، دښمن له هرې خوا

نه کلاند کړي وو ، د لسو زرو (۱۰،۰۰۰) نه زيات پوځيان د (آن سې شا) له

ښار نه چې د (گانزو) ولايت پورې تړلی وو ، زموږ لورته خوځېدلي وو ،

د ماتې او نابودۍ احساس راباندې غالب شوی وو ، داسې معلومېدله چې

پخپله خانونه د مرگ کومي ته ورنژدې کوو ، آخر د (شينهای) مربوط ښار

گوتي (ماخای) ته ورسېدو ، دا نولس سوه پنځوسم (۱۹۵۰) ميلادي کال

داگست مياشت وه ... غوښتل مو پدې ځای کې لږه دمه وکړو ، او

د آرامۍ ساه واخلو ، زه دلته دنجمي او خپل زوی په لټه کې شوم ، زما

ارمان دا وو چې هغه دواړه له شهادت نه مخکې يو ځل ووينم ... کېدای

شي ځينې خلک فکر وکړي پدې سختو او ناسمو شرايطو کې دا يو وور او

بې ارزښته آرمان دی ، او ځينې نور مې شايد په ځان غوښتنه او خپل

پالنه تورن کړي ، پدې حالاتو کې چې اسلامي ملک مود له منځه تلو په حال کې دی او دی دینځې او بچي په فکر او غم کې ! خوزه دخلکو لدې خبرو نه وپېرېم ، ځکه په ټول ژوند کې له خان او نورو سره رښتونی وم ، زه هم انسان یم ، اوسکې هم سترگو ته خپلې لارې پېژني ، او همدارنگه غم او خفگان ته هم دزړونو لارې ور معلومې دي ...

دچینایانو له خوانه زمونږ تعقیب او څارنه لاهماغسې روانه وه ، په زرگونو نور پوځیان د (گانزو) ولایت پورې اړوند ښار گوټي (دون خان) له خوانه زمونږ په لور راخو خېدلي وو ... همدارنگه په زرگونو تنه نور له چین سره دسرحدي ترکستاني ښار (شر خلق) له لوري هم را روان ول ...

عثمان باتور وویل :

"ای عزیزانوا! ای مېرنيو چې شهادت ته مو پر ژوند ترجیح ورکړی ! نن شپه دښمن د (ماخای) پر ښار لوی برید کوي ، ای د الحاد دعصر شهیدانوا! سرپخورو لیوانو ټولې لارې تړلي دي... تاسو گورئ چې ټول وطن سرو بیرغونو نیولی دی ... هره ورځ قصابان یوه ډله انسانان لکه رمه دحلالولو لپاره په مخه کوي ... هغوي د رمي او بشر ترمنځ توپیر نکوی ... ورونو ! له (باریکول) نه تردې ځایه مو چې کومه ستونزمنه لاره وهلې ده دا ټوله لار دشهیدانو په پاکو وینو سره ده ، آه ... څومره اوږده او سخته لاره وه ! ډېرې میندې ماشومان او بوداگان ، کورونو پرېښودو ته اړشوي ، مونږ لټوي او یا هم خپل خپلوان ... د اورمچي راډیو شپه او ورځ کمونستي سرې ترانې خپروي ، او دآسمان لمنې بي په الحادي مفاهیمو زهرجنې کړې دي ، او زمونږ دڅاورې بچیان یا دفحشاوو په تالارونو کې زندانیان دي ، او یا هم لېرې سرحدي سیمو ته تبعید شوي او شړل شوي ، او یا هم د دار تر ستنې لاندې دمرگ په انتظار شپې اړوي او پخپل غمجن کمزوري آواز له الله نه مرسته غواړي ، لدې ژوندیو

شهيدانو نه هغه ډېر نيکمرغه دي چې مخامخ په جگړه کې
شهيدان کېږي ...

ورونو! د جگړې ډگر ته به درومو ښايي ټول شهيدان شو ... خو
که څوک له تاسو نه ژوندی پاته شو ، بايد زمونږ د برحقې
مبارزې او رښتوني جهاد چې اوږده کلونه يې دوام وکړ ټولې
تاريخي حماسې څلورو خواوو ته په زور خوب وېدو مسلمانانو ته
ورسوي ، د عربو ، پاکستان ، هند ، او افغانستان مسلمانانو ته
وواياست چې دوهم اندلس دالله او د بشريت د دښمنانو تر
ستونې تېر شو! ... څوک پوهېږي؟ ښايي مسلمانان يوه ورځ له
خوبه راويښ شي ، په يوه صف سره راټول شي ، د (لا اله الا
الله محمد رسول الله) تر بيرغ لاندې د همت ملاوې وټپي ، له
کفر سره درنې جگړې پيل کړي ، پر الله تعالى غيرت وکړي ، په
دين ، مقدساتو او په مظلومو مسلمانانو غيرت او ننگ وکړي ...
او دا هم زما لخوا دنړۍ د مسلمانانو غوږونو ته ورسوئ چې
ددښمن په ويناوو او تبليغاتو باور مکوئ ، او د هغوی په تاريخ ،
فلسفه او دعوت مه دوکه کېږئ ، د هغوی ټولې خبرې درواغ
دي ترهغې چې خپل دين درباندي ونه مني نه مو پرېږدي ...
عثمان باتور آسمان ته وکتل ... مخ په قبلي شو ، او لمانځه ته يې وبللو ...
سبا ته له هر لوري دښمن پر غل راوړ ...

درنه جگړه پيل شوه ... پخپل ټول توان او وسايلو په جگړه ښکېل شولو ،
خو هرڅه مو ختم شول ... جنرال عثمان باتور دښمن لاسته ولوېد ...
ماله جگې غونډۍ ورته کتل ، هسکه غاړه روان وو ، کمونستانو هغه له
لستونو ، پټکي او څادر نه راښکلو ، خو هغه آرام او غلی وو په سپکه
سترگه او حقارت يې دښمنانو ته کتل ... له مجاهدينو چې څوک ژوندي
پاتې وو ، هر لوري ته خواره شول ، هر يوه سرحد خوا ته دخان رسولو
کوبښن کاوه ، چې کشمير ته واوړي ، د (۱۹۵۱) م کال د اپرېل په (۲۴)
جنرال عثمان باتور د اعدام ډگر ته يووړل شو ، اونوي زره (۹۰۰۰۰)

ترکستانيان او چينايان د اعدام نندارې لپاره په زور او جبر سره صحنې ته ولېږدول شول ، چې دلوی اتل پای وويني ، پدې توگه د جهاد لوی اتل جنرال عثمان باتور د شهادت لوړ مقام ته ورسېد...

دندار چيانو په ډله کې مې خان وهلی وو، دې لپاره چې څوک مې ونه پېژني (د دون خان) د ښار د ملېشو جامې مې په ځان کړې وې، شهيد جنرال ته مې کتل ، بې ځايه مې خندل ، له سترگو مې او ښکې روانې وې لکه ليونو مې چينغې وهلي: "ژوندی دې وي عدالت"

زړه مې په تکه توره وژونکې شپه د سفر په لاره دروانېدو اراده وکړه ... له دوزخه د تېښتې په لاره! ... له ډېرو دردونکو شپو وروسته د کشمير سرحد ته ورسېدم . هله مې خپل ملگري وموندل ، له شلو زرو مجاهدينو نه يوازې درې سوه پاتې وو ، ځکه دلارې په اوږدو کې د دښمن له برېدونو سره مخ شوي وو ، او په جگړو اوښتي وو ، لکه د (تبت) په خاوره کې د (سينکرس او کوساو) جگړه چې دښمن ته هم پکې لوی زيانونه ور اړول شوي وو... آخر کشمير ته ورسېدو چې شمېر مو درې سوه تنو ته رسېده ، اکثره ښځې او ماشومان ول ، چې پلرونه يې په جگړو کې شهيدان شوي وو ...

کله چې د کشمير پلازمېنې (سرينگر) ته ورسېدو ، د ترکستاني مهاجرينو ډلې زمونږ ليدو او استقبال ته راغلي ... ټولو يو او بل سره په غېږ کې ونيول ... خوب ته سخت اړين وم ... چې نور مې ځان نشو ټينگولای ... بې ارادې په خوب تللی وم ... پوی نه شوم څومره وخت راباندې تېر شوی وو ، خود لمر له ډوبېدو لږ مخکې زړه سواندو ، پستو لاسونو په ورو غوندې و خوځوله ... سترگې مې پرانستلې ... يا الهي ! زه په وينه يم او که په خوب کې؟ دا خو نجمه ده ، د کشمير يانو شاته جامې بې اچولې وې ... د سترگو تور زوی (نياز) هم ورسره ولاړ وو ... زه بې ښه پېژنم ... سره لدې چې دلمر تودوخي او وړانگو بې د پوستکي رنگ بدل کړی ، هغه چې پخوا سور سپين وو ، اوس غنم رنگ وو ... د ماشوم په ښکولو ولگېدم ، سر او مخ مې ښکل کړل ، د نجمې پر مخ مې لاس راښکلو ،

سترگي مې له اوبنکو ډکې شوې ، ستونۍ مې بند شو ، غاړه مې وپرسېدله. دخبرو خواک راکې نه وو ، نجمې هم لکه ما غونډې خپلې اوبنکې او سلکې نه شوې بندولای ، هنې زه خپله غېږه کې کلک نيولې وم ، ماشوم راته دواړه لاسونه په غاړه کې اچولي وو ...

"مصطفی ! گمان مې نه کاوه په ژوندون بې سره وگوروا! ... دبوداتوب واورې دې پر سر پرېوتې دي ... مخ دې د دردونو او کړاوونو گونځو نيولې دی ، داسې برېښې گویا سل کاله مو پر بهلنه تېر شوې وې ..."

ماشوم مې ښکل کړ ، په نيولي او رپېدلي غږ مې وويل:

"خومره دردوونکې ده ، چې زه را وتښتېدم او خپل مسلمان زنداني اولس مې دسرحد شاته پرېښود ، او چينايي او روسي وحشيان بې پخپلو کې سره وېشي! ..."

نجمه چې زما په ليدو خوشحاله او د اولس له غمه بې رنگ ژېر وو، وويل:

"زما خوښه داده چې نور دبيت الله په لور مخه کړو ... هلته به په مکه مکرمه يا مدينه منوره کې پاتې ژوند تېر کړو ..."

تر شا پاتې شويو تيارو هسکو ته مې نظر واچولو ... دټول ژوند ملگری منصور درغا راپه زړه شو ، چې دانته په کور کې په شهادت را نه بېل شو ، ددرانه مشر حاجي خوجه نياز او جنرال شريف خان په شمول هغه ټول مؤمن وروڼه راپه زړه شول چې په تورو زندانونو کې بې له الله سره کړې وعده تر سره کړه ، بيا هغه سپېڅلي شهيدان چې له عثمان باتور سره بې څنگ په څنگ جهاد وکړ او سروڼه بې قربان کړل ، او بيا مې دعثمان باتور داعېدام زړه څيرونکې صحنه راپه زړه شوه ... دښونډو لاندې مې وويل:

"دېر ژر به دبيت الله په لوري وخوځېږو ... ښايي د زمزم داوبو څاڅکي خپل شوی او مړ ژواندی روح بېر ته تازه او راژوندي کړي ... دحج ورځې راپه زړه کوم ، او خيال وينم چې په عرفات کې دجبل رحمت په غره دحاجيانو تر منځ په جگ

خای ولاړ يم ، په چین او روسیه کې داوسپنیزو دېوالونو تر شا
د زنداني مسلمانانو د آزادۍ زيری ورکوم ... او بيا خان د هغو
مليونونو مسلمانانو په منظمو صفونو کې وينم چې کفنونه يې تر
ملا دي ، د توحيد تر بيرغ لاندې راټول شوي ، د کفارو له
منگولو نه د مليونونو زنداني او مظلومو مسلمانانو د خلاصون په
اراده په خپاندو ډلو د تکبير له نارو سره روان دي .

"دامې د ژوند قصه وه"

- نجيب گيلاني -

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**